

ҲУЧЧАТИ БОНКИ АВРУПОИИ ТАҶДИД ВА РУШД

СТРАТЕГИЯ БАРОИ ТОҶИКИСТОН

Барои истифодаи расмӣ

Тарҷумаи матни аслии ҳуҷҷат танҳо барои роҳати хонанда аз ҷониби БАТР пешниҳод мегардад. Новобаста аз он ки БАТР тадбирҳои заруриро ҷиҳати таъмин намудани дурустии тарҷума андешидааст, БАТР дурустии тарҷумаро кафолат намедихад ва саҳеҳ будани онро тасдиқ намекунад. Эътимод ба чунин тарҷума масъулияти худи хонанда мебошад. Ба ҳеҷ вачҳ БАТР, кормандон ё маъмурони он назди хонандагон ё шахси дигар барои ҳар гуна иштибоҳ, хатогиҳо, камбудихо, ҳазф ё ягон тағйирот дар мазмуни тарҷума сарфи назар аз сабаби он ё барои расонидани зарар масъул шуда наметавонанд. Дар ҳолати мавҷуд будани ягон номувофиқат ё тафовут байни матни англисӣ ва тарҷумашуда, афзалият ба матни англисӣ дода мешавад.

МУНДАРИЧА

ФИШУРДАИ КУТОХ..... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

1	ШАРҲИ ФАЪОЛИЯТИ БОНК	6
1.1	САНДУҚИ ЧОРИИ БОНК.....	6
1.2	ТАТБИҚИ САМТҲОИ ҚАБЛИИ СТРАТЕГӢ	6
1.3	ДАРСҲОИ АСОСИИ АНДӮХТА.....	10
2	ШАРОИТҲОИ ФАЪОЛИЯТ	11
2.1	ВАЗӢИ СИЁСӢ	11
2.2	ЗАМИНАИ МАКРОИҚТИСОДӢ	12
2.3	ИСЛОҲОТИ СОҲТОРӢ	13
2.4	ДАСТРАСӢ БА МАБЛАҒГУЗОРӢ	14
2.5	ФАЗОИ СОҲИБКОРӢ ВА ЗАМИНАИ ҲУҚУҚӢ	16
2.6	ШАРОИТҲОИ ИҶТИМОӢ.....	17
2.7	САМАРАНОКИИ НЕРӮ ВА ТАҒЙИРӢИИ ИҚЛИМ	19
3	САМТҲОИ СТРАТЕГИИ ФАЪОЛИЯТ.....	20
3.1	САМТҲОИ СТРАТЕГӢ	20
3.2	МУШКИЛОТИ АСОСӢ ВА ФАЪОЛИЯТИ БОНК	23
3.3	ХАВФҲОИ ЭҶТИМОЛИИ ТАТБИҚИ СТРАТЕГИЯИ ФАЪОЛИЯТ ДАР КИШВАР.....	34
3.4	ПАЁМАДҲОИ ЗИСТМУҲИТӢ ВА ИҶТИМОИИ ФАЪОЛИЯТИ АЗ ҶОНИБИ БОНК ПЕШНИҲОДШУДА	35
3.5	ҲАМКОРИИ БАТР БО ДИГАР ББР	36
	ЗАМИМАИ 1 – АРЗӢБИИ СИЁСӢ	38
	ЗАМИМАИ 2 – НИШОНДИҲАНДАҲОИ АЛОҲИДАИ ИҚТИСОДӢ	44
	ЗАМИМАИ 3 – АРЗӢБИИ МУШКИЛОТИ ДАВРАИ ГУЗАРИШ.....	45
	ЗАМИМАИ 4 – ИСЛОҲОТИ ҲУҚУҚӢ	49
	ЗАМИМАИ 5 – БАРОБАРИИ ҶИНСӢ	57
	ЗАМИМАИ 6 – БАТР ВА ҶОМЕАИ ДОНОРОН	60

ФИШУРДАИ КУТОХ

Мутобиқи моддаи 1 Созишнома дар бораи таъсисёбии Бонк, Тоҷикистон ҷонибдори принципҳои демократияи бисёрхизбӣ, гуногунандешӣ ва иқтисоди бозаргонӣ мебошад, гарчанде ки рафти амалигардонии ин принципҳо суст ва номунтазам ҷараён мегирад.

Сарфи назар аз пешрафти назарраси кишвар пас аз анҷом расидани ҷанги шахрвандии панҷсола дар соли 1997, мушкилоти зиёд ҳалношуда боқӣ мемонанд. Таъминоти нокифояи нерӯи барқ, инфрасохтори заиф, осебпазирӣ ба тағйирёбии иқлим, нокифоягии иштирок дар ҳаёти ҷамъиятӣ, инчунин дар бунбасти географӣ қарор доштани кишвар маҳдудиятҳои асосӣ ба рушди иқтисодӣ арзёбӣ мегарданд, дар ҳоле ки бахши молиявӣ ҳанӯз ба таъмин намудани дастрасии кофӣ ба маблағҳои молиявӣ, аз ҷумла, барои корхонаҳои хурду миёна, қодир нест. Баъди такроран ба муҳлати 7 соли дигар интиҳоб гардидани Президент Эмомалӣ Раҳмон моҳи ноябри соли 2013, дар Ҳукумат ҷойивазкунии мансаб ба амал омад, дар натиҷа Сарвазир ва як қатор вазирони калидии ҳукумат иваз карда шуданд. Ҳукумати нав дар бораи ҷонибдорӣ татбиқи ислоҳоти иқтисодии таъхирнопазир, аз он ҷумла дар соҳаи бонкдорӣ ва энергетика эълон намуд, дар ҳоле ки рушди бахши хусусӣ низ ҳамчун афзалият таъкид карда мешавад.

Баъди болоравии ММД ба 7,4 фоиз дар соли 2013 суръати афзоиши он соли 2014 то ба 6,7 поён рафт. Афзоиши иқтисодӣ асосан аз ҳисоби вусъатёбии босуръати соҳаи сохтмон, ки соли 2014 ба 25,3 фоиз афзоиш ёфт, ба амал омад. Аммо, коҳишёбии ҳаҷми интиқоли маблағҳои пулӣ аз сабаби таназзули иқтисодӣ дар Россия ба камшавии талаботи дохилӣ ва рушди сусти хизматрасониҳо оварда расонид. Тағйирот дар бозори ҷаҳонӣ низ ба содироти пахта ва алюминий таъсири манфӣ расонид, дар ҳоле ки суръати истехсоли маҳсулоти кишоварзӣ суст шуд. Интизор меравад, ки суръати афзоиши ММД соли 2015 то 4,4 фоиз коҳиш меёбад, ки худ инъикоскунандаи фазои мураккаби беруна мебошад.

Шомилшавии кишвар ба Иттиҳоди иқтисодии Аврупо (ИИА) дар давоми эътибори стратегияи мазкур имконпазир мебошад. Шомилшавӣ барои Тоҷикистон ҳам имкониятҳоро ва ҳам хавфҳоро ба пеш меорад, зеро он метавонад хавфи қатъшавии ҷараёни интиқоли маблағҳои пулиро аз Россия коҳиш диҳад, монеаҳои савдори бо кишварҳои аъзои Иттиҳоди иқтисодии Аврупо кам кунад, сармоягузориҳои бештарро ҷалб намояд, ва дар баробари ин бо дохилшавии рақибони бештар самаранок аз кишварҳои аъзои ИИА ба бозори дохилӣ ва зиёдшавии монеаҳои савдо бо кишварҳое, ки аъзои ИИА намебошанд, рақобати назаррасро барои соҳаҳои иқтисодӣ Тоҷикистон таъмин кунад. То кадом дараҷа Тоҷикистон метавонад аз бозорҳои нисбатан бузург ва ҷалбкунӣ сармоягизориҳо истифода барад, аз беҳтаршавии фазои соҳибкорӣ ва низомии бонкӣ дар Тоҷикистон вобастагӣ дорад.

Новобаста аз пешрафт дар баъзе соҳаҳо Тоҷикистон ҳанӯз бо мушкилоти бузурги сохторӣ рӯ ба рӯ мешавад. Бахши бонкӣ заиф боқӣ мемонад ва дар он идомаи афзоиши ҳаҷми қарзҳои беъътимод мушоҳида шуда зарурати ҷиддӣ дар таҳкимдиҳии назорат бо коҳишёбии қарздиҳии мақсаднок ва таҷрибаи амсоли он боқӣ мемонад. Рушди бозорҳои дохилии сармоя ва маҳакҳои меъёрҳои ғоибӣ бо пули миллӣ метавонад дар беҳтаркунии идоракунии хавфҳо ва тақсмоти сармоя дар сатҳи маҳаллӣ кӯмак расонад. Дастрасӣ ба нерӯ низ монеаи ҷиддӣ барои фаъолияти соҳибкорӣ ва таъмини афзоиши иқтисодӣ боқӣ мемонад. Дар инфрасохтор ва бахши коммуналӣ пешрафти

номунтазам ба назар мерасад, ва барои рафъи мушкилии норасоии нерӯи барқ дар фасли зимистон таҷдиди минбаъда бояд гузаронида шавад, тарифҳо бардошта шуда иқтидорҳои нав чиҳати истеҳсоли нерӯ аз ҳисоби гармӣ ба қор дароварда шаванд.

Дар шароити мазкур, самтҳои зерини стратегӣ чиҳати роҳнамоӣ намудани фаъолияти Бонк дар давраи стратегияи пешистода пешниҳод мегарданд:

Таъмини рушди иқтисодӣ фарогир ва устувор тавассути дастгирии тавсеаи фаъолияти соҳибқорӣ хусусӣ, инкишофи инфрасохтори бонкӣ, инчунин мусоидат дар бехтар намудани фазои соҳибқорӣ: рушди иқтисодӣ аз ибтидо бо ҷараёни интиқоли маблағҳои пулӣ номутаносибан таъмин шуда бахши молиявӣ заиф монёи рушди бахши хусусии рақобатнок мешавад. Бонк бахши хусусиро тавассути комбинатсияи сармоягузори мақсаднок ва хизматрасониҳои машваратӣ, аз он ҷумла муколамаи сиёсат чиҳати бехтар намудани фазои соҳибқорӣ дастгирӣ мекунад. Он дастгирии мушаххаси занҳои соҳибқор ва диверсификатсияи минтақавӣ фаъолияти Бонкро дар бар мегирад. Бонк кӯшиш ба харҷ медиҳад, ки бахши бонкиро дар оянда ба эътидол дароварда вусъатдиҳии дастрасӣ ба маблағгузорӣ ва бо истифода аз воситаҳои гуногун қорхонаҳои хурду миёна ба дониши амалӣ, аз он ҷумла рушди ТҚХ оид ба дастгирии қарздиҳии хурд ва ва пешниҳоди маблағ бо аъёри миллий ва ғ., аз ҷумла машварат оид ба соҳибқориро таъмин намояд.

Мусоидат ба бехтар намудани хизматрасониҳои коммуналӣ ва самаранокӣ амалиётӣ ва молиявӣ онҳо аз ҳисоби тичоратикунонӣ ва корпоратизатсия: Тоҷикистон аз норасоии такроршаванда ва мавсимии нерӯи барқ танқисӣ мекашад, ки худ боиси талафоти бузурги иқтисодӣ мегардад, дар ҳоле ки дар соҳаи обтаъминкунӣ ва дигар хизматрасониҳои коммуналӣ, қорхонаҳои коммуналии бесамар ва аз чиҳати молиявӣ ноустувор, ки аз инфрасохтори фарсуда вобастаанд, фаъолият мебаранд ва ба тағйирёбии иқлим хеле осебпазир мебошанд. Бонк дар соҳаи хизматрасониҳои коммуналӣ, барқтаъминкунӣ ва нақлиёт бо мақсади дастгирӣ намудани сохтмон ва барқарорсозии инфрасохтор ва мусоидат ба тичоратикунонӣ чиҳати бехтар намудани нишондиҳандаҳои фаъолият ва хизматрасонӣ аз он ҷумла ҳалли омилҳои дахлдори алоқамандӣ бо қорхонаҳои давлатии хоҷагии коммуналӣ ва мақомот ҳамқориро ба роҳ меандозад.

Мусоидат ба бехсозии инфрасохтори алоқавӣ минтақавӣ ва ҳамгирӣ ба иқтисоди васеътари минтақавӣ: Тоҷикистон роҳи баромад ба баҳрро надошта имкониятҳои савдои наздимарзӣ бо кишварҳои ҳамсоя бо назардошти мушкилоти алоқаманд бо логистика ва алоқа маҳдуд мебошанд. Бартараф намудани камбудии мазкур бо набудани инфрасохтори нақлиёт мушкил мегардад. Вазифаи аввалиндараҷаи ҳукумати нав ба таври бештар самаранок алоқаманд намудани кишвар бо бозорҳои берун аз минтақаи бевоситаи худ ба ҳисоб меравад. Бонк дар ҷалб намудани СБХ-ии босифат мусоидат ва дастгирӣ намуда бо мақсади расонидани кӯмак ба ширкатҳои содиркунанда ва иштирок дар муколамаи сиёсӣ чиҳати кам кардани монетаҳои барои сармоягузориҳои дохилӣ ва содирот маблағгузориҳои савдо ва бизнес-консалтингро мавриди истифода қарор медиҳад. Илова бар ин, бо мақсади таъмини алоқамандии инфрасохтор Бонк имкониятҳои дастгирии лоиҳаҳои алоҳидаро, ки дар сурати дастрас будани маблағгузориҳои муштаракӣ донорҳо, мавҷудияти зарурат ва асоснок будани онҳо метавонад тибқи уҳдадорӣҳои давраи гузариш амалӣ намояд, ҷустуҷӯ мекунад. Тавассути сармоягузориҳои худ Бонк рушди мутавозини иқтисодӣ ва алоқаро дар тамоми минтақаҳои Тоҷикистон дастгирӣ мекунад.

Дар доираи ин самтҳои асосӣ Бонк ба таъмин намудани **устуворӣ ба тағйирёбии иқлим ва баробарии ҷинсӣ (гендерӣ)** мусоидат мекунад. Таъсири тағйирёбии иқлим ба захираҳои об, ки аз пирахҳо иборатанд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон хеле бузург мебошад, аз ин рӯ Бонк роҳҳои ба инобат гирифтани равишҳои инноватсионӣ нисбати мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим дар лоиҳаҳои инфрасохториҳои худро дида мебарояд.

Ғайр аз ин дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тафовутҳои назаррас ва миёнаи гендерӣ дар робита бо масоили тандурустӣ, таҷрибаи меҳнат, дастрасӣ ба маблағҳои молиявӣ, шуғли аҳоли ва моликияти ширкат мушоҳида мешавад. Бонк занонро дар соҳаи соҳибкорӣ тавассути иштирок дар баҳши хусусӣ ва муколама оид ба масоили сиёсат бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ дастгирӣ хоҳад намуд.

Ноилшавӣ ба ин ҳадафҳо машваратҳои зичро бо дигар ташкилотҳои хориҷии молиявӣ, ки дар Тоҷикистон фаъолият мебаранд, инчунин тадриҷан зиёд намудани сармоягузориҳо ва дараҷаи ҳамкориҳои зич, дастгирии техникӣ ва маблағгузориҳои муштаракӣ доноронро тақозо мекунад.

Бо кӯмаки ин се афзалияти стратегӣ, Стратегияи пешниҳодшуда самтҳои миёнамуҳлати Бонкро дар шароитҳои мушаххаси мушкилоти давраи гузариши Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қор мебарад. Ман ба Шӯрои роҳбарон қабули стратегияи нави чаҳорсолаи Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар ҷаласае, ки 22 июли соли 2015 ба нақша гирифта шудааст, тавсия мекунам.

Сума Чакрабарти

1 ШАРҲИ ФАЪОЛИЯТИ БОНК

1.1 Сандуқи чории Бонк

Таносуби сандуқи бахши хусусӣ: 30%, ба ҳолати 31 октябри 2014 с.

Бахш	Сандуқ				
	Шумораи лоиҳаҳо	Сандуқ	% лоиҳаҳо	Дороихои амалиётӣ	% дороиҳои амалиётӣ
Маблаг бо млн. Евро					
Энергетика	3	48	29%	2	4%
Энергетикаи барқӣ	3	48	29%	2	4%
Муассисаҳои молиявӣ	14	29	18%	26	45%
Қарзҳои депозитӣ (бонкҳо)	12	27	16%	24	41%
Қарзҳои ғайридепозитӣ (муассисаҳои ғайрибонкӣ)	2	3	2%	3	5%
Саноат, савдо ва комплекси агросаноатӣ (ССК)	15	12	7%	11	19%
КАС	10	8	5%	8	13%
ТКИ	2	2	1%	2	4%
Истехсолот ва хизматрасонӣ	3	1	1%	1	2%
Инфрасохтор	18	74	45%	19	32%
Инфрасохтори муниципалӣ ва экологӣ (ИМЭ)	14	41	25%	15	25%
Нақлиёт	4	33	20%	4	7%
ҶАМЪ	50	163	100%	58	100%

Манбаъ: Роҳнамои самаранокии фаъолияти соҳибкорӣ (БАТР)

1.2 Татбиқи самтҳои қаблии стратегӣ

Дар давоми эътибори стратегияи қаблӣ афзалиятҳои асосии Бонк дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тадбирҳои зеринро дар бар мегирифтанд: (1) ба эътидол даровардан ва таҳкимдиҳии бахши бонки тавассути мусоидат ба татбиқи ислоҳот ҷиҳати рафъи камбудии ҷойдошта; (2) рушди соҳибкории хусусӣ ва комплекси агросаноатӣ, бо диққати махсус ба масоили беҳтар намудани фазои соҳибкорӣ ва рақобатпазирӣ ва дараҷаи мураккабии бахши КМХМ; (3) таҳкимбахшии инфрасохтори калидӣ; ва (4) дастгирии самарабахшии нерӯ ва амният тавассути гузаронидани ислоҳоти мақсаднок дар соҳа, таҷдид ва тичоратикунонии ширкати давлатии энергетикӣ Барқи Тоҷик.

Аз лаҳзаи қабули стратегия, Бонк 31 лоиҳаро ба маблағи умумии 150 млн. Евро ба имзо расонид, дар натиҷа, сандуқи Бонк аз 89 миллион Евро ба охири соли 2011 то 163 млн. Евро дар охири октябри соли 2014 афзоиш ёфт. Ба лоиҳаҳои аз ҷама муваффақ инҳо дохил мешавад:

- Сармоягузорӣ ба сармояи саҳҳомии ИМОН Интернешнл, аввалин сармоягузори БАТР ба сармояи саҳҳомии муассисаи қарздиҳии хурд бо мақсади дастгирии табдилдиҳии он ба бонк; оғози барномаи маблағгузори муштараки лоиҳаҳои миёнаҳаҷм (МСФФ) дар Бонки Эсхата; ва вусъатдиҳии маблағгузори савдо ва хатҳои қарзии КМХМ барои 3 бонки хурду миёна ва 4 муассисаи қарздиҳии хурд, дар баробари дастгирӣ дар таҳкимдиҳии иқтидор ҷиҳати мусоидат ба рушд ва афзоиши муассисаҳои мазкур.
- Тасдиқи Барномаи кӯмаки молиявӣ ба соҳаи кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон (ТАФФ), бо пешниҳоди 25,000 зерқарзҳо ба маблағи умумии 72 млн. доллари ИМА, бо дастгирии техникӣ оид ба омӯзиш ва рушди занҷири арзиши

иловашуда; оғози маблағгузорӣ бо асъори маҳаллӣ дар доираи барномаи қарздиҳии мақсаднок (DLF) ва MСFF; ва ҳамагӣ 7 сармоягузориҳои корпоративӣ ба КАС, истехсолот ва дар баҳши хизматрасонӣ.

- Пешниҳоди машварат оиди бизнес ба 467 корхонаи хурд ва миёна. Дар асоси баҳодиҳии лоиҳаҳо, ки дар давоми эътибори стратегияи охири ба ширкатҳои муштарӣ маблағгузориҳои беруна дар ҳаҷми 14,6 миллион Евро пешниҳод гардид, ҳаҷми гардиши мол ва маҳсулнокиро ба ҳисоби миёна мутаносибан ба 46 ва 14 фоиз афзоиш дода зиёда аз 2800 ҷои кори нав таъсис доданд.
- Ба имзо расонидани ҷаҳор лоиҳа дар соҳаи инфрасохтори коммуналӣ ва экологӣ, аз он ҷумла татбиқи марҳилаи дуввуми лоиҳаи ба қариби оғознамудаи обтаъминкунии шаҳри Хучанд, ки дар доираи он дар ҳамкорӣ бо Дафтари Швейтсария оид ба ҳамкорӣҳои иқтисодӣ (SECO) ва аз ҳисоби маблағҳои Фонди БАТР барои кишварҳои дар марҳилаи аввали гузариши иқтисодӣ қарордошта (ЕТС), айни замон дастгоҳҳои обкашӣ, қубурҳо ва инфрасохтори дахлдор ва идоракунии низоми обтаъминкунӣ дар шаҳри аз рӯи бузургӣ дуввуми Ҷумҳурии Тоҷикистон ба пуррагӣ барқарор карда шуданд. Лоиҳаи ба қарибӣ анҷомдодашудаи обтаъминкунии ноҳияҳои ҷанубии Тоҷикистон дар мавриди таъсири давраи гузариш баҳои баландтарини Бонкро барои натиҷаҳои ноилшудаи лоиҳа сазовор гардид.
- Ба имзо расонидани қарз барои фурудгоҳи Хучанд, қарзи аввалини ташкилоти давлатӣ, бе истифода аз кафолати давлатӣ; ва ба имзо расонидани Лоиҳаи беҳтар намудани роҳи автомобилии Душанбе- марзи Ёзбекистон, аввалин лоиҳаи бузурги Бонк дар баҳши роҳ аст, ки дар якҷоягӣ бо БОР амалӣ мегардад: ҳар ду лоиҳа айни замон дар марҳилаи амалигардонӣ бо баррасии марҳилаи дуввум қарор доранд.
- Дар якҷоягӣ бо ЕИБ ва ИА ба имзо расонидани Лоиҳаи кам кардани талафоти нерӯ дар вилояти Суғд, ки дар доираи он низоми нави фарогири баҳисобгирӣ дар сатҳи истифодабарандагон ва низоми энергетикӣ ва биллинг дар шимоли кишвар бо мақсади ба нисф коҳиш додани сатҳи талафот ва баланд бардоштани чамъоварӣ аз 60 ба 80 фоиз (барои аҳоли) ва то 95 фоиз (барои муассисаҳои давлатӣ) ҷорӣ карда шуд. Бо истифода аз шартҳои худ ва таъсир лоиҳа таҷдиди ширкати Барқи Тоҷикро дастгирӣ мекунад.
- Ба имзо расонидани Барномаи таҷрибавии баланд бардоштани устуворӣ ба тағйирёбии иқлим (PPCR) – бузургтарин лоиҳаи инвеститсионии Бонк дар Тоҷикистон, ки аз маблағи умумии 75 миллион долл. ИМА иборат аст (қарзи БАТР, қарзи имтиёзнок ва грант, ва дастгирии техникӣ, ки аз ҷониби БАТР маблағгузорӣ мегардад) барои барқарорсозӣ ва баланд бардоштани иқтисодии нерӯгоҳи барқии Қайроққум, аз ҷумла тадбирҳо оид ба таҳкимдиҳии устуворӣ ба тағйирёбии иқлим.
- Ташкили аввалин Форуми инвеститсионии Тоҷикистон бо иштироки зиёда аз 500 сармоягузориҳои маҳаллӣ ва байналмилалӣ, ки пеш аз он Форуми пешвоён ФТ-БАТР гузаронида шуда буд. Ҷорбинҳои мазкур ҳавасмандии сармоягузориҳои ба Ҷумҳурии Тоҷикистон зиёд намуд, ба вусъатдиҳии шабакаҳои имкониятҳои соҳибкорӣ мусоидат намуд ва тибқи нашри ОСЕ, он ба мансабдордорони воломақоми ҳукумат ва коршиносони хориҷӣ имкон дод, ки масъалаҳои мубрами фазои сармоягузорӣ кушоду равшан баррасӣ гарданд.

Дастовардҳои мазкур дар маърази фазои душвори корӣ ба даст омаданд, зеро иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ислоҳоти минбаъда ниёз дорад ва фазои соҳибкорӣ дар кишвар мураккаб боқӣ мемонад. Низоми бонкӣ бо мушкилоти таносуби

баланди қарзҳои беэътимод (ҚБ), ба хусус дар сандуқи корпоративӣ рӯ ба рӯ шудааст. Ҷонибдорию ислоҳот ва таҷдид аз ҷониби ҳукумат дар доираи лоиҳаҳои бахши давлатӣ ноустувор буда зарфияти татбиқи институтсионалӣ умуман заиф боқӣ мемонад.

Дар ҳоле ки дастгирии бонкҳои хурд ва миёна ва ташкилотҳои қарзии хурд (ТҚХ) дар бахши бонкӣ устувор аст, умуман то ҳоли ҳозир таъсири низом ба бахш мӯътадил боқӣ мемонад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон сатҳи пасти миёнаравии молиявӣ ба назар мерасад ва одатан ба таври кофӣ бо сармоя таъмин набуда дорои сатҳи баланди ҚБ мебошанд. Қарздиҳии давлатии мақсаднок, таҷрибаҳои ғайритиҷоратӣ ва алоқаҳои ношаффоф бо ташкилотҳои давлатӣ дар ҳар яке аз се бонки бузурги системавӣ истифода мешавад ва муколамаи сиёсӣ, ки аз ҷониби БАТР, СБА ва Бонки умумичаҳонӣ ҷиҳати ҳалли ин мушкилот гузаронида мешавад, то ба ҳол натиҷаи назаррасро надодааст. Қобили қайд аст, ки сармоягузориҳои Бонк ба сармояи саҳҳомии Агроинвестбонк (АИБ) таҷрибаи мазкурро аз байн набурд, инчунин натавонист монеи бадшавии минбаъдаи тавозуни АИБ гардад. БАТР барои аксарияти бонкҳои шарикӣ худ дар кишвар ҳудудҳои таъсири худро наздик мекунад. Аммо бе ҳамкорӣ бо бонкҳои низомӣ БАТР дар истифодаи имкониятҳои худ ҷиҳати пешниҳоди қарз тавассути низом хеле маҳдуд мебошад. Дар оянда, моил намудани мақомоти давлатӣ ҷиҳати андешидани тадбирҳои, ки барои Бонк имконияти иштироки дубораро дар фаъолияти як ё якчанд бонкҳои ташкилкунандаи низом фароҳам меоварад, вазифаи муҳим ба ҳисоб меравад. Ин иқдом барои таҳқиқи имкониятҳои тақсимои хавфҳо ва равона кардани диққат ба муколамаи сиёсӣ дар он ҷойҳое ки бештар самаранок аст, зарур мебошад.

Дар мавриди соҳибкории хусусӣ, комплекси агросаноатӣ ва фазои соҳибкорӣ, Бонк тавассути сармоягузориҳои корпоративӣ ба муваффақияти омехта ноил гардид. Модоме ки БАТР дар қарздиҳии бахши корпоративӣ дар сатҳи маҳаллӣ ҷои аввалро ишғол мекунад, таъсирбахшии сандуқи қарзии корпоративӣ хавфҳои алоқаманд бо қарзҳои беэътимоди корпоративиро дар сатҳи 30 фоизи сандуқ (таносуб дар мавриди дороиҳои амалиётӣ боз ҳам бадтар аст) инъикос мекунад. Ин яке аз таносубҳои баландтарин дар минтақаи фаъолияти БАТР мебошад, ки аз нишондиҳандаи миёнаи Бонк бамаротиб зиёд мебошад (4 фоиз).

Вазъият дар муҳити соҳибкории Ҷумҳурии Тоҷикистон мураккаб боқӣ мемонад. Бо вучуди беҳтаршавии базаи меъёрию ҳуқуқӣ дар давраи эътибори стратегияи охирин, дар амалисозӣ мушкилиҳо ба вучуд омаданд. Ҳамин тавр, масъалан дар амал татбиқ намудани кодекси андоз баъзан худсарона ва вобаста аз меъёрҳои даромад ба назар мерасад. Ин ба норасоии шаффофият дар идоракунии молиявии ширкатҳои маҳаллӣ мусоидат мекунад, ки дар навбати худ ба вайронкунии талаботи расмӣ ва коррупсия мусоидат мекунад. Гузоштани эҳтиром ба ҳуқуқҳои соҳибмулкӣ ва истифодаи адолати иқтисодӣ низ номунтазам чараён мегирад. Дар ҳоле ки бо дастгирии Бонк Шӯрои инвеститсионӣ дар таъмин намудани дастгирии сиёсӣ ислоҳот дар самти беҳтар намудани фазои соҳибкорӣ кӯмак расонид, дар гузориши Гурӯҳи Бонки умумичаҳонӣ оид ба Бурдани фаъолияти соҳибкорӣ аз соли 2015 беҳтаршавии назарраси мақоми Ҷумҳурии Тоҷикистон дар рейтингҳои ҷаҳонӣ қайд шудааст. Бо вучуди ин, дастовардҳо дар мавриди ҳалли масъалаҳои мубрами алоқаманд бо мақомоти давлатӣ, ки бо онҳо соҳибкорон дар кишвар рӯ ба рӯ мешаванд, нисбатан ночиз ба ҳисоб мераванд.

Дар бахши инфрасохтор, бо така ба сармоягузориҳои бомуваффақият ба инфрасохтори мунисипалӣ ва дасткашӣ аз равиши аз як шаҳр ба дигар регионализатсияи барномаро

тақозо мекунад, баҳусус дар соҳаи обтаъминкунӣ ва партовоб. Хавфҳои алоқаманд бо татбиқи барнома, аз он ҷумла осебпазирӣ ба хавфҳои шарикон/тарафҳои манфиатдор, баҳусус дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳим мебошанд. Идоракунии ва дастгирии аз ҷониби Бонк хуб тарҳрезӣшуда барои шарикони заифи баҳши давлатӣ хеле муҳим боқӣ мемонад. Тичоратикунонӣ то дараҷае дар мавриди баъзе аз муштариён ба даст оварда шуд, аммо таҷриба нишон медиҳад, ки иштироки баҳши хусусӣ ҳадафи хеле фарогиранда боқӣ мемонад. Дар ин ҷо муносибатҳои шарикӣ байни донорон муҳим мебошад. Дар мавриди дастгирии техникӣ ва азхудкунии гранти сармоягузорӣ дар Тоҷикистон қариб ки ҳамаи он ба инфрасохтор рост меояд, ба ҳисоби миёна 20 миллион Евро дар як сол дар давоми солҳои 2012-2013. Ин бо 30 млн. Евро аз ҳисоби ЕИБ ва сармоягузориҳо ба инфрасохтор ба ҳисоби миёна 20 млн. Евро барои ҳамон давра қобили қиёс мебошад.

Дар охир, дар мавриди самарабахшии энергетикӣ ва амният, дар ҳоле ки қор оид ба ислоҳот ва таҷдид суғат пеш мерафт, нишонаҳои нисбатан дертар аз тасмими Ҳукумат оид ба ҳалли мушкилоти ширкати давлатии энергетикӣ Барқи Тоҷик шаҳодат медиҳад, ки ба он ҳаракат ба сӯи суботи тичоратӣ, тақсими функцияҳои истеҳсолот, тақсимот ва интиқоли нерӯи барқ дохил мешаванд. Ин ба БАТР имконияти иштирокро фароҳам меоварад. Бо вучуди ин, хавфҳои мазкур дар соҳаи сиёсат аз манфиатҳои стратегӣ вобастаанд, аз он ҷумла ширкати алюминии ТАЛКО, ки то 40 фоизи нерӯи барқи дар кишвар истеҳсолшавандаро истифода мебарад ва ҳамчун манбаи даромади давлатӣ арзёбӣ мегардад. Дуввум афзалият дар мавриди лоиҳаҳои стратегӣ энергетикӣ метавонад НБО-и Роғун бошад, ки онро бо вучуди зиддияти Ўзбекистон, ки дар поёноб ҷойгир шудааст, Ҳукумат тасмим гирифтааст, ки бунёд созад. Новобаста аз бартариятҳои чунин лоиҳаҳои стратегӣ, ҳалли мушкилоти муҳими ислоҳот ва таҷдид вазифаи муҳим хоҳад буд.

1.3 Дарсҳои асосии андӯхта

Як қатор дарсҳо дар давраи қаблии эътибори стратегия муайян шудаанд:

- i. Муколама бо мақомоти давлатӣ дар бораи ислоҳот, бахусус дар мавриди фазои соҳибкорӣ дорои аҳамияти аввалиндараҷа мебошад*

На ҳаҷм ва на сифати сармоягузориҳои Бонк дар баҳши хусусии Ҷумҳурии Тоҷикистонро наметавон қаноатбахш ҳисобид. Ин фазои номусоиди соҳибкорӣ ва таҷрибаи дигар сармоягузориҳои инъикос мекунад. Бо вучуди ин, дар давраи эътибори стратегияи охирин “дар қоғаз” реформаҳои хуб қабул карда шуданд, ва ин вазъият имконияти истифода бурдани ин таконро ҷиҳати таъмин намудани беҳбудии воқеӣ дар фазои соҳибкорӣ фароҳам меоварад. Аз ин рӯ, ба Бонк лозим аст, ки ба масъалаҳои зерин аҳамияти махсус диҳад: татбиқи ислоҳоте, ки ба бизнес таъсири бевосита мерасонанд, аз он ҷумла дар мавриди идоракунии андоз ва таъмини адолати иқтисодӣ; кор бо сармоягузориҳои хориҷӣ, ки метавонанд ба ислоҳот суръат бахшанд; ва даҳлат ба ҳолатҳои алоҳида ва ба воситаи чорабиниҳои мушаххас тасдиқ намудани таҷрибаи пешқадам. Таҳким баҳшидани фаъолияти Шӯрои сармоягузорӣ ва дигар воситаҳои муколамаи самарабахши давлат бо баҳши хусусӣ, тавассути ҳамкорӣ бо КБМ ва дигар донорон бо мақсади баланд бардоштани самаранокӣ, аз он ҷумла истифодаи таҷрибаи кори Бонк бо муштариёни корпоративӣ ва гуруҳи дастгирии соҳибкории хурд (SBS) лозим меояд.

- ii. Равона намудани диққати мушаххас ва аниқ ба баҳши энергетика ва молия зарур аст*

Дастрасӣ ба нерӯи барқ ва маблағҳои молиявӣ монеаҳои асосии фаъолияти соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб мераванд. Дар ҳар ду баҳш камбудии назаррас, ки бо марҳилаи гузариш ва хизматрасони алоқаманданд, мавҷуданд. Дар ҳар як баҳш БАТР дорои бартарияти муқоисавӣ буда ҷиҳати таъмини натиҷаҳои беҳтарин тавассути ҷалби сармоягузориҳо ва бурдани муколама бо мақомоти давлатӣ кӯшиш ба харҷ диҳад. Дар доираи стратегияи қаблӣ фаъолияти Бонк то дараҷае бо лоиҳаҳои аввалӣ дар баҳши энергетика (гарчанде ки баъди ба имзо расонидани лоиҳаи барқарорсозии НБО-и Қайроққум, айни замон БАТР дар муколама оид ба масоили сиёсат ва сармоягузориҳо пешсаф аст) ва ноқомии ҷиддӣ дар соҳаи идоракунии корпоративии АИБ маҳдуд буд, ки ба сармоягузориҳои Бонк дар баҳши молиявӣ ва ба муколама оид ба масоили сиёсат таъсири манфӣ расонид. Дар баробари ин, дастовардҳо дар қисми Бонк бо ТҚХ ва бонкҳои миёнаҳаҷм ба назар мерасанд. Дар ҳар ду ҳолат, стратегияи қаблӣ ба аҳамияти ҳамроҳсозии зич ва тадбирҳои муштарак бо дигар ташкилотҳои молиявӣ хориҷӣ, ба хусус бо СБА, Бонки умумиҷаҳонӣ ва БОР ишора мекунад.

- iii. БАТР ба намунаи бомуваффақияти маблағгузориҳои инфрасохтор, ки дар марҳилаи гузариш таъсири назаррас мерасонад бояд таъкиқ кунад*

Сармоягузориҳои Бонк дар соҳаи хизматрасониҳои коммуналӣ имконият доданд, ки минтақаҳои берун аз марказҳои асосии кишвар – шаҳрҳои Душанбе ва Хучанд ҷойгиршуда фаро гирифта шаванд. Барои барқарорсозӣ ва сохтмони инфрасохтори нав (обтаъминкунӣ, партовоб, партовҳои саҳти маишӣ) ва ҳатто барои сатҳи минималии хизматрасонӣ сармоягузориҳои назаррас заруранд. Ягон муассисаи донорӣ дар кишвар

натавонист дар соҳаи иҷтимоӣ ё дар мавриди таъсир ба марҳилаи гузариш, ки Бонк дар ҳамкорӣ бо ИА ва донорҳои шарик аз Швейтсария ноил гардид, ба он натиҷаҳо расад. Ғайр аз ин, Бонк дар самти муттаҳидсозии корхонаҳои коммуналӣ ва обтаъминкунӣ ба корхонаҳои минтақавӣ дорои идоракунии самаранок, муттаҳидкунии дороиҳо ва қобилияти пешниҳоди маблағгузорӣ берун аз ҳудуди шаҳрҳо – ба манотиқи деҳот кӯшиш ба харҷ дод. Ҳам лоиҳаҳои инвестисионии инфрасохтори коммуналӣ – бино ба фарогирии васеи онҳо, ва ҳам лоиҳаҳо дар соҳаи нақлиёт, ки ба таъмин намудани алоқаи стратегӣ мусоидат мекунад, мувофиқи ҳадафҳои рушди мақомоти Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд. Аз ин рӯ, онҳо мақоми умумии Бонкро ҳамчун шарикӣ рушд боло бурда ҳамчун воситаи таъсир ба ислоҳот хизмат мекунад. Бо вучуди ин, таъмин намудани маблағгузорию муштараки грантии устувор ва дар ҳаҷми калон зарур мебошад.

iv. Дастгирии сармоягузориҳои корпоративӣ тавассути Ташаббусларо дастгирии соҳибкории хурд (SBI) истифодаи равиши хуб фикр карда барои талаб мекунад

Бо дарназардошти натиҷаҳои мухталифи азхудкунии сандуқи корпоративии Бонк ба ҳолати имрӯз, дар оянда ба чораҳои зерин бояд диққат дод: ҳалли масъалаи алоқаманд бо дороиҳои беэътимод бо мақсади беҳтар намудани вазъи Бонк; самтгирӣ ба муштариёни баландсифат (аз он ҷумла сармоягузориҳои хориҷӣ) барои сармоягузориҳои мустақими нав; тадриҷан қорӣ намудани воситаи маблағгузорию муштараки лоиҳаҳои миёнаҳаҷм (MCFE), бо истифодаи муштараки тартиботи зарурӣ ва тақсими хавфҳо бо бонкҳои тижоратӣ маҳаллӣ; муайян намудани дигар маҳсулот барои кам кардани хавф, аз он ҷумла тавассути истифодаи воситаҳои тақсимкунии муштараки хавфҳо; ва ҷонноккунии омӯзиши малакаҳо ва хизматрасониҳои машваратӣ барои бартараф намудани камбудии назаррас, ки бо зарфияти корхонаҳои маҳаллӣ алоқаманданд.

Бо назардошти муҳити душвори фаъолият, аз он ҷумла мушкilotи ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ, ки барои маблағгузорию амалиётҳои бахши хусусӣ омодаанд, ҳиссаи лоиҳаҳои бахши давлатии Бонк, нисбат ба дигар кишварҳои фаъолият, зиёдтар аст. Эҳтимол аст, ки ин таносуб тайи чанд соли оянда пайдор меистад.

2 ШАРОИТҲОИ ФАЪОЛИЯТ

2.1 Вазъи сиёсӣ

Тоҷикистон давлати президентӣ буда дорои шоҳаи устувори ҳокимияти иҷроия мебошад. Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон моҳи ноябри соли 2013 ба муҳлати ҳафт соли дигар тақроран интихоб шуд ва эҳтимолан дар вазифаи худ то охири муҳлат боқӣ мемонад. Дар натиҷаи интихоботи парлумонии соли 2015 ҳизби ҳуқумронии халқии демократӣ (ҲХД) ғолиб омад, ки мақоми ҳуқумронро барои ҳизби дар парлумон таъмин намуд.

Сарфи назар аз пешрафти назарраси кишвар пас аз анҷом расидани ҷанги шаҳрвандии панҷсола дар соли 1997, мушкilotи зиёд ҳалношуда боқӣ мемонанд, аз он ҷумла густариши фасод (коррупсия), камбизоатӣ, бекорӣ ва нобаробарии минтақавӣ. Баъди интихоботи президентии соли 2013 дар Ҳукумат ҷойивазкунии мансаб ба амал омад,

дар натиҷа Сарвазир ва як қатор вазирони калидии ҳукумат иваз карда шуданд. Ҳукумати нав дар бораи ҷонибдорӣ татбиқи ислоҳоти иқтисодии таъхирнопазир, аз он ҷумла дар соҳаи бонкдорӣ ва энергетика эълон намуд, дар ҳоле ки рушди баҳши хусусӣ ва инфрасохтор низ ҳамчун афзалият таъкид карда мешавад.

Нооромӣ дар Афғонистони ҳамсоя метавонад ба Ҷумҳурии Тоҷикистон гузарад ва баҳус дар пасманзари хуруҷи нерӯҳои НАТО аз Афғонистон дар соли 2014 масъалаи актуалӣ ба ҳисоб меравад. Дар марз бо Ҷумҳурии Қирғизистон якҷанд ҳодисаҳои ҷиддӣ ба амал омаданд ва дар масоили алоқаманд бо захираҳои об, энергетика ва нақлиёт муносибатҳо бо Ўзбекистон шиддатнок боқӣ мемонанд.

Дурнамои шомилшавии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Иттиҳоди Авруосиёи иқтисодӣ (ЕврАзЭС) фаъолона муҳокима мешаванд. Дар Россия ҷомеаи бузурги муҳочирони меҳнати тоҷик мавҷуд аст ва иқтисодии Тоҷикистон аз интиқоли маблағҳои пулӣ аз Россия хеле вобаста аст. Тавассути ҳаҷми бузурги савдо ва сармоягузориҳои Хитой ҳузури кавии иқтисодии худро дар кишвар таъмин намуд.

2.2 Заминаи макроиқтисодӣ

Баъди болоравии ММД ба 7,4 фоиз дар соли 2013 суръати афзоиши он соли 2014 то ба 6,7 поён рафт. Афзоиши иқтисодӣ асосан аз ҳисоби вусъатёбии босуръати соҳаи сохтмон, ки соли 2014 ба 25,3 фоиз афзоиш ёфт, ба амал омад. Аммо, коҳиш ёбии ҳаҷми интиқоли маблағҳои пулӣ аз сабаби таназзули иқтисодӣ дар Россия ба камшавии талаботи дохилӣ ва рушди сусти хизматрасониҳо оварда расонид. Тағйирот дар бозори ҷаҳонӣ низ ба содироти пахта ва алюминий таъсири манфӣ расонид, дар ҳоле ки суръати истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ суст шуд. Дар муқоиса ба 5 фоизи соли 2013, сатҳи таваррум ба ҳисоби миёна 6,1 фоизро дар соли 2014 ташкил дод. Таъсири рубли русии поёнрафтаистода ба сомони тоҷик соли 2014 маҳдуд буд, дар натиҷа беқурбшавии асъори миллӣ танҳо 10 фоизро ташкил дод, ки ба он қисман андешидани тадбирҳои монетарӣ ва маъмури аз ҷониби Бонки миллии Тоҷикистон (БМТ) мусоидат намуд.

Интизор меравад, ки суръати афзоиши ММД соли 2015 то 4,4 фоиз коҳиш меёбад, ки худ инъикоскунандаи фазои мураккаби беруна мебошад, аз ҷумла таназзули иқтисодӣ дар Россия, ки ба ҳаҷми интиқоли маблағ ва камтар ба савдо таъсир мерасонад. Интизор меравад, ки коҳиш ёбии суръати афзоиш дар дигар кишварҳои шарикӣ савдо ба монанди Қазоқистон ва Хитой низ ба афзоиши ММД дар соли 2015 фишор меоварад. Дигар хавфҳои асосӣ аз зиёдшавии ҳаҷми ҚБ (ки ба 19,6 фоиз дар семоҳаи 3-юми соли 2014 расид) ва аз осебпазирии умумии низоми бонкӣ маншаъ мегиранд, бо назардошти истифодаи васеи бонкҳо аз ҷониби корхонаҳои истеҳсоли пахта ва давлатӣ, нишондиҳандаҳои заифи сармоя ва вобастагӣ аз дастгирии пардохтпазирӣ аз ҷониби БМТ. Дар баробари ин, якбора паст рафтани нархи нафт то дараҷае омилҳои манфии дар боло зикршударо суст намуда ба афзоиш суръат мебахшад, гарчанде ки таъсири мусбат танҳо пас аз якҷанд сол дида мешавад. Интизор меравад, ки сатҳи таваррум ба ҳисоби миёна 6,4 фоизро соли 2015 ташкил медиҳад.

Шомилшавии кишвар ба Иттиҳоди иқтисодии Аврупо (ИИА) дар давоми муҳлати эътибори стратегияи мазкур имконпазир мебошад. Шомилшавӣ барои Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳам имкониятҳои фароҳам меоварад ва ҳам хавфҳои ба пеш меорад. Он

метавонад хавфи қатъшавии чараёни интиқоли маблағҳои пулиро аз Россия хоши дихад (аз он ҷумла аз дигар кишварҳои аъзои ИИА, ба монанди Қазоқистон), зеро аъзогии кишвар ҳаракати озоди қувваи қарб ва ҳифзи ҳуқуқҳои коргарони тоҷикро дар дигар кишварҳои аъзои ИИА таҳким мебахшад. Умуман, шомилшавӣ монеаҳои савдори бо кишварҳои аъзои Иттиҳоди иқтисодии Аврупо кам мекунад, ки метавонад дастрасии содиркунандагони тоҷикро ба бозори умумии ИИА беҳтар намуда эҳтимолан сармоягузориҳои бештарро ҷалб менамояд. Айни замон, ҳиссаи сармоягузориҳо дар ММД дар муқоиса бо дигар кишварҳои фаъолияти БАТР камтар мебошад. Бо вучуди ин, дараҷаи манфиатбардорӣ аз беҳтаршавии минбаъдаи фазои соҳибқарбӣ ва низомӣ бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста хоҳад буд. Дар баробари ин, бо дохилшавии рақибони бештар самаранок аз кишварҳои аъзои ИИА ба бозори дохилӣ ва зиёдшавии монеаҳои савдо бо кишварҳои, ки аъзои ИИА намебошанд, шомилшавии кишвар барои корхонаҳои истеҳсолии дохилии камтар рақобатпазир хавфҳои эҷод мекунад.

2.3 Ислоҳоти сохторӣ

Бо вучуди пешравиҳо дар баъзе аз самтҳо, Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳанӯз бо мушкилоти азими сохторӣ рӯ ба рӯ мешавад. Аз 32 баҳодиҳии мушкилоти соҳавии давраи гузариш (ниг. ба Замимаи 3) танҳо дар як соҳа камбудии микроси миёна мавҷуданд, дар дигар соҳаҳо бошад, камбудии ҳамчун назаррас арзёбӣ мегарданд. Ба соҳаҳои ислоҳот кишварзӣ дохил мешавад ва дар он мушкилоти қарз ва озодии нарх дар соҳаи пахта ҳалли худро ёфт, аммо бо вучуди он ки Кодекси нави замин таҳия шуд, ислоҳоти замин ба кундӣ пеш меравад. Дар баҳши молиявӣ қонуни аз нав дида баромадашуда дар бораи Бонки миллии, қонун дар бораи ташкилотҳои қарзӣ ва қонун дар бораи пулшӯӣ соли 2011 қабул гардиданд. Бо вучуди ин, зарурати тақвияти назорат ҳанӯз мавҷуд аст, ки он вусъатдиҳии имкониятҳои танзимкунанда ва ботадриҷ дасткашӣ аз қарздиҳии мақсаднок ва дигар таҷрибаи монандро тақозо мекунад. Баҳши бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон заиф боқӣ мемонад, ки дар он афзоиши ҳаҷми қарзҳои беэҳтимол мушоҳида мешавад. Бонки миллии Тоҷикистон бояд татбиқи низоми танзими маҳсулоти мобилии бонкиро, ки ба қариби таҳия шудааст, идома диҳад, он маҳсулот дараҷаи фарогирии хизматрасониҳои бонкро дар байни аҳолии беҳтар мегардонад.

Рушди бозорҳои дохилии сармоя ва маҳалҳои меъёрҳои фоида бо аъёри миллии метавонад ба беҳтар намудани идоракунии хавфҳои тақсимоти сармоя дар бозори маҳаллӣ мусоидат намояд. Тоҷикистон яке аз кишварҳои дар марҳилаи гузариши иқтисодӣ қарорёфта аст, ки бо он Бонк Ёддошти тафохумро оид ба рушди бозори аъёри миллии ва сармоя, ки дар муқолаи сиёсӣ оид ба фаъолияти БАТР алоқаманд бо қарздиҳӣ бо аъёри миллии асос ёфтааст, ба имзо расонид.

Тавре ки дар боло қайд карда шуд, дастрасӣ ба нерӯи монеаи ҷиддӣ барои фаъолияти соҳибқарбӣ ва таъмини рушди иқтисодӣ боқӣ мемонад. Диққати асосӣ дар ин баҳш ба беҳтар намудани идоракунии ва шаффофияти корхонаҳои азими давлатии дорои натиҷаҳои мухталиф равона шуда буд. Моҳи августи соли 2011 Ҳукумати кишвар барномаи корпоративӣ оид ба таҷдиди Барқи Тоҷик қабул гардид. Ҳадафи он таҷдид додани ширкат ба корхонаи аз лиҳози тиҷоратӣ устувор бо мақсади ниҳии тақсимкунии вазифаҳои истеҳсол, тақсимот ва интиқоли нерӯи барқ ба ҳисоб меравад. Бо вучуди ин, дар соҳаи инфрасохтор ва баҳши коммуналӣ пешрафти ноустувор ба назар мерасад, ки дар он бо мақсади мутавозин намудани норасоии барқ дар фасли

зимистон тачдиди минбаъда, баланд бардоштани тарифҳо ва ба кор даровардани иқтидорҳои нави истеҳсоли нерӯ аз ҳисоби гармӣ зарур мебошад.

Шомилшавии эҳтимолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Иттиҳоди Авруосиёи иқтисодӣ (ИАИ) низ метавонад ба хусусияти ислоҳоти сохторӣ таъсир расонад. Илова бар таъсири эҳтимолии он ба интиқоли маблағҳои пулӣ, савдои наздимарзӣ ва сармоягузорӣ, тавре ки дар боло шарҳ дода шудааст, шомилшавии кишвар метавонад дар баробари ҳамгироии ниҳодҳои иқтисодии Тоҷикистон бо дигар кишварҳои аъзои ИАИ тақони иловагӣ ба ислоҳот диҳад. Масалан, дар Ҷумҳурии Қирғизистон, ки айни замон барои шомилшавӣ дар он кор бурда шуда истодааст, дар татбиқи ислоҳот дар чунин соҳаҳо ба монанди инфрасохтори гумрук, иншооти гузаронидани санчишҳои санитарӣ ва сертификатсия бо мақсади омода намудани кишвар барои фаъолият дар фазои ягона иқтисодӣ, таконе мушоҳида мешавад.

2.4 Дастрасӣ ба маблағгузорӣ

Манбаҳои хусусии сармоя

Аслан Ҷумҳурии Тоҷикистон дорои ягон бозори сармоя намебошад ва имконияти рушди назарраси бозори сармоя дар ояндаи наздик хеле ночиз аст. Бозори вомбаргҳои давлатӣ ва бозорҳои пул қариб ки вучуд надоранд. Қонунгузорӣ дар бораи қоғазҳои қимматнок дар марҳилаи ибтидоӣ қарор дошта такмилдиҳии назаррасро тақозо мекунад. Вазорати молия (МФ) қоғазҳои қиматнокро дар миқдори кам ва танҳо ба муҳлати кӯтоҳ мебарорад (баъзе вомбаргҳои алоқаманд бо пурра қардани сармоя дар муомилот қарор доранд). Агентии оид ба рушди бозори қоғазҳои қиматноки назди ВМ масъули инкишофи бозори сармоя дар Тоҷикистон мебошад. Моҳи июни соли 2013 дар Кумитаи андоз биржае, ки ханӯз дар марҳилаи ибтидоии ташаккули бӣ қарор дорад, ба қайд гирифта шуд.

Дар кишвар фонди давлатии нафақа мавҷуд нест ва фонди суғурдаи пасандозҳо тавонист дороиҳоро танҳо барои нисфи маблағҳои таҳти идораи худ қарордошта таъмин кунад. Бонкҳои маҳаллӣ метавонанд имконияти додани вомбаргҳоро бо пули миллий дошта бошад.

Бонкҳои бисёртарафаи рушд ва маблағгузориҳои донорон

Дар Тоҷикистон, дар муқоиса бо дигар кишварҳои фаъолияти БАТР, Бонк аз маблағгузориҳои муштараки донорҳо ва дастгирии техникӣ ба дараҷаи баланд вобаста мебошад. Аз ин рӯ, аз лиҳози фаъолият, ҳамкориҳои зич бо дигар муассисаҳои молиявии хориҷӣ (ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси грант ё қарзҳои имтиёзнок фаъолият мебаранд) ва донорҳо дорои аҳамияти калон мебошад. Ғайр аз ин, аз рӯи масъалаҳои зиёди калидӣ, ба монанди энергетика ва бонкдорӣ, ММХ, ки дар якҷоягӣ фаъолият мебаранд, имконияти истифодабарии воситаҳои воқеиро доранд.

БОР ташкилоти бузургтарини бисёртарафаест дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки маблағи 227 миллион долл. ИМА-ро дар шакли дастгирии техникӣ ва грантҳо соли 2013 пешниҳод намудааст. Бахшҳои асосие, ки дар онҳо Бонк иштирок мекунад инҳо мебошанд: нақлиёт, энергетика, обтаъминкунӣ, тандурустӣ ва маориф, ки дар ин соҳаҳо кӯмаки техникӣ ва қарзҳои БОР оид ба тачдиди ширкати Барки Тоҷик дорои аҳамияти махсуси стратегӣ мебошад. Аммо кӯмаки БОР дар давоми се соли оянда метавонад дар доираи стратегияи ҳамкорӣ бо кишвар коҳиш ёбад. Дар доираи

ин стратегия, эҳтимолан ба дастгирии бахши хусусӣ ва гузариш аз истифодаи сирф грантҳо ба то дараҷае қарздиҳии имтиёзнок, афзалияти бештар дода мешавад.

Аз рӯи ҳисобҳои миёна Бонки умумичаҳонӣ/АБР маблағи қарзии 62 миллион долл.ИМА-ро дар давоми солҳои 2010 ва 2013, дар навбати аввал ба соҳаи маориф, идоракунии захираҳои об ва хизматрасониҳои коммуналӣ, энергетика, тандурустӣ ва идоракунии молияи давлатӣ ҷудо намудааст. Бонки умумичаҳонӣ хизматрасониҳои машваратиро низ пешниҳод менамояд ва бо наشري қарибии натиҷаҳои арзёбии техникӣ дар масоили алоқаманд бо лоиҳаи сохтмони НБО-и Роғун нақши намоён мебозад. Бонки умумичаҳонӣ ташкилоти асосии маблағгузори Лоиҳаи CASA-1000 оид ба интиқоли нерӯи барқ низ мебошад. Дар доираи ин лоиҳа алоқа байни истеҳсоли барқи зиёдати дар фасли тобистон дар Ҷумҳурии Қирғизистон ва Тоҷикистон тавассути Афғонистон бо талабот ба нерӯи барқ дар Ҳиндустон ва Покистон таъмин мегардад. Ҳамин тариқ, дар оянда, масоили энергетикаи стратегӣ эҳтимолан наздик ба маркази фаъолияти Бонки умумичаҳонӣ дар Тоҷикистон қарор хоҳанд ёфт.

Фаъолияти инвеститсионии КБМ дар давоми солҳои 2011-2013 ба ҳисоби миёна дар як сол 5 миллион доллари ИМА-ро ташкил дод, гарчанде ки афзоиши назарраси теъдоди лоиҳаҳо дар соли 2014 пешбинӣ мешавад. КБМ дар бахшҳои молиявӣ ва корпоративӣ фаъолона иштирок мекунад. Хизматрасониҳои машваратии КБМ хеле васеъ мебошанд ва дар навбати аввал бо масоили идоракунии ва фазои соҳибкорӣ ва дастрасӣ ба маблағҳои молиявӣ алоқаманданд.

Умуман, стратегияи нави ҳамкориҳои Гуруҳи Бонки умумичаҳонӣ бо кишвар (ки моҳи май соли 2014 қабул шудааст) ба таҳкимбахшии нақши бахши хусусӣ, мусоидат ба ҳамгироии иҷтимоӣ ва вусъатдиҳии алоқаҳои минтақавӣ равона шудааст.

Бо анҷом расидани механизми васеи қарздиҳӣ дар соли 2012, айни замон СБА дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ягон барномаи дигарро амалӣ намесозад, аммо назорат бурда кӯмаки назарраси техникӣ пешниҳод мекунад (асосан дар соҳаи идоракунии молиявии давлатӣ, идоракунии андоз, муҳосибот ва омор дар БМТ). Ду афзалияти асосии он дар соҳаи сиёсат баланд бардоштани дараҷаи шаффофият, ҳисоботдиҳӣ ва идоракунии дар корхонаҳои давлатӣ, аз он ҷумла ТАЛКО ва таҷдиди ҶШСК «Агроинвестбанк» тибқи таҷрибаи пешқадами байналмилалиро дар бар мегирад. СБА ва мақомоти давлатӣ барномаи навро муҳокима мекунанд, аммо ҳанӯз дар мавриди ояндаи АИБ, ки масъалаи калидии баҳснок арзёбӣ мегардад, ба мувофиқа наомадаанд.

Бонки исломии рушд (БИР) ки моҳи май соли 2013 ҷаласаи солонаи худро дар Душанбе гузаронид, ташкилоти муҳим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад. Аз соли 1996 инҷониб, бонки мазкур маблағи 331 млн. доллари ИМА-ро дар шакли қарзҳои имтиёзнок пешниҳод намуд. Соҳаҳои асосии фаъолияти БИР тандурустӣ ва маориф, инфрасохтори роҳ, энергетика, кишоварзӣ ва қарздиҳии хурд мебошанд. Корпоратсияи исломии рушди бахши хусусӣ (ICD), ки аъзои БИР мебошад ва ба рушди бахши хусусӣ мусоидат мекунад, якчанд хатҳои қарзиро ба бонкҳои тичоратӣ пешниҳод мекунад.

Барномаи миллии ИА барои солҳои 2014 – 2020 ба дастгирии соҳаҳои тандурустӣ, маориф ва рушди манотиқи деҳот равона мегардад. Маблағгузорӣ барои Ҷумҳурии Тоҷикистон инчунин дар доираи барномаҳои минтақавӣ, бахусус аз ҳисоби маблағҳои Фонди инвеститсионии Осиеи Марказӣ (IFCA) дастрас мебошад.

Теъдоди зиёди шарикони бисёртарафаи рушд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъол мебошанд ва дар соли 2013 маблағи умумии 223 миллион доллари ИМА дар шакли уҳдадориҳо пешниҳод намудаанд (камтар аз маблағи ҳадди аксари 393 миллион доллари ИМА, ки соли 2008 пешниҳод шуда буд), аз ин маблағ 70 фоизро грантҳо ташкил медиҳанд. Айни замон, ҳаҷми бузургтарини уҳдадориҳо дар робита бо кӯмак ба Хитой, баъдан ба ИМА, Олмон, Япония, Швейтсария, Британияи Кабир, Арабистони Саудӣ ва Қувайт рост меояд. Бахши асосии зери ҳадаф нақлиёт мебошад, баъд аз он таъминоти иҷтимоӣ ва тандурустӣ меояд.

Боз як шарикони асосӣ дар соҳаи рушд Шабакаи рушди Оғо-Хон мебошад, ки дорои зиёда аз 3500 корманд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон буда дар самтҳои мухталиф аз рушди иқтисод, маориф ва рушди мантиқи деҳот то тандурустӣ, бартараф намудани оқибатҳои офатҳои табиӣ ва эҳёи фарҳангӣ иштироки фаъол дорад. Он дар соҳаи энергетика ва бахши хусусӣ сармоягузори фаъол мебошад.

2.5 Фазои соҳибкорӣ ва заминаи ҳуқуқӣ

Фазои соҳибкорӣ

Дар ҳоле ки мушкилот дар фазои соҳибкорӣ бокӣ мемонанд, кишвар ба якҷанд беҳбудии назаррас ноил гашт. Мутобиқи гузориши Бонки умумичаҳонӣ дар бораи бурдани фаъолияти соҳибкорӣ барои 2015, Ҷумҳурии Тоҷикистон дар микёси ҷаҳон 166-ум ҷой (аз 189 кишвар) ва дар сатҳи минтақавӣ 26-ум ҷойро ишғол намуд. Дар кишвар баланшавии самараноки аз рӯи нишондиҳандаҳои бурдани фаъолияти соҳибкорӣ ба туфайли такмилдиҳии тартиботи оғоз намудани фаъолияти соҳибкорӣ ва ҷорӣ намудани нармафзори нави равзанаи ягона ба ҷашм мерасад. Гирифтани иҷозатномаҳо барои сохтмон арзонтар шуд ва низоми электронии пешниҳод ва пардохти андоз ҷорӣ гардид. Соли 2013 бо мақсади такмили идоракунии хавфҳои қарзӣ бо пешниҳоди маълумоти саривақтӣ ва боэътимод ба қарзгирандагон, аввалин бюрои қарзии иттилоотӣ таъсис дода шуд. Бо вучуди ин, бюрои қарзии иттилоотӣ танҳо аз ҷониби якҷанд бонки хурд истифода мешавад, бонкҳои калон бошад пеш аз пешниҳоди қарз маълумотро оид ба қарзгирандагон дархост намекунанд, ки бо ин амал ба самарабахшии бюро латма мезананд. Ғайр аз ин, монеаҳои назарраси маъмури дар роҳи таъсисдиҳии корхонаҳои нав ҳанӯз бартараф нашудаанд, ва пешсаф будани корхонаҳое, ки ба ашхоси аз лиҳози сиёсӣ намоён ба фаъолияти иштирокчиёни нав ва афзоиши корхонаҳои хурд ва миёнаи хусусӣ монеа мешаванд.

Заминаи ҳуқуқӣ

Фазои ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо якҷанд ҳодисаҳои ба наздикӣ ба вуқӯъ пайваста, ки ҳоло ҳам дар бартараф намудани тафовут байни қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва кишварҳои нисбатан пешрафта мусоидат мекунанд, тавсиф меёбад.

Дар байни натиҷаҳои мусбат – кори ҷорӣ Парлумони Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба лоиҳаҳои тағйири иловаҳо ба қонун дар бораи мубориза зидди коррупсия, дар ҳолати қабули он дар шакли ҳозира, ба ТҒД ва ташкилотҳои хориҷии дар Тоҷикистон фаъол нақши бештарро дар мубориза зидди коррупсия медиҳад. Ғайр аз ин, қонун метавонад фаъолияти Шӯрои милли оид ба мубориза зидди коррупсияи Тоҷикистонро бо Барномаи милли оид ба рушди пешбинишавандаи қонунгузори конститутсионӣ, мудофиа ва амният барои солҳои 2012-2015 мутобиқ намояд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қарибӣ шомили Конвенсияи Гаага оид ба бекор намудани таъйиди ҳуччатҳои расмӣ хориҷӣ аз соли 1961 гардид. Ин ба муомилоти байналмилалӣ ҳуччатҳо ба мақсади хусусӣ ва тиҷоратӣ мусоидат мекунад. Ба ҳамин монанд, Хадамоти гумруки Ҷумҳурии Тоҷикистон “Равзанаи ягонаи гумрук”-ро моли июли соли 2014 бо мақсади осон намудани барасмиятдарории гумрукии молҳои, ки ба Тоҷикистон ворид карда мешаванд, қорӣ намуд.

Моҳи июли соли 2014 Қонун “Дар бораи бонкдорӣ исломӣ” дар Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул гардид. Қонуни мазкур соҳаи амалиётҳои бонкии исломӣ, аз он ҷумла тартиби дохил намудан ва ғайрияти ташкилотҳои қарзии исломӣ, аз он ҷумла талаботҳои қорӣ иҷозатномадиҳиро муайян мекунад. Татбиқи бомуваффақияти қонуни мазкур бояд бо мақсади мусоидат бо Стратегияи ғайрият дар кишвар дастрасиро ба маблағгузорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон беҳтар намояд, зеро он эҳтимолан базаи иштирокчиёни бозорро васеъ мекунад.

Бо вуҷуди ин, новобаста аз қабули қонунҳои нав ва тағйиру иловаҳо, ки бонкдорӣ исломӣ, муфлисшавии ташкилотҳои қарзӣ ва қонун дар бораи мубориза алайҳи пулшӯиро фаро мегиранд, дар самти такмилдиҳии танзим ва назорат майдони васеъ боқӣ мемонад. Муҳофизати ҳуқуқҳои соҳибмулкӣ боз як масъала боқӣ мемонад, зеро ба қарибӣ якҷанд ҳодисаи мусодираи давлатии амволе, ки ба шахсони хусусии Тоҷикистон тааллуқ доштанд, ба амал омад. Аз рӯи гузоришҳо, мусодираи амвол ангезаи сиёсӣ дошт ва бе риояи тартиби ҳуқуқии дахлдор амалӣ гардид.

2.6 Шароити иҷтимоӣ

Соли 2013 шумораи умумии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон 8 миллион нафарро ташкил дод, ки ба он зиёда аз 80 гуруҳи этникӣ дохил шуда зиёда аз 73,7 фоиз аз шумораи умумии аҳоли дар деҳот истиқомат мекунад. Сатҳи камбизоатӣ, ки бо фоизи аҳолии воқеъ поентар аз хати миллии камбизоатӣ баҳо дода мешавад, аз 81 фоиз дар соли 1999 то 47 фоиз дар соли 2009 коҳиш ёфт.

Сатҳи расмӣ камбизоатӣ 2,5 фоизро ташкил медиҳад, аммо шумораи воқеъ баландтар арзёбӣ мегардад. Зиёда аз як миллион нафар тоҷикон айни замон ба ҳайси муҳоҷирони меҳнатӣ асосан дар Россия ва дигар кишварҳои собиқ шӯравӣ кор мекунанд. Сатҳи умумии ғайрияти иқтисодии аҳоли 68 фоизро ташкил медиҳад, ки дар муқоиса бо дигар кишварҳои Осиёи Марказӣ нисбатан паст мебошад. Аммо, қисман дар натиҷаи муҳоҷирати мардон занҳои аз ҷиҳати иқтисодӣ ғайри хиссаи нисбатан баландро дар сатҳи 62 фоиз дар муқоиса бо нишондиҳандаи миёнаи минтақа дар сатҳи 50 фоиз ташкил медиҳад.

Азбаски айни замон бозори меҳнат қобилияти фаро гирифтани аҳолии қобили меҳнатро надорад, аз нуқтаи назари иқтисодӣ ва иҷтимоӣ кишвар ҳолати вазнини демографиро аз сар мегузаронад. Бино ба маълумоти ЮНЕСКО, синну соли зиёда аз 50 фоизи аҳоли камтар аз 24 солро ташкил медиҳад. Тибқи ҳисобҳои Бонки ҷаҳонӣ – СҶМ сатҳи бекорӣ дар байни ҷавонон (15-24 сола) 15,6 фоизро ташкил медиҳад, дар ҳоле ки зиёда аз сеяки ҷавонон таҳсил намекунанд, аз омӯзиши касбӣ намегузаранд ва кор намекунанд, ки худ нишондиҳандаи нисбатан баланд дар минтақа мебошад.

Сатҳи маълумотнокӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон умуман баланд аст ва дар мактаби ибтидоӣ ва миёна маълумоти умумӣ 11 солро ташкил медиҳад. Аммо таи ду даҳсолаи

охир сатҳи маълумотнокии аҳоли паст шуд, камтар аз 25 фоизи аҳолии қобили меҳнат дорои маълумоти касбӣ мебошад. Тоҷикистон мисоли нодири кишварест, ки дар он сатҳи маълумотнокии насли калонсол нисбат ба ҷавонон баланд мебошад. Дастрасӣ ба маълумот дар минтақаҳои деҳот паст шуд ва он сатҳи камбизоатиро дар ин ноҳияҳо бо таъсири нобаробар ба духтарон ва занҳо боз ҳам зиёд намуд. Сифати маълумот ва хароҷоти давлат дар соҳаи маориф дар сатҳи паст қарор дорад, новобаста аз он ки ҳукумат дар давоми 10 соли охир як қатор ислоҳотро оғоз намуд. Тоҷикистон дар маълумоти ибтидоӣ ба баробарӣ дастёб гардид, аммо дар кишвар ҳанӯз тафовуфти назарраси ҷинсӣ дар низоми маълумоти миёна ва олии ба ҷашм мерасад.

Ҳалли мушкилот дар сатҳи минтақавӣ дар робита бо решакан намудани коррупсия ва таъмини шаффофияти муассисаҳои давлатӣ, дастрасии хизматрасониҳои боэътимоди коммуналӣ ва имкониятҳои шуғл вазифаҳои асосии алоқаманд бо фарогирӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд. Дар мавриди дастрасӣ ба ҷойҳои қорӣ ва хизматрасонӣ, баҳусус дастрасӣ ба шабақаҳои обтаъминкунӣ ва баровардани партовоб тафовутҳои назарраси минтақавӣ мавҷуд аст. Бо вучуди талошҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти беҳтар намудан ва тавсеаи кӯмаки тиббию санитарӣ, инкишофи низоми заиф боқӣ мемонад, ки дар он норасоии шадиди доруворӣ ба ҷашм мерасад. Он баҳусус ба занҳо, махсусан дар мавриди хадамоти тиббии алоқаманд бо саломатии ҷинсӣ ва репродуктивӣ таъсири худро мерасонад.

Новобаста аз сатҳи нисбатан баланди фаъолияти занон дар бозори меҳнат сатҳи баланди ҷудокунии ҷинсӣ ба назар мерасад, дар ҳоле ки занон дар соҳаҳои дорои маоши паст тамаркуз ёфтаанд (кишоварзӣ, тандурустӣ, маориф, меҳмонхонаҳо ва сайёҳӣ). Ғайр аз ин, маоши занон 41 фоиз камтар аз мардон мебошад. Сатҳи иштироки занон дар фаъолияти соҳибқорӣ низ дар муқоиса бо нишондиҳандаҳои миёнаи сатҳи минтақавӣ баланд мебошад (гарчанде ки нисбат ба сатҳи иштироки мардон ҳанӯз он паст боқӣ мемонад). Тибқи тадқиқоти корхонаҳо, ки соли 2009 аз ҷониби Бонки умумичаҳонӣ гузаронида шуд, як ё якчанд зан соҳиби 34 фоизи корхонаҳо буданд (қобили муқоиса бо нишондиҳандаҳои миёнаи минтақавӣ ва аврупоӣ). Бо вучуди ин, корхонаҳои занон, одатан хурд, камарзиш ва ғайрирасмӣ мебошанд, ба монанди корхонаҳои хурд дар соҳаи савдо, ки аксари вақт дар пайдо намудани маблағгузорӣ душворӣ мекашанд. Умуман, занон нисбат ба мардон ду баробар камтар аз муассисаҳои расмӣ молиявӣ қарз мегиранд (3,2 фоиз дар муқоиса бо 6,4 фоиз) (Индекси ҷаҳонӣ, 2011). Сабабҳои сатҳи пастии дастрасии занон ба қарзҳо набудани амвол ва таҷрибаи анъанавии меросбарӣ, норасоии дониши молиявӣ ва малақаҳои маҳдуди идоракунии бизнесро дар бар мегиранд.

Давраи гузариш бо инкишофи меъёрҳои анъанавии ҷинсӣ, ки уҳдадорихои асосии занонро дар оила (оила/уҳдадорихои хонаводагӣ) ва мардонро дар ҳаёти ҷамъиятӣ (машғулият, фаъолияти соҳибқорӣ, намояндагии сиёсӣ) муайян мекунанд алоқаманд буд. Ин афкор дар минтақаҳои деҳот бо эҳёи шаклҳои нисбатан консервативии ислом ва таъсири афзоюндаи равишҳои анъанавӣ аксари вақт амалан ҳуқуқҳои занҳоро маҳдуд месозанд, сарфи назар аз қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки таъбири инсонро дар асоси ҷинсият манъ мекунад, ба ҷашм мерасад. Ҳисоботи охирини CEDAW (2013) низ нигаронида дар мавриди сатҳи пастии иштироки занон дар ҳаёти ҷамъиятӣ ва сиёсӣ таъкид мекунад. Ғайр аз ин, теъдоди зиёди занон ҳуҷҷати тасдиқкунандаи шахсияти онҳоро надоранд, ки худ дастрасии онҳоро ба хизматрасонӣ ва маблағ ва умуман ҳуқуқҳои онҳоро маҳдуд мекунанд.

2.7 Самаранокии истифодаи нерӯ ва тағйирёбии иқлим

Дараҷаи истеъмоли нерӯи барқ дар Тоҷикистон баланд боқӣ мемонад, тақрибан 2,5 баробар зиёдтар нисбат ба нишондиҳандаҳои кишварҳои ИА-28. Захираи асосии энергетикӣ кишвар нерӯи барқи обӣ мебошад, ки аз ҳисоби он зиёда аз 90 фоизи интиқолшаванда истеҳсол мегардад. Тоҷикистон яке аз кишварҳои аз ҳама осебпазир ба тағйирёбии иқлим дар минтақаи фаъолияти БАТР ба ҳисоб меравад. Дар кишвар соҳаҳои асосии иқтисодӣ ба монанди энергетика ва кишоварзӣ/КАС аз захираҳои об вобастаанд ва аз ин рӯ дучори тағйирёбии иқлим мебошанд. Зиёда аз 70 фоизи аҳолии Тоҷикистон аз норасоии нерӯи барқ дар фасли зимистон танқисӣ мекашад.

Ҳамин тавр, кишвар дучори мушкилотест, ки баланд бардоштани самаранокии энергетикӣ, мутобиқат ба тағйирёбии иқлим, андешидани чораҳо ва дастгирӣ дар таъмини амнияти энергитиро тақозо мекунанд. Эҳтимол аст, ки ноустувории ҷараёни об дар натиҷаи тағйирёбии иқлим ба низоми энергетикӣ, ки дар захираҳои оби кишвар асос ёфтаанд, таъсири назаррас мерасонад. Татбиқи нақшаҳои ҷиҳати бартараф намудани ин ноустуворӣ равонашуда вазифаи афзалиятнок барои солҳои оянда боқӣ мемонад.

Гармидиҳӣ дигар масъалаи муҳим барои кишвар маҳсуб меёбад, зеро ҳаҷми гази табиӣ, нафт ва сӯзишвории дизелӣ қаблан мавҷуд буда айни замон барои қонеъ намудани талаботи афзоишбанди кишвар кофӣ ё дастрас нест. Махсусан, гази табиӣ аз Ўзбекистон бо сабабҳои сиёсӣ дигар таъмин намегардад. Зеро вобастагии қалон аз чунин захираҳо барои таъмин намудани гармидиҳии марказонидашуда ҷиҳати гарм кардани хонаҳои худ ва биноҳои аз ҷиҳати энергетикӣ ғайрисамаранок, аксари мардум маҷбур буданд ба истифодаи нерӯи барқ гузаранд.

Бо назардошти он ки талаботи истифодабарандаи ниҳои афзоиш меёбад имкониятҳои маҳдуд ва фарсудаҳои инфрасохтори энергетикӣ мушкилии афзоишбанда ба ҳисоб меравад. Агар ба истифодаи нерӯи барқ дар корхонаи ТАЛКО, азимтарин истифодабарандаи ниҳой назар афканем, дар муқоиса бо таҷҳизоти замонавии электролиз ба корхона тақрибан 20 фоиз нерӯи барқ зиёдтар барои як килограмм алюминии истеҳсолшуда лозим меояд.

Баланд бардоштани самаранокии истифодаи нерӯ дар бахшҳои мухталиф барои коҳиш додани талаботи афзоишбанда ба нерӯи барқ ва дастгирии рушди нисбатан устувори иқтисодӣ аҳамияти бузург дорад. Ғайр аз ин, бахши энергетикӣ бо субсидияҳо таъмин мегардад, аз ин рӯ тарифҳои нерӯи барқ дар Тоҷикистон паст мебошанд. Аз нуқтаи назари зарфияти истифодабарии сарчашмаҳои нерӯи барқароршаванда имконияти таҳқиқи истифодаи нерӯи офтоб ва дигар сарчашмаҳои нерӯ, ба монанди нерӯи бод мавҷуд аст.

Ғайр аз ин, истифодаи ғайрисамаранокии захираҳои энергетикӣ ва об дар бахшҳои мухталиф боиси нигаронӣ ва афзалият барои муколамаи сиёсӣ боқӣ мемонад. Дар ин самт, айни замон Тоҷикистон стратегияи миллии мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлимро бо дастгирии муассисаҳои байналмилалӣ молиявӣ таҳия карда истидааст. БАТР талошҳои оид ба дастгирии тақмилиҳии заминаи меъёрию ҳуқуқӣ ҷиҳати баланд

бардоштани самаранокии нерӯ, аз он чумла конунгузорино дар соҳаи гармидиҳӣ минбаъд дастгирӣ мекунад.

Дар мавриди масъалаи мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим, тамоми паёмдҳои барои захираҳои об ва энергетикӣ бояд ҷавоб ба инобат гирифта шаванд. Масалан, лоиҳаи барқарорсозии нерӯгоҳи Қайроққум сармоягузориҳои назаррасро аз ҳисоби маблағҳои грантии барномаи таҷрибавии мутобиқат ба тағйирёбии иқлим дар доираи Ҳазинаҳои инвестиционии оид ба иқлим (CIFS) талаб мекунад. Таъсисдиҳии барномаи махсусгардонидашудаи мутобиқат ба тағйирёбии иқлим низ соли 2015 ба нақша гирифта шудааст. Умуман, мутобиқат ба тағйирёбии иқлим самтест, ки Бонк метавонад тавассути таъмини ҳаҷми назарраси маблағгузориҳои муштарак иштирок кунад. Он имкониятҳои стратегиро ҷиҳати ҳамкориҳои нисбатан васеъ бо ҷомеаи байналмилалӣ дар Тоҷикистон илова бар имкониятҳои сармоягузориҳои бештар инноватсионӣ барои Бонк фароҳам меоварад.

3 САМТҲОИ СТРАТЕГИИ ҶАЪОЛИЯТ

3.1 Самтҳои стратегӣ

Ҷумҳурии Тоҷикистон кишвари дар марҳилаи гузариши иқтисодӣ қарорёфта махсуб меёбад, ки дар он мушкилоти байнисоҳавии назаррас, ки бо марҳилаи гузариш алоқаманданд, ҷазои мураккаби соҳибкорӣ ва ҳавфҳои баланд ба ҷашм мерасанд. Барқтаъминкунии нокифоя, инфрасохтори фарсуда, осебпазирӣ ба тағйирёбии иқлим, мушкилот дар таъмин намудани алоқа инчунин бунбасти географӣ омилҳои асосии маҳдудшавии рушди иқтисодӣ дар кишвар махсуб меёбанд, дар ҳоле ки бахши молиявӣ наметавонад дастрасии лозимаро ба маблағгузорӣ барои корхонаҳои хурду миёна таъмин намояд. Амнияти энергетикӣ барои Бонк бояд вазифаи афзалиятнок боқӣ монад, аз он чумла таъмини устувории муассисаҳои молиявӣ, дастгирии бизнеси хурду миёна тавассути сармоягузорӣ ва бурдани муколамаи ҷаъол оид ба масоили сиёсат, аз он чумла таъмини дастрасӣ ба хизматрасониҳои бозьтимоди коммуналӣ барои корхонаҳо ва ҷомеаҳо. Мутобиқат ба тағйирёбии иқлим ва дастгирии ҷаъолияти соҳибкории занон низ хусусиятҳои муҳимми ҷазои устувори соҳибкорӣ дар шароити мазкур мебошанд, аз он чумла соҳаҳои, ки дар он Бонк дорои дониши махсус ва бартариятҳои муқоисавӣ мебошад. Дар охир, афзоиши иқтисодиёт, таъмини алоқаи ҷудокунии ҷинсӣ Тоҷикистон бо бозорҳои беруна аз аҳамият ҳолӣ нест.

Новобаста аз он, ки Тоҷикистон дар марҳилаи гузариш ба дастовардҳо ноил гашт, мушкилоти хеле ҷиддӣ боқӣ мемонанд ва вазъияти минтақавии кишвар дорои ҳавфҳо мебошад, аз он чумла муносибатҳои мураккаб бо Афғонистон ва Ўзбекистон. Бахшҳои воқеии иқтисоди кишвар ва заминаи истехсолӣ дар самти андешидани ҷораҳои молиявӣ, таъмини самаранокиӣ ва сифат сушт ҷаъолият мебаранд. Мутобиқи натиҷаҳои арзёбии охири BEEPS, монеаҳо барои бурдани ҷаъолияти соҳибкорӣ ҳанӯз хеле зиёданд. Гуруҳи нави иқтисодӣ, ки баъди тақрибан интиҳоб шудани Президент Раҳмон соли 2013 ташкил карда шуд, борҳо эълон карда буд, ки мусоидат ба ташкили ҷойҳои нави корӣ, бизнеси хусусӣ ва корхонаҳои истехсолие, ки маҳсулотро барои содирот истехсол мекунанд, афзалияти асосии миллӣ дар баробари истиқлолияти энергетикӣ, амнияти озукаворӣ ва алоқамандии минтақавӣ махсуб меёбад. Дар пасманзари нигарониҳои умумӣ оид ба таъсири суштшавии афзоиши иқтисодӣ дар Россия ба муҳоҷирони меҳнатӣ ва интиқоли маблағи пулӣ он аҳамияти бузургро касб намудааст.

Чузъиёти дигари самтҳои стратегии кишвар тадбирҳои зеринро дар бар мегиранд:

- эҳтимолияти вусъатёбии Иттиҳоди Авруосиё то марзи Ҷумҳурии Қирғизистон ва Тоҷикистон (ва баъд эҳтимолан то Тоҷикистон), ки метавонад ба иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз воридот вобастагии сахт дорад ва ба зарфияти содироти он таъсири ибтидоии бесуботзоданда расонад, зеро ширкатҳои тоҷик бо рақобати афзоишёбанда дар бозори васеъ рӯ ба рӯ мешаванд;
- афзоиши хеле бузурги сармоягузориҳои Хитой дар Тоҷикистон, ки аз доираи воситаҳои маъруфи сармоягузорӣ ба инфрасохтор берун мебарояд, ба монанди Бонки Осиегии сармоягузориҳои инфрасохторӣ ва Хазианаи инвеститсионии Роҳи Абрешим чихати таъмин намудани сармоягузориҳо инчунин соҳаҳои энергетика, бонкдорӣ, саноати кимиёвӣ, истеҳсоли семент, кишоварзӣ ва дигар соҳаҳои иқтисодиёт. Дар давоми се соли оянда, тибқи маълумоти ВАО интизор меравад, ки ҳаҷми сармоягузориҳо зиёда аз 6 млрд. доллари ИМА-ро ташкил медиҳад; ва
- муайян намудани афзалиятҳои рушди вилояти Хатлон аз ҷониби ҳукумат, ки бо Афғонистон ҳаммарз аст, ва айни замон фаъолияти Бонк дар он нисбатан маҳдуд мебошад ва фазои соҳибкорӣ мураккаб боқӣ мемонад.

Сарфи назар аз мушкилиҳо, вазъияти дар боло зикршуда имкониятҳои зиёдеро барои Бонк бо мақсади дастгирии ислоҳот аз ҳисоби сармоягузориҳо, баланд бардоштани иқтидор ва муколама оид ба сиёсат бо натиҷаҳои он пешкаш мекунад. Аз ин рӯ, дар давоми давраи эътибори стратегияи нав фаъолияти Бонк бо самтҳои зерини стратегӣ роҳнамоӣ мешавад:

- **Таъмини рушди фарогир ва устувори иқтисодӣ тавассути дастгирии вусъатдиҳии соҳибкории хусусӣ, инкишофи инфрасохтори бонкӣ ва инчунин мусоидат ба беҳтаршавии фазои соҳибкорӣ**

Рушди иқтисодӣ бо чараёни ноустувори интиқоли маблағҳои пулӣ номутаносибан таъмин шуда боиси истеъмоли молу маҳсулоти воридотӣ мегардад. Бахши молиявӣ заиф ба ташаккулёбии бахши хусусии устувор монеа мешавад. Бахусус, КХМ норасоии маблағгузориҳои дастрасро сахт эҳсос мекунад, зеро ба фаъолияти бонкҳои системӣ таҷрибаи ғайритижоратӣ ба монанди қарздиҳии мақсаднок, инчунин сатҳи баланди қарзҳои беэҳтимод ва норасоии малакаҳо ҳалал мерасонад. Бонк рушди соҳибкории хусусиро тавассути сармоягузориҳои мақсаднок ва хизматрасониҳои машваратӣ ва омӯзиши касбӣ, аз ҷумла бурдани муколама оид ба масоили сиёсати беҳтар намудани фазои соҳибкорӣ дастгирӣ мекунад. Ба ин дастгирии занҳои соҳибкор ва диверсификатсияи минтақавӣ фаъолияти Бонк дохил мешавад. Бонк барои ба эътидол даровардани бахши бонкӣ ва вусъатдиҳии дастрасӣ ба маблағгузорӣ ва таҷрибаи андӯхта барои корхонаҳои хурд ва миёна бо кӯмаки воситаҳои мухталиф, аз ҷумла рушди ТҚХ оид ба дастгирии қарздиҳии хурд ва таъмини маблағ бо пули миллий ва инчунин бизнес-консалтинг кӯшиш мекунад.

- **Мусоидат ба беҳсозии хизматрасониҳои коммуналӣ, аз ҷумла самарабахшии амалиётӣ ва молиявӣ онҳо аз ҳисоби тижоратикунонӣ ва корпоратизатсия**

Ҷумҳурии Тоҷикистон аз норасоии такроршаванда ва мавсимии нерӯи барқ танқисӣ мекашад, ки худ боиси талафоти бузурги иқтисодӣ мегардад, дар ҳоле ки дар соҳаи обтаъминкунӣ ва дигар хизматрасониҳои коммуналӣ корхонаҳои коммуналии бесамар ва аз ҷиҳати молиявӣ ноустувор, ки аз инфрасохтори фарсуда вобастаанд, фаъолият мебаранд ва ба тағйирёбии иқлим хеле осебпазир мебошанд. Ҳамлу нақл дар дохили кишвар ва тавассути марзҳои он бо норасоии инфрасохтор ва сифати пасти хизматрасонӣ мушкил гардидааст. Бонк дар соҳаи хизматрасониҳои коммуналӣ, барқтаъминкунӣ ва нақлиёт бо мақсади дастгирӣ намудани сохтмон ва барқарорсозии инфрасохтор ва мусоидат ба тижоратикунонӣ ҷиҳати беҳтар намудани нишондиҳандаҳои фаъолият ва хизматрасонӣ аз он ҷумла ҳалли омилҳои дахлдори алоқамандӣ (масалан, гендер) бо корхонаҳои давлатии хоҷагии коммуналӣ ва мақомот ҳамкориро ба роҳ меандозад.

- **Мусоидат ба беҳсозии инфрасохтори алоқаи минтақавӣ ва ҳамгироӣ ба иқтисоди васеътари минтақавӣ**

Тоҷикистон роҳи баромад ба баҳрро надошта имкониятҳои савдои наздимарзӣ бо кишварҳои ҳамсоя бо назардошти мушкилоти алоқаманд бо логистика ва алоқа маҳдуд мебошанд. Бартараф намудани камбудии мазкур бо набудани инфрасохтори нақлиёт, аз он ҷумла ҳолати бади дарвозаҳои ҳавоӣ ва фурудгоҳҳои минтақавӣ мушкил мегардад. Вазифаи аввалиндараҷаи ҳукумати нав ба таври бештар самаранок алоқаманд намудани кишвар бо бозорҳои берун аз минтақаи бевоситаи худ ба ҳисоб меравад. Бонк дар ҷалб намудани СБХ-и босифат мусоидат ва дастгирӣ намуда бо мақсади расонидани кӯмак ба ширкатҳои содиркунанда ва иштирок дар муколамаи сиёсӣ ҷиҳати кам кардани монеаҳо барои сармоягузориҳои дохилӣ ва содирот маблағгузориҳои савдо ва бизнес-консалтингро мавриди истифода қарор медиҳад. Илова бар ин, бо мақсади таъмини алоқамандии инфрасохтор Бонк имкониятҳои дастгирии лоиҳаҳои алоҳидаро, ки дар сурати дастрас будани маблағгузориҳои муштараки донорҳо, мавҷудияти зарурат ва асоснок будани онҳо метавонад тибқи уҳдадориҳои давраи гузариш амалӣ намояд, ҷустуҷӯ мекунад. Тавассути сармоягузориҳои худ Бонк рушди мутаваззини иқтисодиёт ва алоқаро дар тамоми минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дастгирӣ мекунад.

Дар доираи ин самтҳои асосии стратегӣ фаъолияти Бонк ба мусоидати таъмин намудани **мутобиқат ба тағйирёбии иқлим** ва **баробарии гендерӣ** равона мегардад. Ҳаётӣ Захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз ҳисоби пирияхҳо ташаккул меёбанд дучори таъсири назарраси тағйирёбии иқлим мегарданд, ва Бонк имконияти ба инобат гирифтани равишҳои инноватсионӣ нисбати мутобиқат ба тағйирёбии иқлим дар лоиҳаҳои инфрасохтори худ, аз ҷумла ба лоиҳаи таҷдиди НБО-и Қайроққум, мавриди баррасӣ қарор медиҳад.

Дар Тоҷикистон тафовутҳои ҷинсӣ дар робита бо саломатӣ, таҷрибаи меҳнатӣ, дастрасӣ ба маблағ, шуғл ва соҳибмулкӣ корхонаҳо низ мавҷуд аст. Бо мақсади ҳалли ин масъалаҳо, Бонк бори аввал мутахассис оид ба масъалаҳои гендерро дар намояндагии доимии худ ба қарор гирифт. Дар Душанбе мутахассиси мазкур ба Котиботи Шӯрои инвеститсионӣ дар робита ба масъалаҳои баробарии гендерӣ ва ба инобат гирифтани масоили гендер машварат медиҳад. Ғайр аз ин, ӯ ба гуруҳи бонкӣ дар муайян намудани имкониятҳои ҳамгироии бахшҳои гендерӣ ба сармоягузориҳои Бонк ва муколама оид ба масъалаҳои сиёсат кӯмак мерасонад. Бонк занонро дар соҳаи

соҳибкорӣ тавассути иштироки баҳши хусусӣ ва бурдани муколама оид ба масъалаҳои сиёсат бо мақомот дастгирӣ мекунад.

3.2 Мушкилоти асосӣ ва фаъолияти Бонк

Мавзӯ 1: Таъмини рушди фарогир ва устувори иқтисодӣ тавассути дастгирии вусъатдиҳии соҳибкории хусусӣ, бахусус соҳибкории хурду миёна ва инчунин мусоидат ба беҳтаршавии фазои соҳибкорӣ

Мушкилоти давраи гузариш

- Корхонаҳои хусусӣ аз фазои мураккаби соҳибкорӣ, аз он ҷумла бартарии корхонаҳои мутааллиқ ба шахсони аз лиҳози сиёсат муҳим ва даҳолати назарраси давлат ба иқтисодиёт азоб мекашанд. Дар якҷоягӣ бо монеаҳои бузурги маъмурӣ ва сохтори ғайрисамараноки андозбандӣ фазои мазкур ба воридшавии иштирокчиёни нав ва афзоиши теъдоди корхонаҳои хусусии хурду миёна бештар монеа эҷод мекунад.
- Таҷрибаи нокифояи идоракунии ва таҷрибаи андӯхта дар соҳаи соҳибкорӣ, ва сатҳи пасти маҳсулноки ва самаранокӣ ҳоло ҳам ба рушд ва рақобатпазири КХМ монеа эҷод мекунад. Корхонаҳои хусусӣ, бахусус деҳқонон дар мавриди дастрасӣ ба маблағгузори дарозмуддат мушкилӣ эҳсос мекунад, ва сатҳи пасти маълумоти молиявӣ дастрасӣ ба маблағгузориро барои теъдоди зиёди корхонаҳо мушкил мегардонад.
- Даҳолати назарраси бевосита ва бавоситаи давлат ба соҳаи кишоварзӣ мушкилии ҷиддӣ арзёбӣ мегардад; таҷрибаи қарздиҳии номуттаносиб, аз он ҷумла маҳдудият ба имконияти додани замин ба рушди соҳа монеа эҷод мекунад.
- Сатҳи пасти маҳсулноки ва сифати истехсол, меъёрҳои пасти беҳдошт ва набудани инфрасохтори КАС имкониятҳои соҳаи агробизнесро дар иловаи арзиш маҳдуд месозанд. Истифодаи ғайрисамараноки захираҳои энергетикӣ ва об ба рақобатпазирӣ ҳалал ворид намуда ба зиёдшавии осебпазирии корхонаҳои хурду миёна ба тағйирёбии иқлим мусоидат мекунад.
- Ноустувории баҳши молиявӣ дастрасиро ба маблағгузорӣ ва як қатор маҳсулоти дар кишвар мавҷуда маҳдуд мекунад. Ноустуворӣ дараҷаи баланди вобастагии ду бонки азимтаринро аз баҳши пахта ва соҳаҳои дахлдор, корхонаҳои давлатӣ ва мероси даҳолати назарраси давлат, ба хусус тавассути қарздиҳии давлатии мақсаднок инъикос мекунад.
- Баҳши молиявӣ бо идоракунии заифи корпоративӣ ва фаъолияти ғайристандартӣ қарзӣ ва идоракунии хавф дар байни аксарияти бонкҳо тавсиф меёбад. Бонкҳо ба бозорҳои хориҷии уҳдадорӣ қарзӣ дастрасии маҳдуд доранд ё умуман дастрасӣ надоранд.
- Дастрасӣ ба маблағгузорӣ бо аъёли миллӣ барои муассисаҳои молиявӣ мушкил боқӣ мемонад. Дар кишвар бозорҳои сармоя қариб ки вучуд надоранд.
- Мавҷудияти камбудӣҳои назаррас дар заминаи меъёриҳои ҳуқуқии соҳаи хизматрасонии бонкӣ, муассисаҳои молиявӣ ва лизинг, ва дар дигар бахшҳои ғайрибонкӣ. Зарфияти танзимкунада дар мавриди бурдани назорат бояд таҳким дода шавад.
- Мавҷудияти тафовутҳои назаррас дар дастрасии қарзшо байни корхонаҳои воқеъ дар Душанбе ва минтақаҳо, инчунин байни мардон ва заноне, ки корхонаҳоро раҳбарӣ мекунад, ки дар натиҷа тафовутҳои назарраси минтақавӣ

ва чинсиро эҷод мекунад. Дар якҷоягӣ бо дастрасии маҳдуд ба маблағгузорӣ, набудани малакаҳо ва зарфияти идоракунии дар байни заноне, ки корхонаҳоро раҳбарӣ мекунад, ба сегменти занони машғули соҳибкорӣ низ таъсири манфӣ мерасонад.

Қарорҳои амалиётӣ

- Бонк тавассути пешниҳоди дастрасӣ ба машваратҳои босифат оид ба соҳибкорӣ бо кумаки машваратчиёни маҳаллӣ ва қоршиносони хориҷии соҳа дастгирии корхонаҳои маҳаллиро вусъат мебахшад, сармоягузориҳои худро тавассути МСҶҒ, бо мешниҳоди маблағ бо аъёри миллий зиёд мекунад, бо сармоягузоронӣ стратегӣ ҷиҳати баланд бардоштани стандарт ва инкишофи занҷирҳои истеҳсолӣ ва интиқоли ҳамкорӣ мекунад ва дар муколама оид ба масоили сиёсат иштирок мекунад. Дар асоси дастовардҳои ТАҶҒ, Бонк бо ИА, DFID ва дигар шарикони рушд дар самти пешниҳоди кӯмаки инвеститсионӣ ва техникӣ ҷиҳати мусоидат ба рушди рақобатпазирии корхонаҳои хурду миёна, бахусус агробизнес ҳамкорӣ ба роҳ меандозад.
- Бонк дастгирии бахши молиявиро, ки воситаи асосии сармоягузорӣ ба КХМ арзёбӣ мегардад, идома медиҳад. Дастгирӣ тавассути хатҳои қарзии Барномаи мусоидат ба савдо (БМС) ва КМХМ ҷиҳати мусоидат ба мутобиқат ба тағйирёбии иқлим, таъмини рақобатпазирии КАС ва дастрасии қарз ба маблағгузорӣ ба амал меояд. Агар заминаҳои сиёсӣ, танзим ва идоракунии корпоративӣ имкон диҳанд, Бонк ҷиҳати тадриҷан оғоз намудани иштирок дар як ё якчанд бонкҳои системӣ талош меварзад. Бонк дастгирии рушди корхонаҳои хурди қарздиҳӣ, бонкҳои хурду миёнаро идома медиҳад. Инчунин он имкониятҳои тавассути Ҳазинаи хеджинги хавфи аъёри (ТСХ) ва Бонки миллии Тоҷикистон васеъ гардонидани дастрасии маблағро бо аъёри милли баррасӣ мекунад. Имконияти барориши вомбаргҳои бонки тижоратӣ ва маҳсулот барои маблағгузорӣ дар заминаи маблағҳои пулии интиқолдодашуда низ мавриди баррасӣ қарор дода мешавад.
- Диққати махсус ҷиҳати баргараф намудани монеаҳои, ки қарзҳои соҳибкор бо онҳо рӯ ба рӯ мешаванд ва дастгирии мутобиқат ба тағйирёбии иқлим равона карда мешавад. БАТР дар таҳия намудани барномаи фарогири “Занҳои соҳибкор” дар ҷунин самтҳо ба монанди вусъатдиҳии дастрасӣ ба маблағгузорӣ, рушди малакаҳои соҳибкорӣ ва шабакаҳои қарз мебарад. Ин аз маблағгузориҳои донорон ва омодагии бонкҳои шарик дар иштирок вобаста хоҳад буд. Ғайр аз ин, барномаи Маркази маблағгузорӣ ва интиқоли технологияҳо барои лоиҳаҳои баргараф намудани оқибатҳои тағйирёбии иқлим (FINTECC) ва як қатор ташаббусҳои мушобех, ки ба истифодаи самараноки захираҳо ва мусоидат ба истифодаи технологияҳои замонавӣ ва таҷрибаҳои пешқадами байналмилалӣ дорой зарфияти қавӣ барои намоиш низ қарор дода мешаванд.

Муколама оид ба масоили сиёсат ва дастгирии техникӣ

- Дар доираи талошҳои худ оид ба беҳтар намудани фазои соҳибкорӣ, Бонк муколамаи худро оид ба масоили сиёсат тавассути дастгирии котиботи Шӯрои инвеститсионӣ идома медиҳад. Бо вучуди ин, Бонк дар таҳкимдиҳӣ ва муттаҳидсозии дастгирӣ, аз он ҷумла диверсификации муколама оид ба масоили сиёсат бо дигар воситаҳои кӯшиш ба харҷ медиҳад. Умуман, Бонк ба ҳуҷҷатҳои нави меъёрию ҳуқуқӣ ва қонунҳо (гарчанде, ки онҳо то ҳол дар баъзе

соҳаҳо нақши муҳимро мебозанд) диққати кам дода бештар ба мониторинг ва дастгирии татбиқи онҳо аҳамият медиҳад. Ғайр аз ин, Бонк дар ҷалби сармоягузори хориҷӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дарназардошти дастгирии ислохот, ки метавонад дар якҷоягӣ бо чунин сармоягузориҳо татбиқ гарданд, мусоидат мекунад.

- Бахусус, бо истифода аз мутахассиси соҳаи соҳибкорӣ ва мутахассиси оид ба масоили соҳибкории занон тавассути ба кор андохтани воситаҳои таҳлилии дараҷаи нисбатан баланд, ба монанди тадқиқоти BEEPS ҳамчун замина барои муколама Бонк дастгирии Шӯрои инвеститсиониро тақвият медиҳад ва дар вусъатдиҳии иштироки бахши хусусӣ дар фаъолияти Шӯро кӯшиши мекунад. Ҳадафи асосӣ вусъат бахшидани имкониятҳои бахши хусусӣ мебошад, то ин ки бахши хусусӣ тавонад барномаи кори Шӯрои инвеститсиониро муайян созад ва ба он таъсир расонад.
- Бонк бо Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ дар якҷоягӣ Нақшаи чорабиниҳо оид ба соҳибкориро (2015-2020 гг.) таҳия намуда, бахусус дар таъсисдиҳии гуруҳи махсус оид ба масоили соҳибкории занон, ки дар натиҷаи муколамаи БАТР оид ба сиёсат ҳамоҳанг шуда буд, ҳамкорӣ мекунад.
- Дар доираи барномаи гузариши ҳуқуқӣ Бонк дастгирии кори алоқаманд бо ӣехтар намудани фазои соҳибкорӣ идома медиҳад, аз он ҷумла дар гузаронидани хариди электронӣ ва баланд бардоштани иқтидори судӣ. Инчунин, Бонк имкониятҳои дастгирии таҳкими иқтидори низоми судӣ ва ҳуқуқшиносон дар соҳаи ҳуқуқҳои иқтисодии занонро ҷустуҷӯ мекунад. Маълумоти муфассал дар Замимаи 4 оварда шудааст.
- Дар бахши молиявӣ, Бонк ба зарурати тақмилиҳии идоракунии корпоративӣ дар ин бахш диққати махсус доданро идома медиҳад. Дар мавриди бозорҳои сармоя, Бонк омодааст дар рушди инфрасохтори заминавӣ, ба монанди низоми ҳисоб, клиринг ва пардохт ва депозитарияи марказии қоғазҳои қимматнок. Муколама оид ба қарздиҳӣ бо аъзори миллӣ тибқи тафохумномаи ЕТС, аз он ҷумла дастгирии техникий доимӣ ои ба масоили таваррум идома меёбад.

Чадвали натиҷаҳо аз рӯи мавзӯи 1: Таъмини рушди фарогир ва устувори иқтисодӣ тавассути дастгирии вусъатдиҳии соҳибкории хусусӣ, бахусус соҳибкории хурду миёна ва инчунин мусоидат ба беҳтаршавии фазои соҳибкорӣ

	МУШКИЛОТ	ВАЗИФАҲО	ЧОРАБИНИҲО	ИНДИКАТОРҲОИ ПАЙГИРӢ
1.1	Фаъолияти корхонаҳои хусусӣ, бахусус КХМ бо набудани дастрасӣ ба маблағҳо, таҷрибаи маҳдуди идоракунии ва сатҳи пасти маҳсулноқӣ ва самарабахшӣ маҳдуд шудааст.	Тақвиятдиҳии рақобатпазирии бахши хусусӣ тавассути сармоягузории мақсаднок, аз он ҷумла машваратҳои оид ба таҷрибаи соҳибкорӣ ва стандартҳо	<ul style="list-style-type: none"> • Маблағгузории бавосита/бевосит, аз он ҷумла МСФФ ва аз рӯи имконият бо аъзори маҳаллӣ бо дастгирии ТК оид ба идоракунии корпоративӣ ва таҷрибаи амалиётӣ • Машваратҳо оид ба соҳибкорӣ ҷиҳати тақмилдиҳии таҷрибаи идоракунии, меъёрҳои истеҳсоли ва сифат 	<ul style="list-style-type: none"> • Индикаторҳои SBS/TIMS аз рӯи шумораи ширкатҳо- мизочоне, ки афзоиш, баланд шудани маҳсулноқӣ ва ҷорӣ намудани стандартҳо қайд намуданд (<i>Маълумоти ибтидоӣ ҳангоми тасдиқи лоиҳаҳо муайянишуда</i>)
1.2	Ноустувории бахши молия ва идораи ғайриқаноатбахши корпоративӣ дастрасиро ба маблағ маҳдуд месозад, бахусус барои КХМ бо занҳо ба ҳайси роҳбар	Дастгирии рушди бахши молиявӣ тавассути истифодаи маҳсулоти диверсификатсияшуда ва идоракунии беҳтар	<ul style="list-style-type: none"> • Пешниҳоди хатҳои қарзии мақсаднок (аз ҷумла КМХМ) ва таъмини замина барои мусоидат ба мутобиқат ба тағйирёбии иқлим рақобат дар соҳаи КАС ва дастрасии занон ба маблағ, аз рӯи зарурат бо аъзори маҳаллӣ, дар баробари МТ оид ба таҳкимбахшии иқтидор • Муколама оид ба масоили сиёсат аз рӯи маҳсулоти нави бонкӣ (масалан, бонкдорӣ мобилӣ, дастрасии занон ба қарзҳо) ва идоракунии корпоративии бахши бонкӣ, ва қарздиҳӣ бо аъзори маҳаллӣ дар доираи барномаи ЕТС. 	<ul style="list-style-type: none"> • Шумораи умумӣ/ҳаҷми қарзҳои КХМ, аз он ҷумла (дар ҳолатҳои дахлдор) тақсимбандӣ аз рӯи қарзҳо бо аъзои маҳаллӣ ва қарзҳо барои мутобиқат ба тағйирёбии иқлим, рақобат дар соҳаи КАС ва корхонаҳои тахти роҳбарии занон, ки аз ҷониби ташкилотҳои молиявии давлатӣ (PFI) пешниҳод мегарданд (<i>Маълумоти ибтидоӣ ҳангоми тасдиқи лоиҳаҳо муайянишуда</i>) • Бомуваффақия ҷорӣ намудани маҳсулоти нави бонкӣ дар доираи барномаи Бонк ва муколама оид ба масоили сиёсат (масалан, бонкдорӣ мобилӣ, дастрасии занон ба қарзҳо) ва беҳтар намудани идоракунии корпоративӣ дар бонкҳои муштарӣ (<i>Маълумоти ибтидоӣ – мавҷуд нест</i>)
1.3	Муҳити соҳибкорӣ мураккаб боқӣ мемонад	Дастгирии тақмилдиҳии заминаи меъёрию ҳуқуқӣ, ки ба беҳтар шудани ваъият дар муҳити соҳибкорӣ	<ul style="list-style-type: none"> • Дастгирии Котиботи Шӯрои инвестиционӣ ва расонидани нигарониҳои сармоягузoron тавассути ассотсиатсияҳои соҳибкорон • Таҳкимдиҳии иқтидори судӣ тавассути барномаи ЛТТ (Гуруҳ оид ба ислоҳоти ҳуқуқӣ) 	<ul style="list-style-type: none"> • Маълумот дар бораи татбиқи бомуваффақияти ислоҳоти алоқаманд бо беҳсозии фазои соҳибкорӣ, ки аз ҷониби ШИ маблағгузорӣ шудааст (<i>Маълумоти ибтидоӣ – мавҷуд нест</i>)
<p>Нишондиҳандаи вазъи муҳит: Баҳои КМХМ аз рӯи АТС (Маълумоти ибтидоӣ (2014) -2-(калон); тағйирёбӣ дар фаҳмиши посухдиҳандагон дар мавриди фазои соҳибкорӣ аз рӯи натиҷаҳои тадқиқоти ВЕЕPS (Маълумоти ибтидоӣ (2013) - Фазои соҳибкорӣ – (3,15%).</p>				

Мавзӯи 2: Мусоидат ба беҳсозии хизматрасониҳои коммуналӣ, аз ҷумла самарабахшии амалиётӣ ва молиявӣ онҳо аз ҳисоби тичоратикунонӣ ва корпоратизатсия

Мушкилоти давраи гузариш

- Дар баҳши энергетика дар ҷудокунии вазифаҳои истеҳсол, тақсимот ва интиқоли нерӯи барқ пешрафти маҳдуд ба даст омад. Дар баҳши энергетика ширкати давлатии «Барқи Тоҷик» бартарӣ дошта ғаёлияти он бо дараҷаи пасти идораи корпоративӣ, сатҳи нокифояи ҷамъовариҳои даромад, талафоти назарраси нерӯи барқ, афзоиши ҳаҷми уҳдадориҳо ва тарифҳои паст тафсиҳ меёбад. Ширкати мазкур бо мақсади баланд бардоштани самаранокии молиявӣ ва амалиётӣ ба таҷдиди ғаврӣ ниёз дорад.
- Баҳши оби Тоҷикистон дар марҳилаи ибтидоии рушд қарор дорад. Бо мақсади ташкили корхонаҳои минтақавӣ обтаъминкунӣ корхонаҳои маҳаллии обтаъминкунӣ ва баровардани партовоб (ба истиснои шаҳрҳои Душанбе ва Хучанд) дар назди корхонаи воҳиди давлатии хизматрасониҳои коммуналӣ – КВД ХМК муттаҳид карда шуданд. Бо вучуди ин, корхонаҳои обтаъминкунӣ, ки аз ҷониби ХМК идора карда мешаванд, рушд наёфта ноустувор боқӣ мемонанд ва барои баланд бардоштани суботи амалиётӣ ва молиявӣ муттаҳидшавии минбаъдаи онҳо зарур аст. Ғайр аз ин, таҷдиди корпоративӣ ва тичоратикунонии минбаъда (аз он ҷумла барқарорсозии таъминоти об, паст кардани талафот ва баланд бардоштани сифати об) зарур мебошад.
- Инфрасохтори кӯҳнашудаистодаи энергетикӣ ва об дараҷаи самаранокӣ ва эътимоди таъминоро паст мекунад, ки дар навбати худ боиси афзоиши хароҷот барои корхонаҳо ва хонаводаҳо мегардад ва дараҷаи осебпазирии онҳоро ба тағйирёбии иқлим бадтар мекунад.
- Дар соҳаи нақлиётӣ шаҳрӣ, банақшагирии муниципалӣ ва иқтисодии танзимкунанда начандон рушд ёфта боқӣ мемонад; соҳа аз норасоии сармоягузориҳо танқисӣ мекашад, зеро байни шаҳрҳо ва корхонаҳои хизматрасон ягон шартнома доир ба хизматрасонии коммуналӣ вучуд надорад.
- Дар сифат ва дастрасӣ ба хизматрасониҳои коммуналӣ байни шаҳри Душанбе ва минтақаҳо, инчунин дар байни минтақаҳо, тафовутҳои назаррас боқӣ мемонанд, ки худ инъикоскунанда камбудии назарраси минтақавӣ мебошад.
- Заминаи меъёрӣ ва иқтисодии танзимкунӣ дар соҳаи обтаъминкунӣ, баровардани партовоб, телекоммуникатсия ва дар баҳши энергетика рушднаёфта боқӣ мемонанд, ва муносибатҳои шартномавӣ байни соҳибмулкони/мақомоти масъули қабули сиёсат ва корхонаҳо аниқ муайян нашудаанд. Баланд бардоштани тарифҳо ва нишондиҳандаҳои ҷамъоварӣ зарур мебошад.

Қарорҳои амалиётӣ:

- Бонк дар якҷоягӣ бо шарикони МБМ, дар татбиқ намудани Барномаи таҷдиди корпоративии ширкати «Барқи Тоҷик», ки ба табдилдиҳии ширкат ба корхонаи аз лиҳози тичоратӣ устувор равона шудааст, дастгириро идома медиҳад. Татбиқи ду лоиҳаи охиринаи бузурги сармоягузорӣ, ба монанди лоиҳаи паст кардани талафот дар вилояти Суғд дар қисмати биллинг ва ҳисоб, аз он ҷумла Лоиҳаи барқарорсозии НБО-и Қайроққум дар маркази стратегия қарор дода мешавад, азбаски сармоягузориҳои оянда дар якҷоягӣ бо таҳкимдиҳии иқтисод

ва муколама оид ба масоили сиёсат ба дастгирии ин лоихаҳо дар таҷдид ва ислоҳоти бахши энергетика таъя мекунад.

- Лоихаҳои оид ба кам кардани талафоти энергетикӣ, ки бо ислоҳоти корпоративӣ алоқаманданд, дар маркази диққати фаъолияти Бонк дар баробари дигар лоихаҳо қарор дода мешавад, лоихаҳои, ки ба коҳишёбии норасоии такроршавандаи нерӯи барқ дар фасли зимистон дар Тоҷикистон ва тақвиятдиҳии дараҷаи устувории низоми энергетикии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тағйирёбии иқлим мусоидат мекунад. Дар асоси пешрафти аниқ дар ислоҳоти бахши энергетика Бонк дар Лоихаи интиқоли нерӯи барқ дар Осиёи Марказӣ – Осиёи Ҷанубӣ ва савдо (CASA-1000) иштирок мекунад.
- Бонк ба баланд бардоштани сифат, аз он ҷумла устувории амалиётӣ ва молиявӣ ва зарфияти корпоративии хизматрасониҳои коммуналӣ диққати махсус доданро идома медиҳад. Дар соҳаи коммуналӣ маблағгузори муштараки донорҳо дастрас буда шарту шароити Бонк оид ба давраи гузариш ва шартҳои сармоягузорӣ метавонанд қонеъ гардонидани шаванд. Диққати асосӣ ба масъалаҳои обтаъминкунӣ/баровардани партовоб равона карда мешавад, бо вучуди ин, лоихаҳои беҳтар намудани идоракунии ПСМ ва нақлиёти шахрӣ низ амалӣ мегарданд. Дар бахши об, ҳадафи калидии стратегӣ татбиқи барномаи регионализатсия дар ҳамкорӣ бо донорҳо, ки бо ҳукумат ҳамроҳанг сохта шудааст, махсус меёбад. Дар натиҷа, ба 21 шахр, аз он ҷумла шахракҳои, ки то ҳол барои бонкҳо ҳамчун мизочони алоҳида ба ҳисоб намерафтанд, маблағгузорӣ таъмин мегардад.
- Дар ҳамаи бахшҳои муниципалӣ Бонк дар самти ташаббусҳои идоракунии муштарак дар соҳаи обтаъминкунӣ ба таври системавӣ, аз он ҷумла дар асоси вусъатдиҳии иштироки занон дар раванди қабули қарор дар соҳаи обтаъминкунӣ бо кӯмаки кумитаҳо ва шӯроҳои истифодабарандагони об ва тавассути ҳалли мушкилоти иҷтимоӣ ба монанди таҷрибаи ғайрирасмӣ ҷамъовариҳои партов, дастгирии худро вусъат медиҳад.
- Умуман, дар доираи лоихаҳои инфрасохторӣ Бонк ба имкониятҳои андешидани чораҳои алоқаманд бо гендер диққати махсус медиҳад. Диққати махсус ба масъалаҳои мутобиқат ба тағйирёбии иқлим дар лоихаҳо бо дарназардошти осебпазирии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба обтаъминкунӣ ва барктаъминкунии ноустувор низ хусусияти асосии таҳия намудани лоиха хоҳад буд.

Муколама оид ба масоили сиёсат ва дастгирии техникӣ

- Муколама оид ба масоили сиёсат ба тижоратикунонӣ ва корпоратизатсия равона карда мешавад. Дар бахши энергетика, БАТР бо мақомоти тоҷик бо мақсади таҳкимдиҳии зарфияти техникӣ кормандони соҳаи энергетика ҳамкорӣ мекунад, ва таҳияи методологияи нави муайян намудани тарифҳои дастгирӣ мекунад. Ҳамкорӣ бо тарафҳои манфиатдор дар робита бо баланд бардоштани тарифҳо низ лаҳзаи муҳим дар ноилшавӣ ба муваффақияти лоихаҳои инфрасохтори муниципалӣ буд, ва Бонк роҳҳои тавсеаи равиши мазкурро ҷустуҷӯ мекунад.
- Бо мақсади расонидани кӯмак дар ташаккулдиҳии заминаи самараноки хизматрасонии коммуналӣ дар кишвар (бахусус, дар соҳаи обтаъминкунӣ ва баровардани партовоб), аз ҷумла муттаҳидкунии дороиҳо ва уҳдадорӣҳо, Бонк бо ҳукумат ҳамкорӣ мекунад.
- Бо мақсади бартараф намудани монеаҳои дастрасӣ ба хизматрасонӣ, Бонк кӯшиш мекунад, ки тамоми тадқиқотҳои ғаннию иқтисодии инфрасохтори

коммуналӣ арзёбии гендерӣ, муайян намудани имкониятҳои эҳтимолии ҷонноккунии ҳамкориҳои Бонк дар ин соҳа, масъалан аз ҳисоби истифодаи механизмҳои машаварат, дар бар гирифта бошанд. Ғайр аз ин, Бонк талош меварзад, ки дар расонидани хизматрасониҳои давлатӣ манфиатҳои мардон ва занон баробар ба инобат гирифта шаванд, масъалан, тавассути баланд бардоштани иқтидори кормандони доимии муштарӣ.

Чадвали натиҷаҳо аз рӯи мавзӯи 2: Мусоидат ба беҳсозии хизматрасониҳои коммуналӣ, аз ҷумла самарабахши амалиётӣ ва молиявӣ онҳо аз ҳисоби тичоратикунонӣ ва корпоратизатсия

	МУШКИЛОТ	ВАЗИФАҲО	ЧОРАБИНИҲО	ИНДИКАТОРҲОИ ПАЙГИРӢ
2.1	Бахши энергетика ба таври назаррас давлатӣ ва ғайрисамарабахш боқӣ мемонад, ва дар масоили таҷдид ва ислоҳоти корпоративӣ танҳо пешрафти маҳдуд ноил шуд	Дастгирии устувори бахши энергетика тавассути таҷдиди корпоративӣ, барқарорсозии дорониҳова баланд бардоштани самаранокии молиявӣ ва амалиётӣ	<ul style="list-style-type: none"> • Дастгирии таҷдиди корпоративии Барқи Тоҷик ба корхонаи аз лиҳози тичоратӣ устувор • Татбиқи лоиҳаҳои паст кардани талафот дар вилояти Суғд ва барқарорсозии НБО-и Қайроққум • Таҳқимдиҳии иқтидор ва муколама дар масоили сиёсат дар соҳаи тичоратикунонӣ ва корпоратизатсияи корхонаҳои бахши энергетика 	<ul style="list-style-type: none"> • Маълумот дар бораи беҳтаршавии самаранокии Барқи Тоҷик ё фаъолияти молиявӣ дар натиҷаи таҷдид (<i>Маълумоти ибтидоӣ мавҷуд нест</i>) • Маълумот дар бораи коҳишёбии талафоти энергетикӣ ва зиёдшавии иқтидори НБО-и барқароршуда /ё бештар устувор гардидани он ба тағйирёбии иқлим дар доираи фаъолияти Бонк (TIMS) (<i>Маълумоти ибтидоӣ ҳангоми тасдиқи лоиҳаҳо муайянишуда</i>)
2.2	Фаъолияти корхонаҳои коммуналӣ ғайрисамаранок мебошад. Заминаи меъёриро ҳуқуқӣ, муносибат ба масоили муайян намудани тарифҳо ва ҷамъоварӣ таъмин намудани устувори корхонаҳоро мушкил мегардонанд.	Беҳтар намудани вазъи молиявӣ, таҷрибаҳои амалиётӣ, устуворӣ ва идоракунӣ дар корхонаҳои коммуналӣ бо мақсади тичоратикунонӣ ва ишғироки бахши хусусӣ	<ul style="list-style-type: none"> • Сармоягузорӣ дар бахши обтаъминкунӣ/баровардани партовоб, инчунин дар идоракунӣ ПСМ ва нақлиёти шахрӣ • Дастгирии беҳсозии фаъолияти молиявӣ ва амалиётӣ дар корхонаҳо • Муколама оид ба масоили сиёсат дар таҳқимдиҳии методологияи муайян намудани тарифҳо дар бахши обтаъминкунӣ/баровардани партовоб 	<ul style="list-style-type: none"> • Маълумот дар бораи беҳтаршавии фаъолияти молиявӣ ва амалиётӣ дар корхонаҳои коммуналӣ, ки тавассути TIMS/TCRF ба даст омадааст (<i>Маълумоти ибтидоӣ мавҷуд нест</i>) • Ҷорӣ намудани методологияи таҳқимдиҳии муайян намудани тарифҳо дар соҳаи обтаъминкунӣ/баровардани партовоб бо назардошти принсипи барқарорсозии харочот дар натиҷаи муколамаи Бонк оид ба масоили сиёсат ва дастгирии техникӣ (<i>Маълумоти ибтидоӣ мавҷуд нест</i>)
<p>Нишондиҳандаи вазъи муҳит: Δ Баҳои MEI аз рӯи АТС (<i>Маълумоти ибтидоӣ (2014) – Об ва партовоб: 2 (калон); Нақлиёти шахрӣ: 2 (калон); энергетика: 2 (калон)</i>)</p>				

Мавзӯи 3: Мусоидат ба беҳсозии инфрасохтори алоқаи минтақавӣ ва ҳамгироӣ ба иқтисоди васеътари минтақавӣ

Мушкилоти давраи гузариш

- Ширкатҳои ба содирот нигаронидашуда малака ва дастрасӣ ба маблағгузорӣ барои рушди рақобатнок намерасад, ва фазаи соҳибкорӣ ба рушди онҳо то микёси лозима барои рақобат дар сатҳи байналмилалӣ мусоидат намекунад. Барои воридшавии ширкатҳои хориҷӣ ва сармоягузориҳо монеаҳои моддӣ ва маъмурий мавҷуданд.
- Дар байни ширкатҳои ба содирот нигаронидашуда дастрасии содиркунандагон ба маблағгузорӣ бо бахши заифи молиявӣ ва малакаҳои нокифояи идоракунии маҳдуд аст. Сатҳи дастрасӣ ба маҳсулоти маблағгузорию савдо дар бозор нокифоя буда он асосан бо набудани малакаҳо ва имкониятҳои пешниҳоди чунин маҳсулот аз ҷониби бонкҳо алоқаманд мебошад.
- Дар соҳаи савдо монеаҳои назаррас боқӣ мемонанд, аз он ҷумла монеаҳои тарифӣ ва ғайритарифӣ, коррупсия ва ғайрисамаранокии давлатӣ, ҷӣ дар минтақаи Осиёи Марказӣ, ҷӣ дар Россия, Хитой ва дигар давлатҳо.
- Иншооти ҳаётан муҳими инфрасохтор (роҳҳо, логистикаи наздимарзӣ) бо мақсади таъмини савдои фаромарзӣ бояд вусъат дода шавад. Дар бахши роҳ аз ҳама ҷиҳат ислоҳоти кам гузаронида шудааст, аз он ҷумла дар муассисаҳо, маблағгузорӣ ва иштироки бахши хусусӣ. Сарфи назар ҳаҷми муайяни кор оид ба сохтмони роҳҳо дар бахши хусусӣ дар доираи шартномаҳои аз ҷониби ММХ маблағгузоришуда, умуман сатҳи рақобат дар соҳа паст мебошад.

Қарорҳои амалиётӣ

- Дар мавриди савдо, Бонк имкониятҳои дастгирии ширкатҳои хусусии ба содирот нигаронидашуда, аз ҷумла сарпарастони СБМ дар рушди занҷири таъминот, ва каналҳои содиротро бо мақсади таъмини алоқаи кишвар бо бозорҳои ҷаҳонӣ, баррасӣ менамояд. Ин чорабиниҳо сатҳи рақобатпазирии содиротро дар бахши истеҳсол ва хизматрасонӣ, аз ҷумла маҳсулоти кишоварзӣ ва эҳтилолан захираҳои табииро боло мебарад.
- Бонк ба корхонаҳои хурду миёнаи ба содирот нигаронидашуда машваратҳо оид ба масоили бизнес, ки ба баланд бардоштани сатҳи рақобатпазирӣ ва зарфияти содиротӣ равона шудаанд, аз он ҷумла барои корхонаҳои ғойдаовар маблағ пешниҳод мекунад.
- Бо мақсади вусъатдиҳии назарраси барномаи худ оид ба содда кардани тартиботи савдо ҷиҳати мусоидат ба савдои фаромарзӣ, аз он ҷумла тавассути татбиқи барномаҳои дастгирии содирот дар якҷоягӣ бо бонкҳои шарик бо истифода аз воситаҳои, ки кафолатҳои савдо ва молиявӣ ва дастгирии техникиро оид ба таҳкимдиҳии иқтидор таъмин мекунад, Бонк бо муассисаҳои молиявӣ ҳамкорӣ мекунад.
- Ғайр аз ин, дар сурати дастгирӣ аз ҷониби Ҳукумат ва дигар ташкилотҳои хориҷӣ, дар доираи уҳдадорихои давраи гузариш Бонк ба мақсад мувофиқ будани маблағгузорию муштараки лоиҳаҳои стратегиро ҷиҳати таъмини алоқа бо кишварҳои ҳамсояи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва умуман минтақа, мавриди баррасӣ қарор медиҳад. Бахусус, имкониятҳои вусъатдиҳии алоқаҳои нақлиётӣ дар сатҳи минтақавӣ омӯхта мешаванд. Бонк ба ҳавасмандгардонии хизматрасонии роҳҳо ва ба равиши аз ҷиҳати молиявӣ устувор ба лоиҳаҳои

хизматрасонии техникий роҳҳо, ки бо сохтмони роҳҳои нав алоқаманд аст, диққати худро рағбат мекӯнад. Бонк лоиҳаҳоро дар соҳаи алоқаи нақлиётӣ ва авиатсия бо таъҷиб ба лоиҳаи барқарорсозии фурудгоҳи ш. Хучанд амалӣ мекӯнад. Бонк роҳҳои мусоидат ба ҳамгироӣ дар бозори минтақавии нерӯи барқро бо мақсади баланд бардоштани сатҳи амнияти энергетикӣ ҷустуҷӯ мекунад.

- Сарфи назар аз доштани тамоюли минтақавӣ, Бонк имкониятҳои рушди минбаъдаи алоқаро дар Тоҷикистон ба инобат мегирад, бо назардошти он ки дар ҷануби кишвар (дар вилояти Хатлон) шароити фаъолият бахусус вазнин боқӣ мемонад. Дар ҳар сурат, Бонк маъмулан имконияти фаъолиятро ҳамчун маблағгузор дар якҷоягӣ бо дигар муассисаҳои молиявӣ дида мебарояд ва бо ин шарикон аз шароити худ, ки ба марҳилаи гузариш нигаронида шудааст истифода мебарад.

Муколама оид ба масоили сиёсат ва дастгирии техникӣ

- Бо мақсади таҳлили монеаҳои савдо барои сармоягузори ҳам хориҷӣ ва ҳам дохилӣ Бонк тавассути Шӯрои инвеститсионӣ ва дигар ташкилотҳои амсоли Палатаи савдои Амрико ҳамкорӣ мекунад. Дар ҳамкории зич бо шарикони хориҷӣ, бахусус, КБМ, бо мақсади бартараф намудани монеаҳо БАТР иштироки худро дар фаъолияти Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва дар дигар мақомоти давлатӣ вусъат медиҳад.
- Новобаста аз қарорҳои алоҳидаи инвеститсионӣ, дар муколамаи худ оид ба масоили сиёсат бо Ҳукумат ва дар омӯзиши имконияти маблағгузори муштарак бо дигар ташкилотҳои хориҷӣ, Бонк пайваста ба зарурати лоиҳаҳои ифрасохтор, ки бо устувории барқарорсозии ифрасохтори мавҷудаи ба тичорат нигаронидашуда ва бо ислоҳот дар соҳаи идоракунӣ алоқаманд хоҳанд буд, таъкид мекунад. Воқеан, сармоягузориҳои Бонк ба чунин лоиҳаҳо бо дарназардошти шароити ба давраи гузариш нигаронидашуда, барои бурдани муколама оид ба масоили сиёсат танҳо бо фишанги иловагӣ таъмин мекунад.

Ҷадвали натиҷаҳо аз рӯи мавзӯи 3: Мусоидат ба беҳсозии инфрасохтори алоқаи минтақавӣ ва ҳамгироӣ ба иқтисоди васеътари минтақавӣ

	МУШКИЛОТ	ВАЗИФАҲО	ЧОРАБИНИҲО	ИНДИКАТОРҲОИ ПАЙГИРӢ
3.1	Дарачаи ҳамгироии Тоҷикистон бо савдои минтақавӣ ва ҷаҳонӣ заиф буда сатҳи рақобатпазирии корхонаҳо дар сатҳи маҳаллӣ паст мебоҳад ва ҳаҷми содирот, маҳсулоти ивазкунандаи воридот ва сармоягузори мустақими хориҷӣ маҳдуд аст	Дастгирии сармоягузориҳои хориҷӣ ва рақобатпазирӣ	<ul style="list-style-type: none"> • Дастгирии сармоягузориҳои хориҷӣ ҳамчун сарчашмаи идоракунии баландсифати корпоративӣ, стандартҳои экологӣ ва иҷтимоӣ, аз он ҷумла стандарти сифати маҳсулот ва ҳамчун замина барои рушди занҷири арзиши иловашуда дар сатҳи маҳаллӣ • Дастгирии ширкатҳои ба содирот нигаронидашуда тавассути бизнес-машваратҳо ва сармоягузорӣ ба рушди алоқаҳои занҷири таъминот ва роҳҳои содирот • Роҳҳои рушди савдо (TFP) тавассути бонкҳо ҷиҳати ҳавасмандкунии содирот 	<ul style="list-style-type: none"> • Маълумот дар бораи зиёдшавии СМХ дар бахшҳо, ки аз ҷониби БАТР дастгирӣ мешаванд ва ба таъмини алоқаи занҷири таъминот ва роҳҳои содирот барои корхонаҳои маҳаллӣ мусоидат мекунад (TIMS) (<i>Маълумоти ибтидоӣ ҳангоми тасдиқи лоиҳаҳо муайянишуда</i>) • Маълумот дар бораи афзоиши маҳсулнокии ва стандартҳои корхонаҳои маҳаллӣ (ба содирот нигаронидашуда), ки Бонк онҳоро дастгирӣ мекунад (TIMS/SBS) (<i>Маълумоти ибтидоӣ мавҷуд нест</i>) • Ҳаҷми хатҳои маблағгузори савдо, ки аз ҷониби бонкҳои шарик кушода шудаанд (<i>Маълумоти ибтидоӣ – 0</i>)
3.2	Иншооти ҳаётан муҳимми инфрасохтори минтақавӣ нақлиёт ва энергетикӣ рушнаёфта боқӣ мемонанд	Дастгирии рушди инфрасохтори калидии минтақавӣ дар якҷоягӣ бо ҳамгироӣ ва ислоҳоти бахш	<ul style="list-style-type: none"> • Маблағгузориҳои лоиҳаҳои интиҳобшудаи инфрасохторӣ (дар бахши роҳ, авиатсия ва энергетика) бо истифода аз маблағгузориҳои имтиёзнок, ки ба ислоҳот ва дастгирӣ дар таҳкимдиҳии иқтисод нигаронида шудааст • Муқола ба мақомоти давлатӣ оид ба барқарорсозии ба тичорат нигаронидашуда ва оид ба ислоҳот дар бахши идораи давлатӣ 	<ul style="list-style-type: none"> • Маълумот дар бораи мусоидат ба рушди иншооти воқеии инфрасохтори минтақавӣ фаромарзӣ (мисол, роҳҳо, авиатсия ва энергетика) ва алоқа дар натиҷаи фаъолияти Бонк (TIMS/TCRF) (<i>Маълумоти ибтидоӣ ҳангоми тасдиқи лоиҳаҳо муайянишуда</i>) • Пешрафти тасдиқшуда дар татбиқи ислоҳот, аз ҷумла дар робита бо истифодаи роҳҳои автомобилӣ (TIMS/TCRF) (<i>Маълумоти ибтидоӣ мавҷуд нест</i>)
<p>Нишондиҳандаи вазъи муҳит: Тағйирот дар фаҳмиши посухдиҳандагон оид ба монеаҳо дар соҳаи нақлиёт ва танзими гумрукӣ/савдо аз рӯи натиҷаҳои тадқиқоти ВЕЕРС (<i>Маълумоти ибтидоӣ (2013) – Нақлиёт (53.04%); санадҳои меъёрию ҳуқуқии соҳаи гумрук ва савдо (-40.61%)</i>)</p>				

3.3 Хавфҳои эҳтимоли дар татбиқи Стратегияи фаъолияти БАТР дар кишвар

Якчанд хавфҳои назаррас дар татбиқи стратегияи мазкур дар кишвар мавҷуданд. Онҳо ба чор гуруҳи дар поён овардашуда гуруҳбандӣ шудаанд. Умуман, Бонк ягон имкони назорат аз болои гуруҳи аввалро надорад, эҳтимолан аз болои гуруҳи дуввум ва сеюм каме имкони назоратро дорост, ва аз болои гуруҳи чорум дорои дараҷаи баланди назорат мебошад.

i. Таконҳои макроиқтисодӣ

Таконҳои берунаи иқтисодӣ, ба монанди бухрони чиддӣ ва устувори иқтисодӣ дар Россия барои муҳочирати меҳнатӣ, интиқоли маблағҳои пулӣ, аз ин рӯ барои ММД-и Тоҷикистон, сатҳи бекорӣ ва истеъмоли таъсири манфӣ мерасонад. Он метавонад ба мизоҷони БАТР дар бахшҳои молиявӣ ва корпоративӣ таъсири манфӣ расонад. Вазъи геополитикӣ, ва, бахусус, марзи тӯлонӣ бо Афғонистон ва Ўзбекистон низ хавфҳои бесуботино дар худ доранд. Ҳатто дар марз бо Ҷумҳурии Қирғизистон соли 2014 вазъияти муташанниҷ ба амал омад. Ҳамаи ин ҳолатҳои ташаннуҷ бо назардошти вобастагии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз хатсайрҳои маҳдуд ба бозорҳои савдо ва аз фаҳмиши сармоягузори хориҷӣ ба иқтисодиёти кишвар таъсири манфӣ мерасонанд.

ii. Қиҳатҳои манфии фазои соҳибкорӣ

Набудани имконияти гузаронидани ислоҳот дар бахшҳои молиявӣ ё энергетика ба фазои соҳибкорӣ таъсири манфӣ мерасонад. Масъалан, нотавонӣ дар таҳкимдиҳии бонкҳои системӣ ва таъмини заминаи дахлдори меъёрию ҳуқуқӣ барои бахши молиявӣ метавонад ба қоҳишҳои бе ин ҳам заминаи маҳдуди сармоя, афзоиши ҳаҷми қарзҳои беэътимод, рукуди идоракунии корпоративӣ ва муфлисшавии бонкҳо бо маҳудиятҳои минбаъдаи дастрасӣ ба қарз оварда мерасонад. Нотавонии ислоҳоти ширкати Барқи Тоҷик метавонад сармоягузориҳои МХМ зери хатар гузорад, раванди таҳкимдиҳии минбаъдаи иқтисодӣ бизнесро заиф гардонад, ва дар мавриди татбиқи лоиҳаҳои стратегияи энергетикӣ, ба монанди CASA-1000, масъалаҳои ҳалношавандаро бардорад. Дигар хавфҳои чиддӣ нотавонии баргараф намудани камбудии алоқаманд бо малакаҳо дар иқтисодиёт ва нотавонии фароҳам овардани шароит барои устувори маъмуриро (масъалан нисбати адолати андоз ва иқтисодӣ) дарбар мегиранд. Бе пешрафт дар ин соҳаҳо татбиқи лоиҳаҳои БАТР ва иқтисод дар умум чун пеш бо мушкилиҳо рӯ ба рӯ мешаванд.

iii. Пешрафти нокифоя дар беҳтар намудани идоракунӣ

Баъзе аз монеаҳо дар рушди бахши хусусӣ ва татбиқи лоиҳаҳои инфрасохторӣ дар натиҷаи ноаён шудани марзҳо байни давлат ва бахши хусусӣ ба амал омаданд. Идомаи чунин таҷриба ба стратегияи мазкур хавфҳои назаррасро пеш меорад. Масалан, идомаи қарздиҳии мақсадноки давлатии бонкҳои тижоратӣ метавонад барои сармоягузориҳои БАТР дар бахши молиявӣ, ва умуман дар иқтисодиёт хатарнок бошад. Ҳамчунин, дарки сӯистифодаи воситаҳои давлатӣ аз ҷониби шахсони дорои мавқеи хуб барои пешбурди манфиатҳои хусусӣ барои фазои сармоягузорӣ гарон меафтад. Дар бахши инфрасохтор ҳамкориҳои самаранок бо мақомоти давлатӣ бо мақсади ташкили харидҳои озод ва қисман озод зарур мебошад.

iv. Захираҳо

Барои ба пуррагӣ расидан ба ҳадафҳои стратегии худ дар Тоҷикистон, БАТР таъмин намудани худ бо маҳсулоти дахлдор зарур аст ва нотавонӣ дар такмилдиҳӣ ё рушди онҳо барои амалисозии стратегия хатарнок мебошад. Бахусус, дастрасии асъори милли барои лоиҳаҳо дар бахшҳои молиявӣ ва корпоративӣ хеле аҳамият дорад, аммо меъёрҳои ТСХ ва дараҷаи дастрасӣ устувор нест.

Тавре ки қаблан қайд шуда буд, лоиҳаҳои БАТР дар Тоҷикистон нисбат ба дигар кишварҳои фаъолияти бонк мавҷудияти бахши грантиро бештар талаб мекунад. Ғайр аз ин дар доираи лоиҳаҳои энергетикӣ ва инфрасохторӣ таносуби баланди маблағгузори муштарак лозим меояд, бахусус, бо дарназардошти маҳдудиятҳои назаррас ва хароҷоти калони алоқаманд бо қонеъ намудани стандартҳои Бонк дар мавриди ҳифзи муҳити зист. Баъзе аз лоиҳаҳо, аммо на ҳамаи лоиҳаҳои бахши давлатӣ, эҳтимолан захираҳои грантӣ ва машваратҳои техникиро талаб мекунад. Дар мавриди сармоягузориҳои БАТР он баъзан зиёда аз 1:1 ташкил медиҳад. Ҳамин тариқ, вусъатдиҳии чунин лоиҳаҳо тавсеаи маблағгузори муштаракӣ донорҳо ва даромади холисро талаб мекунад.

3.4 Паёмдҳои зистмуҳитӣ ва иҷтимоии қарорҳои пешниҳодшудаи Бонк

Талаботи сиёсати экологӣ ва иҷтимоии Бонк, аз ҷумла талаботи БАТР оид ба самаранокии фаъолият дар ҳама лоиҳаҳо, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон амалӣ мегарданд, мавриди истифода қарор дода мешаванд. Бонк бо мизочони худ ҷиҳати таҳияи нақшаҳои чорабиниҳои экологӣ ва иҷтимоӣ, ки мақсадҳои зеринро дар бар мегиранд, ҳамкории зич мекунад:

- муайян намудани вазифаҳо ва уҳдадорҳои дахлдори БАТР ва мизочон дар таҳия намудан, амалисозӣ ва истифодабарии лоиҳа тибқи қоидаву стандартҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва талаботҳои ҷорӣ БАТР нисбати амалисозӣ;
- муайян намудани ҳадафи стратегӣ оид ба пешбурди лоиҳаҳои дорои манфиатҳои баланди экологӣ ва иҷтимоӣ; ва
- баинобатгирии ҷанбаҳои экологӣ ва иҷтимоии устуворӣ дар ҳама чорабиниҳои, ки дар Тоҷикистон гузаронида мешаванд.

Муаммоҳои асосии экологӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсири тағйирёбии иқлим ба чунин бахшҳои калидӣ ба монанди кишоварзӣ ва энергетикаи обӣ, бодлесии хок дар деҳот, ноҳияҳои дорои сатҳи баланди ифлосшавии ҳаво дар натиҷаи фаъолияти истеҳсолӣ ва нақлиёти автомобилӣ дар минтақаҳои шаҳр, ифлосшавии об аз ҳисоби обҳои кишоварзӣ, идоракунии партовҳои маишӣ ва саноатӣ ва партовоб, аз он ҷумла идоракунии захираҳои обро дар бар мегиранд.

Бодлесии хок тақрибан дар 70 фоизи заминҳои обёришавандаи қорам ба чашм мерасад. Аз меъёр зиёд ҷаронидани ҷорво низ ба бодлесии хок мусоидат мекунад. Ифлосшавии ҳаво мушкилоти махсус ба ҳисоб меравад; дар фасле, ки шароитҳои атмосферӣ партовҳои иншооти саноатӣ ва воситаҳои нақлиётро, ки дар манотиқи шаҳрӣ ба сатҳи замин наздик воқеанд, бозмедоранд. Тобистон ҷангу хок аз биёбонҳои Ўзбекистон ва Туркменистон боиси ифлосшавии ҳаво дар тамоми минтақаи ҷанубу ғарбӣ мегардад. Таназули ҷангал низ мушкилии ҷиддӣ ба ҳисоб меравад, азбаски дарахтҳо барои васеъ намудани ҷарогоҳҳо дар хоҷагиҳои коллективӣ бурида мешаванд, ҳоло он ки

Ҷумҳурии Тоҷикистон дорои зарфияти бузурги лоиҳаҳои алоқаманд бо таназзули ҷангал мебошад.

Мушкилоти асосии иҷтимоӣ дар Тоҷикистон камбизоатӣ ва набудани имкониятҳои пайдо намудани қор, бунёди шабакаҳои савдо барои фурӯши маҳсулоти кишоварзӣ, набудани дастрасӣ ва эътимод ба хизматрасониҳои коммуналӣ (нерӯи барқ, об ва беҳдошт, маориф), амнияти озуқаворӣ, нобаробарии ҷинсӣ, алоқаи бади нақлиётӣ, ва сатҳи пасти сармоягузориҳои бахши хусусӣ ва таъсис додани ҷойҳои қорӣ.

БАТР бо мизочони худ бо мақсади афзоиши манфиат аз лиҳози дастрасӣ ба шуғл ва/ё хизматрасонӣ, аз он ҷумла имкониятҳои баробар барои занҳо ва онҳое ки осебпазир маҳсуб меёбанд. Экспертизаи экологӣ ва иҷтимоии лоиҳаҳои эҳтимоли аз ҷониби Бонк бо мақсади муайян намудани гуруҳҳои осебпазир, ки метавонанд номутаносибан зери таъсири лоиҳа қарор ёбанд, пешбинӣ мегардад. Ин имкон медиҳад, ки ҷораҳои дахлдор оид ба кам қардани таъсири манфӣ дар доираи таҳияи лоиҳа андешида шаванд, аз он ҷумла тадбирҳое ки қобилияти ин гуруҳҳоро ба манфиатбардорӣ аз лоиҳа баланд мегардонад. Ҳамкорӣ бо тарафҳои манфиатдор бо дарназардошти хусусиятҳои фарҳангӣ амалӣ мегардад, ки худ ба ҷалби мардон ва занон, ва/ё он гуруҳҳое, ки дар акси ҳол метавонистанд ҳукуки овоз надошта бошанд, равона шудааст.

Ҳангоми гузаронидани экспертизаи экологӣ ва иҷтимоии лоиҳаҳои нав, БАТР тадбирҳои самарабахшро фаъолона ҷустуҷӯ мекунад, ки онҳоро метавон барои таъмин намудани ҳамгироии самараноки экологӣ ва иҷтимоии ин лоиҳаҳо қабул намуд. Ин ҷораҳо, дар баробари ташаббусҳои баланд бардоштани иқтисодии экологӣ ва иҷтимоӣ ё тадбирҳои мушаххас ҷиҳати дастгирии воситаҳои зиндагии аҳоли ё нигоҳдории гуногунрангии биологӣ/экосистемаҳо ба дастгирӣ дар соҳаи ҳамкориҳои техникӣ равона карда мешаванд.

Масъалаҳои ҳифзи муҳити зист ва саломатии аҳоли барои Ҳазинаи амнияти ядрой муҳим мебошанд, ки аз ҷониби Бонк бо мақсади баргараф намудани оқибатҳои фаъолият дар давраи шӯравӣ оид ба истихроҷ ва коркарди уран дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар ҷумҳуриҳои Осиеи Марказӣ таъсис дода мешавад. Теъдоди зиёди партовгоҳҳо дорои ҳаҷми қалони партовҳои радиоактивӣ ва захрнокӣ боқимонд, ки аксаран муҳофизат нашудаанд ё ба таври муносиб нигоҳ дошта намешаванд, ба кӯмаки фаврӣ ниёз доранд. Тавре ки дар давраҳои васеи коршиносони ҷомеаи байналмилалӣ эътироф шудааст, кишварҳои Осиеи Марказӣ бояд дар муомила бо чунин мерос дастгирӣ карда шаванд ва Иттиҳоди Аврупо ба Бонк бо ташаббуси пешниҳоди кӯмак дар соҳаи амнияти ядрой муроҷиат намуд.

3.5 Ҳамкориҳои БАТР бо дигар ББР

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон Шӯрои ҳамоҳангсозии хуб рушдфӯтаи донорон, ки аз як қатор гуруҳҳои қорӣ соҳавӣ, аз ҷумла Гуруҳи қорӣ оид ба рушди бахши хусусӣ фаъолият мегардад. Ин ҳамоишҳо имконияти табодули маълумотро байни донорон, ММХ ва ҷомеаи васеи байналмилалӣ фароҳам меоваранд, ва ҳамчун асос барои андешидани ҷораҳои муштарак доир ба масъалаҳои алоҳида хизмат мекунанд.

Аз рӯи ин се самт, Бонк бо дигар шарикон ба таври зерин ҳамкорӣ мекунанд:

Оид ба масъалаҳои соҳибкорӣ хусусӣ, КХМ ва фазои соҳибкорӣ Бонк бо донорҳо ба монанди DFID, GIZ, KfW, хадамоти машваратии КБМ, SECO ва USAID муносибатҳои шарикиро ташаккул медиҳанд, ки фаъолияти онҳо аз лиҳози стратегӣ ба дастгирии инкишофи бахши хусусӣ равона шудаанд, грантҳо, машваратҳои техникӣ пешниҳод мешаванд, ки дар навбати худ фаъолияти Бонкро пурра ӯ бевосита дастгирӣ мекунад. Дар мавриди бахши молиявӣ, Бонк фаъолияти худ ва муколамаро дар масоили сиёсат бо Бонки умумичаҳонӣ, КБМ ва СБА ҳамроҳанг месозад.

Дар мавриди хизматрасониҳои коммуналӣ, Бонк кори худро бо ИА ва SECO дар бахши обтаъминкунӣ ва дигар хизматрасонии коммуналӣ идома дода инчунин дар доираи стратегияи оби пешниҳодшуда ва хазинаи аз ҷониби Бонки умумичаҳонӣ идорашаванда ҳамкорӣ зич мекунад. БОР ҳамчун шарикӣ асосӣ дар якҷоягӣ бо Бонки умумичаҳонӣ дар самти ислоҳоти бахши энергетика фаъолиятро идома медиҳад, ва интизор меравад, ки ин се муассиса истифодаи платформаи умумии муколамаро дар масоили сиёсат ва шартҳои муштарак тавассути сармоягузориҳо идома медиҳад. Барномаи таҷрибавии мутобиқат ба тағйирёбии иқлим шарикӣ асосии маблағгузориҳои муштарак боқӣ мемонад. БОР инчунин шарикӣ муҳим дар соҳаи нақлиёт ва ҳам шарикӣ муколама оид ба масоили сиёсат фаъолият мебарад ва ҳамкорӣ бо ЈСА дар ин соҳа рушд меёбад.

Оид ба масоили таъмини алоқа ва ҳамгирӣ ба бозори васеътари минтақавӣ ҳамшарикҳои байни донорон ва ММХ мавриди истифода қарор дода мешавад. Тарафҳои масъули маблағгузориҳои муштарак оид ба рушди бахши хусусӣ ва инфрасохтор умуман ҳамгироии минтақавиро ҳамчун сабаби иловагии ҳамкорӣ мешуморанд.

ЗАМИМАИ 1 – АРЗЁБИИ СИЁСӢ

Тибқи моддаи 1 Созишнома оид ба таъсисёбии Бонк, Тоҷикистон ҷонибдори принципҳои демократияи бисёрҳизбӣ, гуногунандешӣ ва иқтисоди бозаргонӣ мебошад, гарчанде ки рафти амалӣ гардидани ин принципҳо суғурӯ ва номунтазам чараён мегирад.

Тоҷикистон кишвари президентӣ буда дорои ҳокимияти иҷроияи қавӣ мебошад, ки ба таври кофӣ бо ҳокимияти қонунгузорӣ ё судӣ мутавозин карда шудааст. Моҳи ноябри соли 2013 года президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба муҳлати ҳафт соли дигар тақрибан интиҳоб шуд. Тибқи маълумоти нозирон аз САҲА/ДИДҲИ, интиҳобот дар фазои ором гузаштанд, аммо талаботҳои маҳдудкунандаи бақайдгирии номзадҳо ба мавҷуд набудани интиҳоби ҳақиқӣ ва гуногунандешии пурмазмун оварда расонид. Интиҳоботи охири парлумонӣ 1 март соли 2010 баргузор гардиданд, ки дар натиҷа Ҳизби Халқии Демократии ҳоким (ХХД) ҳам дар рӯйхати ҳизбӣ ва ҳам дар ҳавзаҳои якмандата пирӯз омад.

Баъди интиҳоботи президентӣ дар Ҳукумат ҷойивазкунии мансаб ба амал омад, дар натиҷа Сарвазир ва як қатор вазирони калидии ҳукумат иваз карда шуданд. Ҳукумати нав дар бораи ҷонибдорӣ татбиқи ислоҳоти иқтисодии таъхирнопазир, аз он ҷумла дар соҳаи бонкдорӣ ва энергетика эълон намуд, дар ҳоле ки рушди бахши хусусӣ низ ҳамчун афзалият таъкид карда мешавад.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон якҷанд ҳизби сиёсӣ фаъолият мебаранд, аз он ҷумла ҳизбҳои оппозиционӣ ва шабакаи ТҒД, аммо рушди гуногунандешии ҳақиқии сиёсӣ бо мушкилӣ рӯ ба рӯ шудааст. Коррупсия дар ҷамъият масъалаи муҳим арзёбӣ мегардад. Вазъи кишвар бо таъмини ҳуқуқҳои инсон қаноатбахш намуда, мушкилиҳои зиёде дар ин самт боқӣ мемонанд.

Нооромӣ дар Афғонистони ҳамсоя метавонад ба Ҷумҳурии Тоҷикистон гузарад ва бахус дар пасманзари ҳуруқи нерӯҳои НАТО аз Афғонистон масъалаи актуалӣ ба ҳисоб меравад. Дар марз бо Ҷумҳурии Қирғизистон якҷанд ҳодисаҳои ҷиддӣ ба амал омаданд ва дар масоили алоқаманд бо захираҳои об, энергетика ва нақлиёт муносибатҳо бо Ўзбекистон шиддатнок боқӣ мемонанд.

Интиҳоботи озод ва ҳокимияти намоёндагӣ

Интиҳоботи озод, одилона ва рақобитпазир

Интиҳоботи умумии президентӣ ва парлумонӣ дар сатҳи милли мунтазам гузаронида мешавад ва риояи ҳуқуқи умумии интиҳоб ба ҷашм мерасад.

Аз соли 1991 инҷониб, ки истиқлолияти давлатӣ ба даст омад, нозирон мунтазам ба камбудӣ дар равандҳои интиҳоботи Ҷумҳурии Тоҷикистон ишора мекунанд. Ҷунин вазъият дар чараёни охири интиҳоботҳои президентӣ ва парлумонии мутаносибан солҳои 2010 ва 2013 мушоҳида шуд.

Заминаи ҳуқуқӣ, ки интиҳоботро танзим мекунад аз Сарқонун, қонуни конституционӣ дар бораи интиҳоботи Президент, муқаррароти дахлдор ва дигар санадҳои қонунгузорӣ, ба монанди қонун дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ, қонун дар бораи маҷлисҳо, гирдиҳамой ва намоишҳо, қонун дар бораи матбуоти даврӣ ва дигар воситаҳои ахбори умум, кодекси ҷиноятӣ ва кодексҳои ҳуқуқвайронкуниҳои маъмурӣ, ва кодекси

муурофиавии граждани иборат аст. Тибқи САҲА/ДИДҲИ «Сарқонун ҳуқуқи интиҳоб намудан ва интиҳоб шудан, инчунин озодии иттиҳодияҳо, гузаронидани тазохурот ва баёнро кафолат медиҳад. Бо вучуди ин, заминаи ҳуқуқи бояд ба таври назаррас беҳтар карда шавад то он ки асоси мустаҳкам барои гузаронидани интиҳоботҳои демократӣ гузошта шавад».¹

Интиҳоботи парлумонии соли 2010 аз охири чанги шаҳрвандии солҳои 1992-1997 инчониб сеюмин интиҳоботи бисёрҳизбӣ буд. Интиҳобот мавқеи бартари ҳизби ҳукмрони халқӣ демократиро (ҲХД) тасдиқ кард, ки аз 63 ҷой дар Маҷлиси намояндагон 54 ҷойро ишғол намуд. Тибқи маълумоти САҲА/ДИДҲИ, интиҳобот ба теъдоди зиёди уҳдадорихои калидии САҲА, ки дар ҳуччати Копенгаген аз соли 1990 ва дигар меъёрҳои байналмилалии интиҳоботи демократӣ оварда шудааст. [...] Рӯзи интиҳобот қонунвайронкунииҳои ҷиддӣ ҷой доштанд, аз он ҷумла теъдоди зиёди ҳолатҳои интиҳоб аз рӯи ваколат».²

Охири интиҳобот 1 март соли 2015 баргузор гардид. Тибқи маълумоти миссияи нозирони САҲА/ДИДҲИ оид ба интиҳобот, "...интиҳоботи 1 март дар фазои маҳдуди сиёсӣ баргузор гардида барои номзадҳо имкониятҳои баробар фароҳам оварда нашуд. Сарфи назар аз он ки Ҳукумат дар бораи гузаронидани интиҳоботи демократӣ эълон дошта, ва дар қонун дар бораи интиҳобот якҷанд тағйиру иловаҳо ворид карда шуд, маҳдудият дар мавриди озодии баён ва гузаронидани тазохурот, дастрасӣ ба воситаҳои ахбор имкониятҳои интиҳоби озод ва огоҳро маҳдуд сохт».³ Баръакс, нозирони кишварҳои ИДМ ва Созмони ҳамкории Шанхай дар бораи ягон қонунвайронкунии ҷиддӣ гузориш надоданд.

6 ноябри соли 2013 чорумин интиҳоботи президентӣ баъди аввалин интиҳоботи соли 1994 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо иштироки якҷанд номзад гузаронида, баргузор гардид. Бо ворид намудани тағйирот ба сарқонун, ки солҳои 1999 ва 2003 қабул гардиданд, муҳлати ваколати президент аз панҷ то ҳафт сол тамдид шуд, ки ба президенти кунунӣ имконияти ду муҳлат боқӣ мондан дар мансаби худро фароҳам овард. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бо гирифтани 84 фоизи овозҳо бо иштироки 87 фоизаи интиҳобкунандагон дар интиҳобот ғолиб омад. Ҳарифи наздиктарини ӯ танҳо 5 фоизи овозҳоро гирифт. Миссияи нозирони САҲА/ДИДҲИ ба хулосае омаданд, ки «интиҳобот дар Тоҷикистон дар фазои ором гузашт, аммо талаботи маҳдудкунандаи бақайдгирии номзадҳо боиси набудани интиҳоби воқеӣ ва гуногунандешӣ гашт. Маъракаи интиҳоботи хусусияти расмӣ дошт ва дар давоми он имкониятҳои интиҳобкунандагон ҷиҳати қабули қарори асоснок маҳдуд буданд. Инъикоси васеи ҷорабинҳои расмӣ президент аз ҷониби воситаҳои ахбори умум барои у бартарияти назаррасро фароҳам овард.»⁴

САҲА/ДИДҲИ низ қайд намуд, ки интиҳоботи президентии соли 2013, бо вучуди тавсияҳои қаблии САҲА/ДИДҲИ, ки ба такмилдиҳии қонунгузори интиҳобот равона шудаанд, дар асл мутобиқи ҳамон заминаи ҳуқуқии интиҳоботи соли 2006 баргузор

¹ Миссияи нозирони САҲА/ДИДҲИ оид ба интиҳобот (2014): Интиҳоботи президентӣ, ноябри соли 2013, Ҳисоботи ниҳой, саҳ.5.

² Миссияи нозирони САҲА/ДИДҲИ оид ба интиҳобот (2010): Интиҳоботи парлумонӣ, феввали соли 2010, Ҳисоботи ниҳой, саҳ.3.

³ Миссияи нозирони байналмилалии САҲА/ДИДҲИ оид ба интиҳобот: Ҷумҳурии Тоҷикистон, интиҳоботи парлумонӣ, 1 март соли 2015, Изҳорот оид ба хулосаҳои пешакӣ, 2015, с.1.

⁴ Миссияи нозирони САҲА/ДИДҲИ оид ба интиҳобот (2014): Интиҳоботи президентӣ, ноябри соли 2013 года, Ҳисоботи ниҳой, саҳ.3.

гардид. Камбудихои асосие, ки дар чараёни интихобот муайян шуданд талаботи беасоси маҳдудкунанда ба номзадҳо, муқаррароти норавшан дар бораи ҷанбаҳои муҳимми раванди интихобот дар мавриди бақайдгирии интихобкунандагон, тартиби гузаронидани маъракаҳо ва рӯзи интихоботро дар бар мегиранд. Маҳдудияҳои қайдшудаи озодии баён ба гузаронидани интихоботи демократӣ мусоидат намекунад.⁵

Тақсими ваколат ва самаранокии низоми “худдорӣ ва мувозинат”

Мутобиқи Сарқонун, Тоҷикистон ҷумҳурии президентӣ буда ҳуди президент аз таъсири назарраси ду шоҳаи дигари ҳокимият – қонунгузорӣ ва судӣ бархӯрдор мебошад. Сарфи назар аз меъёрҳои қонунии тақсимои ваколат, низоми худдорӣ ва мувозинат дар низоми сиёсӣ маҳдуд буда асосан ғайрисамаранок аст.

Ҳокимияти иҷроия дар робита бо парлумон аз ваколатҳои васеъ бархӯрдор аст, ки ҳанӯз ба он дараҷаи рушд нарасидааст, ки бо ҳокимияти иҷроияи қавӣ мувозинат кунад. Базу мунозираҳо дар парлумон асосан ҳамон вақт ба амал меоянд, ки ҳокимияти иҷроия махсусан онҳоро дархост мекунад. Дар робита бо уҳдадорихои мухталиф Президент сарвазир ва дигар вазирҳоро, аз он ҷумла мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии сатҳи марказӣ ва минтақавиро таъин мекунад.

Ҳокимияти судӣ де-юре мустақил буда де-факто асосан зертобеи ҳукумати иҷроия боқӣ мемонад, Президент бошад онро тавассути ҳуқуқи истисноии худ оид ба пешбарӣ ва озод намудани судя ва прокурор назорат мекунад.

Таъмини мансабдорони интихобшаванда бо ваколатҳои самарабахш

Ба зиммаи мансабдорони интихобшавандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ваколатҳои самарабахши барои идоракунии бемаҳдуд воғузошта мешавад. Қувваҳои мусаллаҳ таҳти назорати шахсони ғайринизомӣ қарор доранд ва дар раванди қабули қарорҳои сиёсӣ дар кишвар нақши ҳалкунандаро иҷро намекунад. Шахсиятҳои динӣ, корпоративӣ, соҳибқорон ё дигар шахсони интихобнашуда дар кишвар нақши муҳимро мебозанд, аммо дорои таъсири назаррас ба мансабдорони интихобшаванда нестанд.

Ҷомеаи шахрвандӣ, ВАО ва иштироки шахрвандон

Миқёс ва мустақилии ҷомеаи шахрвандӣ

Дар давоми даҳсолаи охир ташкилотҳои ҷомеаи шахрвандӣ (ТҶШ) дар Ҷумҳурии Тоҷикистон босуръат инкишоф меёбанд ва соли 2013⁶ тақрибан 3000 ТҶШ ба қайд гирифта шуд. Доираи фаъолияти ин ташкилотҳо фаъолияти фаъолияти башардӯстона ва хайрия; ҳифзи ҳуқуқи инсон ва дастгирии волоияти қонунро дарбар мегирад. Аксарияти ташкилотҳои ҷамъияти аз маблағгузориҳои хориҷӣ вобаста мебошанд. Тибқи Қонун дар бораи ташкилотҳои ҷамъиятӣ, таъсири ҷомеаи шахрвандӣ аз лиҳози миқдор ва ҳаҷм афзоиш ёфта дастрасии ташкилотҳои ҷамъиятӣ пайваستا зиёд мешавад.⁷

Фаъолияти ташкилотҳои ҷамъиятӣ бо қонун дар бораи иттиҳодҳои ҷамъиятӣ танзим мешавад. Айни замон нисбати маҳдудкунии фаъолияти ташкилотҳои ҷамъиятӣ дар баъзе аз тақлифҳои қонунгузорӣ, ки ба ҷорӣ намудани уҳдадорихои маҳдудкунанда

⁵ Миссия ОБСЕ/БДИПС по наблюдению за выборами (2014): Президентские выборы, ноябрь 2013 года, Заключительный отчет, стр.1.

⁶ Всемирный банк (2014): Укрепление связей с гражданским обществом в Таджикистане: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/03/04/strengthening-ties-with-civil-society-in-tajikistan>.

⁷ Информационный центр по Закону о некоммерческих организациях (2014): NGO Law Monitor.

оид ба пешниҳоди ҳисобот ба мақомоти давлатӣ нигарониҳо мавҷуданд. Вазорати адлия аз ваколатҳои назоратии аз меъёр зиёд, ки боиси таъхири бақайдгирӣ ва фаъолияти ташкилотҳои ҷамъияти мегардад, бархӯрдор мебошад.

Ҳуқуқӣ таъсисдиҳии иттифоқҳои касаба, ки бо қонун пешбинӣ мешавад ва ҳуқуқҳои коргарон умуман дар амал риоя мешаванд. Иттифоқҳои касаба чун пеш ҳамчун муассисаҳои қисман расмӣ фаъолият бурда манфиатҳои давлат ва на кормандонро дифоъ мекунанд. Аз тарси тадбирҳои ҷавобӣ аз ҷониби давлат, иттифоқҳои касаба дар робита бо ҳуқуқҳои коргарон танҳо талаботҳои маҳдудро пешниҳод мекунанд.

ВАО-и мустақил ва ҷонибдори гуногунандешӣ, ки бе сензура фаъолият мебаранд
Озодии матбуот ва озодии баён дар Сарқонун дарҷшуда бо қонун қафолат дода мешаванд. Манъи сензураи матбуот дар алоҳидагӣ дар қонун дарҷ гардидааст.

Бо вучуди фаъолияти доираи васеи воситаҳои ахбори омма дар кишвар, ҳукумат воситаҳоро ҷиҳати бурдани назорат аз болои воситаҳои ахбори омма истифода мебарад. Сарфи назар аз фишор аз тарафи ҳукумат, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон яқчанд ВАО-и мустақил мавҷуданд. Мушкilotи асосӣ дар ин самт амнияти рӯзноманигорон, дараҷаи касбии онҳо ва худсензура ба ҳисоб мераванд. Рӯз аз рӯз теъдоди зиёди мардум ба интернет дастрасӣ пайдо мекунанд. Дар ҳоле ки муҳтавои майдонҳои электронӣ таҳти сензура қарор гирифта намешавад, мақомот мунтазам ба сомонаҳое, ки бо гузоришҳои интиқодии худ маъруфанд, дастрасиро маҳдуд мекунанд.

Ҳамчун як иқдоми мусбат, дар Кодекси ҷинояти тағйиру иловаҳо соли 2012 бо мақсади қисман озод кардан аз ҷавобгарӣ барои тухмат, ворид карда шуданд, аммо ҷазо барои таҳқири президент ё дигар ашхоси мансабдор ҳанӯз дар эътибор боқӣ мемонад.

Мавҷудияти воситаҳои мухталиф барои иштироки шаҳрвандӣ ва сиёсӣ
Шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон маъмулан ба яқчанд воситаи иштироки шаҳрвандӣ ва сиёсӣ дастрасӣ доранд. Як қатор ҳизбҳои сиёсӣ, аз он ҷумла ҳизбҳои муҳолиф ва шабакаи рушёфтаи ташкилотҳои ҷамъияти мавҷуданд, ки доираи васеи афкори сиёсӣ ва шаҳрвандиро инъикос мекунанд.

Аз рӯи қонун Ҳукумат вазифадор аст, ки ба шаҳрвандон дар бораи сиёсати худ ва мавзӯҳои ба шаҳрвандон рабтдошта маълумот пешниҳод намоянд. Аммо дар амал, сомонаҳои расмӣ дорои маълумоти кофӣ нестанд, ва муҳтавои онҳо саривақт таҷдид намегардад.

Озодии таъсисдиҳии ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳузури муҳолифини муташаккил
Дар Тоҷикистон расман низоми бисёрҳизбӣ, аз он ҷумла ҳизбҳои муҳолифин амал мекунанд, аммо аксарияти ҳизбҳои сиёсӣ дар идораи давлат нақши калон намебозанд.

Ба ғайр аз ҳизби ҳоким, ҳизби халқӣ демократӣ, ки тарафдори Президент аст, дигар ҳизбҳои дар Парлумон ҷойдошта аз Ҳизби аграрӣ, Ҳизби коммунистӣ ва Ҳизби наҳзати ислом иборатанд, ки ҳар яки он дар Парлумон ду ҷойро ишғол мекунанд.

Ҳизбҳои сиёсии муҳолиф заиф ва тақсимшудаанд ва то дами бар зидди ҳизби ҳукмрон баромадан иҷозати фаъолият доранд. Сарқонун кишвар озодии иттиҳодҳоро қафолат медиҳад, аммо фаъолияти ҳизбҳои сиёсии мустақил таҳти назорат боқӣ мемонад.

Волоияти қонун ва дастрасӣ ба адолати судӣ

Волоияти қонун

Сарқонун қонунҳои олиии давлат буда аз ҷониби тамоми қувваҳои сиёсӣ қабул мегардад. Ҳуқуқ ба судии одилона дар сатҳи қонун пешбинӣ шудааст, гарчанде ки мавқеи қавии прокурор ва мавҷуд набудани шохҳои воқеан мустақили судӣ ба ин ҳуқуқ таъсири худро мерасонад. Коррупсия дар низомии судӣ, баҳусус ба ҳуқуқи муҳофизати судии одилона таъсир мекунад.

Мустақилияти ҳокимияти судӣ

Дар ташаккулдиҳии низомии судӣ дар соҳаҳои, ки барои фаъолияти инфрасохтори ҳуқуқӣ аҳамияти калон дорад, пешрафти муайяне ба даст омад. Аммо, сарфи назар аз талошҳои ба таҳкимдиҳии низомии судӣ равонашуда, мавҷуд набудани мустақилият ҳанӯз боиси нигаронӣ боқӣ мемонад. Мавҷуд набудани мустақилияти пурра инчунин дар раванди интиҳоб ва озод намудани судьяҳо, аз он ҷумла дар таъсири эҳтимолие, ки ҳокимияти иҷроия нисбати судҳо дорад, инъикос меёбад. Мисли дар дигар кишварҳои ҳамсоии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз замони ба даст овардани истиқлолият норасоии маблағгузори низомии судӣ мунтазам ба чашм мерасид, ки худ татбиқи ислохотро дар ин самт мушкил мегардонад.

Баробарии давлат ва шаҳрвандон назди қонун

Сарқонун баробарии тамоми шаҳрвандонро назди қонун қафолат медиҳад. Бечазо мондан мушкилӣ боқӣ мемонад, мақомот на ҳама вақт барои ба додгоҳ кашидани ашхоси мансабдоре, ки қонунро вайрон мекунанд, чора меҷӯянд.

Сиёсати самарабахш ва ниҳодҳои масъули пешгирии коррупсия

Аз рӯи эътирофи мақомот коррупсия мушкилоти ҷиддӣ ба ҳисоб меравад. Ин муаммо ба тамоми ҷамъият асар гузошта ба рушди кишвар таъсири бениҳоят манфӣ мерасонад. Тибқи Нишондиҳандаҳои дарки коррупсия (НДК) созмони «*Transparency International*», Ҷумҳурии Тоҷикистон дар байни 175 кишвар аз рӯи натиҷаҳои соли 2014 ҷои 152-умро ишғол мекунад.⁸

Барои мубориза алайҳи коррупсия заминаи ҳуқуқӣ мавҷуд аст ва ҳукумат як қатор тадбирҳоро дар ин самт андешидааст, аз он ҷумла тасвиби Конвенсияи Созмони Милалӣ Муттаҳид алайҳи коррупсия, таъсисдиҳии Шӯрои миллӣ ва қабули стратегия оид ба мубориза зидди коррупсия. Сарфи назар аз изҳороти такрорӣ Президенти кишвар дар бораи тақвият бахшидани чораҳои зиддикоррупсионӣ сатҳи баланди коррупсия ҷузъи ҳаёти кишвар боқӣ мемонад.

Ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ

Озодии суҳан, иттилоот, дин, вичдон, ҳаракат, иттиҳодҳо, тазоҳурот ва моликияти хусусӣ

Ҳамчун аъзои СММ ва САҲА Ҷумҳурии Тоҷикистон созишномаҳои асосии байналмилалиро оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ ва конвенсияҳои асосии Созмони байналмилалӣ меҳнат (СБМ), ки қисми таркибии низомии ҳуқуқии кишвар ба ҳисоб мераванд, ба тасвиб расонидааст.

Аммо, ба гуфтаи нозирони маҳаллӣ ва хориҷӣ, татбиқи уҳдадорӣҳои аз ҷониби ҷумҳурӣ ба зиммагирифта суст ҷараён мегирад. Нозирони махсуси ҳуқуқи башар

⁸ Transparency International, Нишондиҳандаҳои дарки коррупсия, с. 2014.

мушкилоти асосиро, ки бо маҳдудият дар паҳнкунии озоди иттилоот, муносибати бад бо маҳбусон, ҳуқуқҳои занон, ғайриқонунии ташкилотҳои ҷамъиятӣ, шароитҳои бадҳои озодиҳои динӣ ва ба таври лозимӣ иҷро нагардидани қонунҳо бо диққати махсус ба озодии баён ва озодии гузаронидани тазоҳурот алоқаманданд, муайян намуданд.

Иштироки сиёсии занон, аққалиятҳои этникӣ ва дигарон

Қонун таъбирҳои дар асоси наҷод, ҷинс, маъҷубӣ, забон ва мақоми иҷтимоӣ манъ мекунад. Аммо, иҷроиши ин қонунҳо хусусияти систематок надорад.

Нисбати иштироки занон дар сиёсат ягон маҳдудияти қонунӣ вуҷуд надорад ва занҳо вазифаҳои роҳбарикунандаро дар ҳукумат ишғол мекунанд. Дар баробари ин, гузоришҳо дар бораи амалҳои хушунат бар зидди занон қайд карда мешаванд. Дар бисёр ҳолатҳо хушунат бар зидди занон бо ҳуҷҷат тасдиқ намегардад.

Дар ҳоле ки гуруҳҳои аққалият, аз он ҷумла аққалиятҳои этникӣ дорои ҳуқуқи иштирок дар ҳаёти сиёсии кишвар мебошанд, дар амал иштироки онҳо дар мақомоти масъули қабули қарор хеле маҳдуд аст.

Қабули гузоришҳо дар бораи хушунат бар зидди ҳамҷинсгароёни мард ва зан, бисексуалҳо ва трансгендерҳо (ЛГБТ) аз ҷониби ҳам субъектҳои давлатӣ ва ҳам ғайридавлатӣ идома меёбад ва нигарониҳо нисбати нотавонии давлат барои эътино ба ҷунин хушунат мавҷуданд.

Озоди аз таъҷиб, тарсонидан ва шиканча

Тоҷикистон шомили Конвенсияи СММ зидди шиканча ва дигар шакли муносибат ва ҷазои бераҳмона ё таҳқиркунанди шаъну шараф мебошад. Қонун шиканчаро манъ мекунад. Сарфи назар аз эътирофи мавҷудияти шиканча, танҳо якчанд ҳолати шиканчаи эҳтимолий то суд расидаанд. Созмонҳои ҳомии ҳуқуқи инсон гузоришҳои худро дар бораи ҳолатҳои шиканча аз ҷониби кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ идома медиҳанд. Нигарониҳое вуҷуд доранд, ки иддаои шиканча ва бадрафториҳои дигар фавран, ҳолисона ва самаранок мавриди тафтиш қарор дода намешаванд, ки худ ҷазои бечазоиро эҷод мекунад.

ЗАМИМАИ 2 – НИШОНДИҲАНДАҲОИ АЛОҲИДАИ ИҚТИСОДИ

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ҳаҷми истеҳсол ва хароҷот <i>(тағйирот бо фоиз бо ифодаи воқеӣ)</i>							
ММД	7.8	7.9	3.9	6.5	7.4	7.5	7.4
Истеъмоли хонваводаҳо	5.4	5.1	4.9	4.7	4.4	4.3	4.1
Истеъмоли идораи давлатӣ	1.2	1.2	1.2	1.2	1.1	1.1	1.1
Ташаккули сармояи асосии умумӣ	90.0	1.9	-2.0	6.0	5.6	5.3	5.1
Содироти молу хизматрасониҳо	-1.3	16.0	7.1	6.6	6.2	5.9	5.5
Воридоти молу хизматрасониҳо	1.7	17.6	7.7	7.1	6.7	6.2	5.9
Бозори меҳнат¹ <i>((тағйирот бо фоиз))</i>							
Даромади моҳона ба ҳисоби моҳона ба сари аҳоли (нишондиҳандаи миёна дар як сол)	40.4	41.8	22.8	24.6	24.7	25.6	25.1
Афзоиши музди воқеӣ бо асъори миллӣ	23.2	18.8	17.8	11.6	8.6	17.7	7.5
Сатҳи бекорӣ (ба охири сол)	2.5	2.1	2.1	2.2	2.5	2.4	2.4
Нарҳҳо <i>((тағйирот бо фоиз))</i>							
Нарҳҳои истеъмолии (солона ба ҳисоби миёна)	13.2	20.4	6.5	6.5	12.4	5.8	5.0
Нарҳҳои истеъмолии (ба охири сол)	19.8	11.9	5.0	9.8	9.3	6.4	3.7
Нишондиҳандаҳои молиявӣ <i>(бо фоизи ММД)</i>							
Тавозуни умумии давлатӣ	-5.5	-5.1	-5.2	-3.0	-2.1	0.6	-0.8
Даромади умумии давлатӣ	22.5	22.1	23.4	23.2	24.9	25.1	26.9
Хароҷоти умумии давлатӣ	28.0	27.2	28.6	26.1	27.0	24.6	27.7
Қарзи умумии давлатӣ	34.6	30.0	36.2	36.3	35.4	32.3	29.2
Ҳаҷми пул ва баҳши молия <i>(тағйирот бо фоиз)</i>							
Ҳаҷми пул М2 ба охири сол	78.8	-2.4	40.7	18.6	33.1	19.5	19.7
Қарзҳо ба баҳши хусусӣ (ба охири сол)	66.2	22.2	12.2	-31.6	28.7	13.0	38.9
<i>(бо фоиз аз маблағи умумии қарзҳо)</i>							
Ҳиссаи қарзҳои беэтимод	0.8	2.4	5.9	6.5	5.3	6.6	9.9
Меъёрҳои фоиз ва қурби асъор <i>(бо фоиз солона, ба охири сол)</i>							
Меъёри фоизӣ аз рӯи амонатҳо бо пули миллӣ	0.7	0.9	1.1	2.1	0.7	0.5	0.5
Меъёри фоизӣ аз рӯи амонатҳо бо асъори хориҷӣ	1.0	1.2	1.7	1.7	1.1	1.1	1.6
Меъёри фоизӣ аз рӯи қарзҳо бо пули миллӣ	22.5	19.2	25.5	18.8	21.0	17.0	23.3
Меъёри фоизӣ аз рӯи қарзҳо бо асъори хориҷӣ	21.6	17.8	28.6	22.6	22.2	21.4	24.3
Меъёри бозорӣ/Меъёри тахфиф/Меъёри бозтамвил	15.0	13.5	8.0	8.3	9.8	6.5	5.5
<i>(Сомонӣ ба долл.ИМА)</i>							
Қурби асъор (охири сол)	3.46	3.45	4.37	4.40	4.75	4.76	4.77
Қурби асъор (ба ҳисоби миёна солона)	3.44	3.43	4.14	4.38	4.60	4.76	4.77
Баҳши иқтисоди беруна <i>(бо миллион долл.ИМА)</i>							
Амалиётҳо аз рӯи ҳисобҳои ҷорӣ	-319.3	-392.6	-294.9	-68.9	-310.4	-111.1	-118.0
Тавозуни савдо	-1,673	-2,721	-1,980	-2,089	-3,111	-3,330	-3,748
Содироти мол	385.2	457.3	407.9	459.7	592.8	824.1	794.0
Воридоти мол	2,058	3,178	2,388	2,549	3,704	4,154	4,542
Ҳаҷми умумии сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ	160.0	157.0	66.0	15.6	65.0	233.5	105.4
Захираҳои асъор (ба охири сол), бе ҳисоби тилло	40.1	103.9	174.6	324.2	289.3	297.9	460.7
Маблағи қарзӣ беруна	1,519	2,384	2,572	2,851	3,152	3,510	3,674
Қарзи берунаи давлатӣ	1,120	1,371	1,691	1,943	2,124	2,169	2,189
Қарзи берунаи хусусӣ	400	1,012	880	908	1,028	1,342	1,486
<i>(бо ҳаҷми моҳонаи воридоти мол ва хизматрасонӣ)</i>							
Захираҳои умумӣ (ба охири сол), бе ҳисоби тилло	3.5	4.3	4.4	4.5	na	na	0.8
Моддаҳои иттилоотӣ <i>(бо воҳидҳои нишондодашуда)</i>							
Шумораи аҳоли (млн. нафар ба охири сол)	7.2	7.4	7.5	7.6	7.8	8.0	8.1
ММД (млн. сомонӣ)	12,780	17,609	20,623	24,705	30,069	36,161	40,525
ММД ба ҳар сари аҳоли (долл. ИМА)	514.5	696.3	661.0	740.7	836.2	953.3	1,044.9
СМХ (млн. долл. ИМА)	160.0	157.0	66.0	15.6	65.0	233.5	105.4
Қарзи беруна бе ҳисоби захираҳо (млн. долл. ИМА)	1,479	2,280	2,397	2,527	2,863	3,212	3,213
Таносуби қарзи беруна ба ММД (бо фоиз)							
Таносуби қарзи беруна ба ҳаҷми содироти молу хизматрасонӣ (бо фоиз)	40.9	46.4	51.7	50.5	48.3	46.2	43.2
Қарзи беруна бе ҳисоби захираҳо (млн. долл. ИМА)	198.2	275.6	340.4	329.3	270.7	213.8	230.9
Ҳаҷми пул (М2, ба охири сол, бо воиз аз ММД)	21.4	15.2	18.2	18.0	19.7	19.6	21.0

ЗАМИМАИ 3 – АРЗЁБИИ МУШКИЛОТИ ДАВРАИ ГУЗАРИШ

Сохторҳои тичоратӣ:	Ниҳодҳои тичоратӣ:	Мушкилоти асосӣ:
Бахши корпоративӣ		
Агробизнес		
Миёна	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Коҳиш додани даҳолати бевосита ва бавоситаи давлат, дастгирии қарздиҳӣ дар бахш пурра дар асоси тичоратӣ тавассути мусоидат ба гардиши замин; • Мусоидат ба рушди анборҳои замонавӣ тавассути баргараф намудани монеаҳои бюрократӣ; • Баланд бардоштани меъёрҳои беҳдошт ва сифат барои илова намудани арзиш, аз он ҷумла усулҳои бурдани фаъолияти кишоварзӣ чиҳати баргараф намудани таназзули минбаъдаи замин.
Саноат ва хизматрасонӣ		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Дар самти беҳтар намудани фазои соҳибкорӣ бояд кӯшишҳои якҷоя бо мақсади баргараф намудани монеаҳои алоқаманд бо ҳаҷми хурди бозор ва монеаҳои назарраси тичоратии кишварҳои дар бунбасти географӣ қарордошта ба харҷ дода шаванд; • Баланд бардоштани самаранокии ва маҳсулнокии корхонаҳои азим тавассути тичоратикунонӣ ва хусусигардонӣ; • Коҳиш додани монеаҳои маъмурий барои иштирокчиёни нав ва даҳолати давлат ба фаъолияти корхонаҳо.
Моликияти ғайриманқул		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Таъмини ҳифзи ҳуқуқҳои моликият, баланд бардоштани сатҳи шаффофият ва ҳалли мушкилоти коррупсия; • Таҳияи базаи замонавии меъёрӣ барои амволи ғайриманқул; • Афзоиш додани ҳаҷми таъминот бо амволи ғайриманқули замонавӣ дар ҳамаи зергурӯҳҳои сегментҳо; • Ҷорӣ намудани усулҳо ва технологияҳои замонавии сохтмон, аз он ҷумла самаранокии энергетикӣ ва устуворӣ.
ТИК		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Хусусигардонии оператори алоқа Тоҷиктелеком; • Рушди инфрасохтори телекоммуникатсионӣ (дастрасии фарохмаҷро ба Интернет); • Таъмини истиқлолияти мақоми танзимкунанда дар соҳаи телекоммуникатсия; • Рушди минбаъдаи заминаи меъёрию ҳуқуқӣ (масалан, татбиқи қафолатҳои рақобатӣ, ба монанди имконияти гузаронидани рақам, дастрасӣ ба шабакаи операторҳои пешсаф ва ғ.)
ЭНЕРГЕТИКА		
Захираҳои табиӣ		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Дастгирии сармоягузориҳои хусусӣ дар саноати кӯҳкании кишвар ва мусоидат ба истифодаи технологияҳои нави коркард;

Соҳторҳои тичоратӣ:	Ниҳодҳои тичоратӣ:	Мушкилоти асосӣ:
		<ul style="list-style-type: none"> • Таҳияи асоси институтсионалӣ ва ҳуқуқӣ барои саноати кӯҳкӯӣ, бахусус алоқаманд бо масоили муҳити зист, тандурустӣ, амният ва устуворӣ; • Бартараф намудани монеаҳои инфрасохторӣ ва дар саноати кӯҳкӯӣ; • Қорӣ намудани ислоҳот дар бахшҳои газ ва нафт бо мақсади таъмини дастрасӣ барои сармоягузори хусусӣ; • Таъсисдиҳии мақоми мустақили танзимкунанда ва муайян намудани тарифҳои инъикоскунандаи харочот; • Баланд бардоштани сатҳи шаффофият, ҳисоботдиҳӣ ва идоракунии намунавӣ дар бахши истихроч.
Истифодаи устувори энергия		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Қорӣ намудани тарифҳои инъикоскунандаи арзиши асли дар байни истифодабарандагони ниҳой; • Инкишофи фазои меъёриро ҳуқуқӣ ва институтсионалӣ ҷиҳати дастгирии истифодаи устувори энергия; • Коҳишдиҳии минбаъдаи талафот дар шабакаҳо; • Таҳкимдиҳии тавонмандии танзимкунанда; • Дастгирии ғайримутамаказгардонии низоми барқтаъминкунии лоиҳаҳои хусусии сарчашмаҳои нерӯи барқароршаванда, бахусус ивазкунандаҳои дастгоҳҳои гармидиҳӣ бо ҳезум.
Энергетика		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Таъсисдиҳии танзимкунандаи мустақил; • Қорӣ намудани тарифҳои инъикоскунандаи арзиши асли дар байни истифодабарандагони ниҳой дар баробари чораҳои зарурӣ ҷиҳати ҳифзи истеъмолкунандагони осебпазир; • Такмилдиҳии интизоми пардохт.
ИНФРАСОХТОР		
Обтаъминкунии ва канализатсия		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Такмилдиҳии заминаи меъёриро ҳуқуқӣ; • Ташаккули муносибатҳои шартномавӣ байни соҳибмулк /мақомоти муайянкунандаи сиёсат ва корхона; • Минбаъд баланд бардоштани тарифҳо ва беҳтар намудани нишондиҳандаҳои чамъоварии маблағ бо чораҳои амалӣ бо назардошти дастрасӣ; • Таҷдиди корпоративӣ ва тичоратикунони минбаъда (аз ҷумла барқарорсозии фарогирии хизматрасонӣ, коҳишдиҳии талафоти об ва баланд бардоштани сифати об); • Қорӣ намудани ҳисобкунакҳо ва алоқаманд намудани пардохт ба ҳаҷми воқеан истеъмолшуда; • Айни замон теъдоди зиёди ширкатҳои хурду ноустувор мавҷуданд ва барои баланд бардоштани устувори амалиётӣ ва молиявӣ талошҳои муттаҳид намудан зарур аст.

Сохторҳои тичоратӣ:	Ниҳодҳои тичоратӣ:	Мушкилоти асосӣ:
Нақлиёти шаҳрӣ		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Таҳия намудани сиёсати ягонаи нақлиёти шаҳрӣ (яъне, стратегияи фарогири нақлиёти шаҳрӣ); • Баланд бардоштани дараҷаи мустақилии корхонаҳои шаҳрӣ ва рушди муносибатҳои шартномавӣ бо мақомоти шаҳрҳо; • Тичоратикунонӣ ва таҷдиди корхонаҳои нақлиёти шаҳрӣ; • Баланд бардоштани сифати хизматрасонӣ ва фаъолияти амалиётӣ; • Иштироки минбаъдаи бахши хусусӣ дар хизматрасонӣ; • Амалӣ намудани иқдомҳои алоқаманд бо вусъатдиҳии иштироки бахши хусусӣ; • Ҷорӣ намудани низоми электроники билетҳо, инчунин беҳтар намудани сатҳи ҷамъовари пардохт.
Роҳҳо		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Бунёди асоси тичоратӣ ва устувори институтсионалӣ, эҳтимолан, аз ҷумла таъсисдиҳии агентии роҳ ниммустақил; • Ислоҳоти пардохтҳо аз истифодабарандагони роҳ ва тақсими онҳо барои бахши роҳ (асосан барои хизматрасонӣ); • Ҷонноккунии кор оид ба хизматрасонии техникӣ бо иштироки бахши хусусӣ.
Роҳи оҳан		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Таъсис додани муносибатҳои баробар байни ҳукумат ва роҳбарияти роҳи оҳан; • Баланд бардоштани шаффофияти молиявӣ ва амалиётӣ; • Таъмини устувори молиявӣ.
МУАССИСАҲОИ МОЛИЯВӢ		
Фаъолияти бонкӣ		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Вусъатдиҳии миёнаравии бонкӣ, зиёд намудани таносуби дороиҳо/ММД; • Такмилдиҳии таҷрибаи идораи корпоративӣ ва соҳибкорӣ дар ин бахш; • Афзоиши ҳиссаи дороиҳо бо аъзори миллӣ дар ҳаҷми умумии дороиҳои бонкӣ; • Таҳкимдиҳии заминаи меъёри ҳуқуқӣ ва татбиқи он; • Мусоидат ба нақши сармоягузори стратегияи хоричӣ;
Суғурта ва дигар хизматрасониҳои молиявӣ		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Вусъатдиҳии дастрасӣ ба хизматрасониҳои суғурта, аз он ҷумла намудҳои маҳсулоти дар бозор пешниҳодшаванда; • Такмилдиҳии таҷрибаи идораи корпоративӣ ва бурдани фаъолияти соҳибкорӣ ва таҳкимдиҳии заминаи мутахассисони соҳибхитосос дар бахш; • Мусоидат ба ташкили фондҳои нави нафақа; • Мусоидат ба ташкили заминаи зарурии меъёри ҳуқуқӣ дар бахши хусусии меъёри ҳуқуқӣ;

Соҳторҳои тичоратӣ:	Ниҳодҳои тичоратӣ:	Мушкилоти асосӣ:
		<ul style="list-style-type: none"> • Тавсеаи дастрасӣ ба лизинг; • Мусоидат ба беҳтар намудани заминаи меъёрию ҳуқуқие, ки сошаи лизингро танзим мекунад.
Корхонаҳои микро, хурд ва миёна		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Тавсеаи қарздиҳии бонкӣ; • Беҳтар намудани фарогирии Бюрои қарзии иттилоотӣ; • Такмилдиҳии малака оид ба масоили молиявӣ ва муҳосиба барои КМХМ; • Такмилдиҳии фазаи соҳибкорӣ барои КМХМ, қошидиҳии хароҷот аз рӯи андоз.
Сармояи хусусӣ		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Вусъатдиҳии дастрасии ширкатҳо ба маблағгузорию ташаббусҳои РЕ/VC; • Такмилдиҳии таҷрибаи идораи корпоративӣ, бурдани ҳисобот ва таҷрибаи соҳибкорӣ дар корхонаҳо.
Бозори сармоя		
Калон	Калон	<ul style="list-style-type: none"> • Мусоидат дар баланд бардоштани пардохтпазирии бозорҳои маҳаллии сармоя; • Беҳтар намудани заминаи меъёрию ҳуқуқие, ки бозорҳои сармояро танзим мекунад; • Такмилдиҳии инфрасохторӣ савдо, клиринг, пардохт ва амалиётҳо.

РЕЙТИНҲО АЗ РӯИ ТАФОВУТҲОИ ИШТИРОК ДАР ҲАЁТИ ИҚТИСОДӢ⁹

ИШТИРОК ДАР ҲАЁТИ ИҚТИСОДӢ		
Бахшҳои нобаробарӣ	Андозаи тафовут	Мушкилоти асосӣ
Минтақаҳо		
Бозори меҳнат	Калон	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Бехтар намудани дастрасӣ ба ҷои кор дар сатҳи маҳаллӣ дар деҳот, бахусус дар Вилояти Мухтори Кухистони Бадахшон. ▪ Тақвият додани ҷораҳо оид ба таъминот бо ҷои кори расмӣ ӯ, бааааавхусус барои фарогирии аҳолии қобили меҳнат (хусусан дар байни занон ва ҷавонон)
Дастрасӣ ба хизматрасониҳо		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ҳалли масъалаи дастрасӣ ба хизматрасонии обтаъминкунӣ ва баровардани партовоб дар минтақаҳои рушнаёфтаи деҳот ва нишон додани паёмдҳои имкониятҳои иқтисодӣ ба аҳолии маҳаллӣ. ▪ Зиёд намудани дастрасӣ ба хизматрасониҳои тиббӣ бо диққати махсус ба бехтар намудани имкониятҳои иқтисодии занон.
Муассисаҳо	Миёна	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Бехтар намудани дастрасӣ ба хизматрасониҳои давлатӣ тавассути муколама оид ба масоили сиёсат дар робита бо муброиза бар зидди коррупсия ва идоракунии самаранок. ▪ Такмилдиҳии низоми идоракунии молияи давлатӣ, ки фаъолияти оид ба ислоҳоти идоракунии молияи давлатиро, ки аз ҷониби АБР, ИА, ҳукумати Швейтсария ва DFID гузаронида мешавад, дастгирӣ мекунад.
Ҷавонон		
Сохтори бозори меҳнат ва имкониятҳо барои ҷавонон	Миёна/ Миёна	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Таҳия намудани моделҳои устувор оид ба гузариши хатмкунандагони муассисаҳои таълимӣ ба кор, аз ҷумла аз ҳисоби барпо намудани алоқаҳои шарикӣ байни кордеҳон ва муассисаҳои таълимӣ. ▪ Фароҳам овардани имкониятҳои таълим дар ҷои кор ва роҳнамоии касбӣ (махсусан ба занони ҷавон нигаронидашуда).
Гендер		

⁹ Рейтингиҳои БАТР оид ба тафовутҳои иштирок дар ҳаёти иқтисодӣ муассисаҳо, бозор ва низоми маорифро дар ҳамаи давлатҳои фаъолияти БАТР аз нқтаи назари қобилияти онҳо дар вусъатдиҳии имкониятҳои иқтисодӣ барои шахсони алоҳида, новобаста аз ҷинс, синну сол ё ҷои таваллуд баҳогузурӣ мекунад. Тафовутҳои мазкур *фарқиятҳоро* ва на *дараҷаи* имкониятҳои аҳолии сиину соли аз 15 то 24 ва коргарони калонтар, инчунин байни занону мардонро арзёбӣ мекунад. Тафовутҳо дар стратегияи мазкур оварда шудаанд, ва тафовут дар мавриди иштирок дар сатҳи болотар аз паст қарор дорад. Ин тафовутҳо бо маълумоти таҷдидшудаи БАТР дар мавриди тафовутҳои иштирок дар ҳаёти иқтисодӣ аз соли 2014 мувофиқ мебошанд.

Тачрибаи меҳнатӣ	Калон	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Такмилдиҳии сиёсати кадрӣ муштарӣ дар мавриди баланд бардоштани сатҳи шуғл дар байни занон. ▪ Ҳавасмандгардонии муштариён дар самти беҳтар намудани тачрибаи пешниҳоди имкониятҳои баробар.
Дастрасӣ ба маблағ	Калон	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Дастирии муассисаҳои молиявӣ ҷиҳати рушди маҳсулоти молиявӣ ва хизматрасонӣ ки махсусан ба занони роҳбари КХМ ва занҳои соҳибкор равона карда шудаанд. ▪ Дастирии КХМ, ки аз ҷониби занон раҳбарӣ мешаванд оид ба рушди имкониятҳои омӯзиши бизнес.
Дастрасӣ ба хизматрасониҳои тиббӣ	Калон	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Тақвият додани чораҳо оид ба коҳишдиҳии сатҳи ғавти модар ва сатҳи пасти истифодаи воситаҳои зидди ҳамл дар кишвар тавассути баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ ва дастрасӣ ба кӯмаки босифати тиббӣ
Танзими ҳуқуқӣ	Миёна	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Таъмини иҷроиши Конвенсияи СММ дар бораи бартараф намудани тамоми шаклҳои таъбиз нисбати занон (CEDAW).
Шуғл, ширкатҳо ва маълумот	Миёна/ Миёна	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Беҳтар намудани дастрасӣ ба ҷойҳои корӣ барои занон тавассути фароҳам овардани имкониятҳои омӯзиш дар ҷои кор ва роҳнамоии касбии донишҷӯён. ▪ Ҳавасмандгардонии бахши хусусӣ дар қабули стандартҳои имкониятҳои баробари шуғл. ▪ Ҳавасмандгардонии муштариён дар таҳия намудани барномаи пешвоён барои занон. ▪ Беҳтар намудани имкониятҳои фаъолияти соҳибкорӣ ва омодагии касбӣ барои занон тавассути барномаҳои муштариён ва/ё тавассути барпо намудани муколама оид ба масоили сиёсат.

ЗАМИМАИ 4 – ИСЛОҲОТИ ҲУҚУҚӢ

Муқаддима

Дар замимаи мазкур таҳлили интиқодӣ аз рӯи он масъалаҳои ҳуқуқӣ, ки барои стратегияи инвеститсионии Бонк дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи оянда муҳим аст, оварда шудааст. Таҳлили мазкур дар арзёбии қонунгузори тижоратӣ, ки дар доираи Барномаи БАТР оид ба ислоҳоти ҳуқуқӣ гузаронида шудааст, асос меёбад.¹⁰ Барои хондани бароҳат, таҳлил ба ду қисми асосии стратегия, ки дар ҳуҷҷати мазкур муайян шудаанд, пешниҳод мегардад, баҳусус тадбирҳое, ки дар доираи “Муколама оид ба масоили сиёсат ва МТ” пешниҳод шудаанд.

1. Дастгирии тавсеаи соҳибқории хусусӣ ва мусоидат ба беҳтаршавии фазои соҳибқорӣ

Таъмини иҷроии шартномаҳо/иқтисодии ҳокимияти судӣ

Низоми судии Тоҷикистон аз судҳои салоҳияти умумӣ (шаҳр, ноҳия ва судҳои минтақавӣ ва Суди Олӣ), аз он ҷумла низоми алоҳидаи судҳои иқтисодӣ барои ҳалли баҳсҳои тижоратӣ, ки баландтарин мақоми он Суди олии иқтисодӣ аст, иборат мебошад. Салоҳияти судҳои ҳақамӣ бо дарназардошти ҳолатҳои марбут ба *шахсе*, ки дар бораи он *сухан меравад* муайян гашта бо иштироқи шахсони ҳуқуқӣ дар баҳси дахлдор дастгирӣ мегардад. Судҳои Суди олӣ ва Суди олии иқтисодӣ аз ҷониби Парлумон бо пешниҳоди Президент ва тавсияи Шӯрои адлия (ША) таъин мегарданд. Судҳо ба муҳлати даҳ сол таъин мегарданд. ША барои назорат, омӯзиш ва рушди низоми судӣ масъул мебошад. Аз соли 2006 инҷониб омӯзиши судьяҳо ба зиммаи Маркази таълимии судьяҳо (МТС), ки аз ҷониби ША назорат мешавад, вогузор шудааст. Номзадҳо барои таъини ибтидоӣ барномаи яқсолаи таҷрибаомӯзии судьяҳоро то таъиншавӣ ба мансаби судья мегузаранд. Омӯзиши мунтазами судьяҳо мутобиқи нақша ва давра ба давра дар асоси арзёбии талабот, ки МТС мегузаронад, амалӣ мегардад.

Аз рӯи таҳлили аз ҷониби БАТР аз соли 2010 то 2012 гузаронида (Арзёбии қарорҳои судӣ) муқаррар гардид, ки сифати қарорҳои судӣ дар Тоҷикистон дар байни давлатҳои ИДМ аз ҳама пасттарин мебошад. Бо мақсади ҳалли масъалаҳои вобаста бо дараҷаи салоҳиятҳои судӣ дар соҳаи ҳуқуқҳои тижоратӣ, Бонк барномаи васеи омӯзонидани судьяҳоро оғоз намуд, ки дар доираи он аксарияти судьяҳо дар кишвар аз рӯи 10 соҳаи асосии ҳуқуқи тижоратӣ омӯзонидани шуданд. Дар робита бо дараҷаи даҳолати ҳокимияти иҷроия дар қабули қарорҳои судӣ нигарониҳо боқӣ мемонанд. Дар ҳоле ки маълумоти аниқ оид ба миқёси мушкилот вучуд надорад, фаъолияти кунунии судьяҳо дар мансаби худ боиси норавшаниҳо мегардад. Дар натиҷа, судьяҳо ҳамеша дар хотир доранд, ки чӣ тавр қарорҳои онҳо метавонанд ба эҳтимолияти аз нав таъин гардидани онҳо таъсир расонад. Ғайр аз ин, дар муҳофизатҳои судӣ умуман шаффофият ба назар намерасад. Сарфи назар аз тартиботи муҳофизатӣ, ки шаффофияти муҳофизатҳои судиро барои ҷомеа тавсия мекунад, қарорҳои судӣ барои омма дастрас намебошанд. Ин ба эътимод нисбати татбиқи адолати судӣ латма зада дар ҳолати мазкур барои мақомот, ҳуқуқшиносон ва ҷомеаи шаҳрвандӣ муайян намудани қарорҳои ба меъёр мутобиқ набуда, ки ба рафтори нодуруст метавонад ишора кунад, мушкил мебошад. Набудани дастрасӣ ба қарорҳои судӣ ба имкониятҳои адвокатҳо дар омода намудани пешниҳодҳои баландсифат ба суд низ таъсири манфӣ мерасонад, судьяҳоро аз

¹⁰ Ниг. ба www.ebrd.com/law

имконияти хулосабарорӣ дар асоси ҳолатҳои монанд маҳрум месозад ва ба талошҳои сармоягузори маҳаллӣ ва хориҷӣ барои дарки он ки чӣ тавр ҳуқуқҳои қонунии онҳо дар сурати ба амал омадани баҳс метавон истифода бурд, монеаҳо эҷод мекунанд.

Иҷрои сусти қарорҳои судӣ низ дар Тоҷикистон ҳамчун мушкилӣ арзёбӣ мегардад. Тибқи тадқиқоте, ки БАТР соли 2013 гузаронид (Enforcement Agents Assessment) маълум гардид, ки дар байни кишварҳои ИДМ иҷрои қарорҳои судӣ дар Тоҷикистон камтар самаранок иҷро мегарданд. Иҷрочиёни судӣ, ки масъули иҷрои қарорҳои судӣ мебошанд дар ҷустуҷӯи доройҳо барои мусодира ва фурӯш бо мақсади пардохти қарзе, ки бо қарори судӣ эътироф шудааст, ба муваффақиятҳои ночиз ноил мегарданд. Иҷрочиёни судӣ аз омӯзиши касбии маҳдуд мегузаранд ва маоши кам мегиранд. Гарчанде, ки низоми мукофотпулӣ мавҷуд аст, он ба таъмин намунаи нишодиҳандаҳои баланди фаъолият мусоидат намекунад. Масъалаи дигар набудани ҷазои саҳт барои рад кардан ҳамкорӣ бо мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ба ҳисоб меравад. Бахусус, ба қарзе, ки дар қарори судӣ эътироф шудааст фоизҳо ҳисобӣ намешаванд.

Афзалиятҳои наздиктарини ислоҳот дар соҳаи адлия бунёди маҳзани маълумоти озод, фарогир ва дар истифода содаи қарорҳои судӣ; аз нав дида баромадани сохтори татбиқи ҳуқуқ; ва омӯзиши мунтазами касбии иҷрочиёни судии масъули иҷрои қарорҳо ба ҳисоб меравад.

Хариди давлатӣ

Хариди давлатӣ дар Тоҷикистон тавассути Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хариди давлатии мол, қор ва хизматрасониҳо», ки март соли 2006 қабул гардид, танзим мешавад. Тибқи арзёбиҳои аз ҷониби БАТР соли 2010 гузаронидашуда, қонун дар бораи хариди давлатии Тоҷикистон ба стандартҳои байналмилалӣ танҳо ба дараҷаи миёна ҷавобгӯ мебошад. Баъди қабули тағйиру иловаҳо дар соли 2011, маълумоти шарҳи қонунгузорӣ аз соли 2012 беҳтар гардиданд. Тибқи шарҳи мазкур қонунгузорӣ бо стандартҳои байналмилалӣ ба дараҷаи миёна ҷавобгӯ мебошад.

Заминаи ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар стандартҳои ЮНСИТРАЛ аз соли 1994 асос ёфта хусусиятҳои асосии сиёсати хариди давлатиро пешбинӣ мекунанд. Қонун гузаронидани озмуни озодро ҳамчун расмиёти харид пешбинӣ намуда қоидаҳоро барои қабули пешниҳодҳо ва арзёбии онҳо муқаррар мекунанд; бо вучуди ин, раванди банақшагирии хариди давлатӣ ва назорати иҷрои шартномаҳо танзим намегардад. Дар қонун расмиёт дар мавриди лоихаҳои мураккаб ва қоидаҳои махсус барои лоихаҳои консессионӣ муайян карда нашудааст. Ғайр аз ин, қонунгузорӣ ба пешниҳодҳои субъектҳои ватанӣ додани афзалиятро пешбинӣ мекунанд. Соли 2010 мақоми мустақили танзимкунанда таъсис дода шуд, бо вучуди ин, мақоми масъули ҳифзи ҳуқуқҳо ҳанӯз вучуд надорад. Бозори маҳаллӣ хурд аст ва ба таври кофӣ рушд наёфтааст ва ба иштироккунандагони хориҷӣ иштирок дар озмун маъмулан иҷозат дода намешавад. Хариди молу қорҳо дар Тоҷикистон дар сатҳи маҳаллӣ номунтазам гузаронида мешавад. Тибқи маълумоти тадқиқот аз соли 2010, умуман шартномаҳои давлатӣ дар доираи бюджет ё аз рӯи ҷадвал анҷом дода намешаванд.

Шарҳи қонунгузорӣ, ки Бонк соли 2012 гузаронид, тасдиқ намуд, ки гузаронидани ислоҳот дар ҷараён аст ва заминаи меъёриро ҳуқуқӣ такмил дода шуда истодааст. Аммо, тағйирот дар қонуни аввалӣ кифоят намекунанд ва зарурати таҳия намудани қонуни нав вучуд дорад. Айни замон лоихаи қонун мавриди муҳокима қарор дорад. Аз соли 2013,

дар доираи ташаббуси «Бонки умумичаҳонӣ – БАТР - ЮНСИТРАЛ», ки ҳамокрии муштаракӣ техникийи БАТР ва ЮНСИТРАЛ-ро дар назар дорад, ба Вазорати рушди иқтисод ва Агентии хариди давлатӣ дар амалӣ намудани лоиҳаи ислоҳоти низоми хариди давлатӣ кӯмак пешниҳод мегардад.

Аз сабаби афзалиятдиҳӣ ба субъектҳои ватанӣ, чалби иштирокчиёни хориҷӣ дар озмун тавсия намешавад. Сиёсати устуворӣ дар соҳаи хариди давлатӣ маълум нест. Усулҳои замонавии харид дар қонун пешбинӣ намешаванд. Бахусус, ислоҳоти қонунгузорӣ бояд ба бартараф намудани камбудҳои зерин равона карда шавад:

- мавҷуд набудани механизмҳои тафтиши мустақил ва муҳофизати ҳуқуқӣ;
- афзалият, ба дархостҳое, ки субъектҳои ватанӣ пешниҳод мекунанд;
- мавҷуд набудани расмиёти васеи хариди электронӣ;
- танзими нокифояи раванди банақшагирӣ ва назорати иҷроиши шартномаҳо;
- мавҷуд набудани расмиёти бастанӣ шартномаҳои дорои арзиши паст ва барои молу хизматрасониҳое, ки зуд-зуд харида мешаванд.

2. Баланд бардоштани сифати хизматрасониҳои коммуналӣ

Бахши энергетика

Гидроэнергетика сарчашмаи асосии нерӯи барқ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад, ки беш аз 90 фоизи нерӯи барқ аз ҳисоби нерӯгоҳҳои барқи обӣ (НБО) истеҳсол мешавад. Норасоии нерӯи барқ асосан дар фасли зимистон ба чашм мерасад, ки сабаби он зиёдшавии талабот ба гармидиҳӣ, қатъшавии воридоти газ ва вобастагӣ аз низоми гидроэнергетика, ки бино ба камшавии ҷараёни дарёҳо дорои имкониятҳои маҳдуд дар фасли зимистон мебошад. Ғайр аз гидроэнергетика, дигар манбаъҳои нерӯ, ба монанди нерӯи офтоб, бод, биомасса ва нерӯи геотермалӣ ҷиҳати қонеъ намудани ҳаҷми муайяни талабот ба нерӯ дар кишвар дорои зарфияти калон мебошанд.

Дар давоми солҳои охир Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти рушди манбаъҳои барқароршавандаи нерӯ иқдомҳои муҳимро ба анҷом расонд. Он дар қабули «Барномаи мақсадноки фарогир оид ба истифодаи васеи манбаъҳои барқароршавандаи нерӯ, ба монанди нерӯи рӯдҳои хурд, офтоб, бод, биомасса, ва манбаъҳои зеризаминӣ барои солҳои 2007-2015» («Барномаи манбаъҳои барқароршавандаи нерӯ») дар соли 2007 ва қонун «Дар бораи истифодаи манбаъҳои барқароршавандаи нерӯ» аз соли 2010 инъикос меёбад. Барномаи манбаъҳои барқароршавандаи нерӯ аз Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таъмин намудани шароитҳои мусоидро барои ташкили корхонаҳои муштарак ҷиҳати истеҳсоли технологияҳои нави нерӯи офтоб ва дигар манбаъҳои барқароршавандаи нерӯ талаб мекунад. Қонун «Дар бораи истифодаи манбаъҳои барқароршавандаи нерӯ» уҳдадорихои Ҳукумат, вазоратҳои соҳавӣ ва мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ оид ба масъалаҳои идораи истифодаи нерӯро пешбинӣ мекунад. Дар ҳоле ки қабули ин қонун як иқдоми прогрессивӣ ба ҳисоб меравад, он дар мавриди ҳуқуқҳо ва имтиёзҳо, таҳиякунандагони эҳтимолӣ на он қадар равшану возеҳ аст ва қонуни мазкур танҳо асоси умумии идоракунии лоиҳаҳои нерӯи барқароршавандаро таъмин мекунад. Ғайр аз ин, як қатор санадҳои меъёрӣ барои танзими муносибатҳои истеҳсолкунандагон ба шабакаи нерӯи барқ, талафот ҳангоми интиқол ва баъзе аз имтиёзҳои андозиро барои корхонаҳои хурд ва НБО-и самаранок, қабул шуданд. Тарифҳои нерӯи барқ самти иҷтимоӣ дошта андозаи онҳо аз даромади

миёнаи хонавода вобаста аст; аз рӯи тарифҳои дохилӣ маблағгузори мутақобил аз ҳисоби дигар истеъмолкунандагон амалӣ мегардад. Тарифҳо нерӯи барқро шӯъбаи банақшагирии Барқи Тоҷик муқаррар мекунад ва ба Агентии зиддиинҳисорӣ барои тасдиқ пешниҳод мегардад. Мутобиқи Қонун «Дар бораи истифодаи манбаъҳои барқароршавандаи нерӯ», тарифҳо ба манбаъҳои барқароршавандаи нерӯ тибқи арзиши истеҳсоли нерӯи барқ ва гармӣ муқаррар мегарданд.

Вазорати энергетика ва захираҳои об мақомоти давлатӣ мебошад, ки идоракунии бахши энергетика ба зиммаи он мебошад. Ин мақомоти асосии давлатӣ, ки масъули тарҳрезӣ ва татбиқи сиёсат дар бахши энергетика мебошад. Стратегияи умумӣ дар соҳаи энергетикаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ноилшавии истиқлолияти энергетикӣ кишвар равона шудааст, ва сиёсати энергетикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад ба беҳтар намудани низоми энергетикӣ равона гардидааст. Барқтаъминкунӣ аз ҷониби ширкати давлатии энергетикӣ Барқи Тоҷик, субъекти монополияи табиӣ амалӣ мегардад, ки нерӯи барқро истеҳсол, интиқол, ва дар саросари кишвар тақсим мекунад. Ширкати мазкур дар натиҷаи идоракунии корпоративии ғайрисамаранок, сатҳи пасти чамъоварии маблағ, талафоти назарраси нерӯи барқ, афзоиши ҳаҷми уҳдадорихо ва тарифҳои паст бухрони вазнини молиявӣ ва амалиётро аз сар мегузаронад. Дар робита бо Барқи Тоҷик гузаронидани ислоҳот дар назар аст, масалан, тавассути Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон № 431 «Дар бораи тасдиқи Нақшаи алоҳидаи таҷдиди чамбияти саҳҳомии кушодаи Барқи Тоҷик барои солҳои 2011-2018», ки бо мақсади беҳтар намудани нишондиҳандаҳои молиявии ширкат ва ҷалби сармоягузориҳои хусусӣ тақсимкунии ширкати Барқи Тоҷикро дар се марҳила тавсия мекунад.

Аз соли 2014 инҷониб БАТР тавассути шӯъбаи худ оид ба ислоҳоти ҳуқуқӣ ба идораҳои тоҷик дар соҳаи энергетика дастгирии техникӣ (“ДТ”) пешниҳод мекунад, ки он ба тақвимдиҳии заминаи меъёрию ҳуқуқии бахши энергетика равона шудааст. Бахусус, ҳадафи марҳилаи аввали ДТ мазкур аз ин иқдомҳо иборат аст: а) тақвимдиҳии иқтидори техникӣ шахсони мансабдори бахши энергетика тавассути гузаронидани барномаи таълимӣ оид ба таҷрибаи пешқадами байналмилалӣ меъёрӣ; б) баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ дар бораи зарурати шаффофияти санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ ва тарифҳо; в) омода намудани нақшаи татбиқи тағйироти меъёрию ҳуқуқӣ ва институтсионалӣ, ки бояд дар якҷоягӣ бо таҷдиди бахш қабул гардад. Бо дарназардошти ҷонибдорӣ Ҳукумат, БАТР марҳилаи дуввуми пешниҳоди дастгирии техникӣ, ки ба таҳия ва татбиқи ин тағйирот ва таъсисдиҳии мақоми танзимкунанда барои бахши энергетика равона шудааст, ба нақша мегирад.

Ислоҳоти минбаъда бояд ба тичоратикунони бахши энергетика тавассути таҷдиди ширкати Барқи Тоҷик чиҳати таъмини иҷрои самараноки вазифаҳои асосӣ (истеҳсол, интиқол ва тақсимот) ва ҳавасмандгардонии сармоягузориҳо ба бахш, равона гардад. Он бояд бо ҷонибдорӣ қавии тақвимдиҳии заминаи қонунгузорӣ ва меъёрию ҳуқуқӣ дар соҳаи энергетика пурра гардад, ки дар худ ҳавасмандгардонӣ иловагиро чиҳати ҷалби сармоягузориҳои хусусӣ, таъсисдиҳии мақоми мустақили танзимкунанда дар соҳаи ислоҳоти бахш ва сиёсати тарифро дарбар мегирад. Ислоҳоти мазкур бояд тавҷам бо омӯзиш, баланд бардоштани иқтидор ва гузаронидани барномаҳои иттилоотӣ, ки ба вазоратҳои соҳавӣ, саноат, КХМ, сармоягузoron ва инчунин ба мутахассисон дар соҳаи самаранокии нерӯ ва манбаъҳои барқароршавандаи нерӯ равона шудаанд, бояд амалӣ гарданд. Дар оянда кишвар бояд аз дастгирии байналмилалӣ, ки дар соҳаи энергетика, манбаъҳои барқароршавандаи нерӯ ва

самаранокии нерӯ пешниҳод мегарданд, истифода барад ва чиҳати гузаронидани барномаи ҳамоҳангсохтаи ислоҳот бо шарикони хориҷӣ талош варзад.

Алоқаи электронӣ/телекоммуникатсия

Бахш бо Қонун дар бораи алоқа, ки соли 2002 таҳия гардид, бо тағйиру иловаҳое, ки солҳои 2006 ва 2008 ворид гардиданд, ва қарорҳои иловагии ҳукумати ва вазоратӣ, Кодекси ҳуқуқвайронкуниҳои маъмури ва Қонун дар бораи иҷозатномадиҳӣ («Қонун») танзим мешавад.

Заминаи ҳуқуқии баҳши алоқа дар Ҷумҳурии Тоҷикистон якҷанд вазифаҳоро, ки бо таҷрибаи пешқадам мутобиқанд, дарбар мегирад. Дар қонун тақсимот байни вазифаҳои сиёсӣ, меъёрӣ ва амалиётӣ ба қадри кофӣ таъмин нашудааст, аз ин рӯ мақоми танзимкунанда ба таври зарурӣ мустақил нест. «Хадамоти алоқа» (ХА) масъули тарҳрезии сиёсати бахш мебошад, дар ҳоле ки мақоми давлатии ваколатдори назорат ва танзим дар соҳаи телекоммуникатсия (МДВ) ҳамчун танзимкунанда фаъолият бурда масъули татбиқи сиёсати бахш мебошад. Мустақилияти МДВ-ро бино ба сохтори ХА, ки манфиатҳои давлатро дар бахш низ муҳофизат мекунад, метавон заиф шуморид. Ваколатҳои МДВ оид ба иҷозатномадиҳӣ дар Қонун дар бораи иҷозатномадиҳӣ пешбинӣ шудааст, ки аз шабакаҳои телекоммуникатсионии истифодаи умум гирифтани иҷозатномаҳои алоҳидаро талаб мекунад, ки худ тартиби дилхоҳи иҷозатдиҳӣ ва огоҳкунии хусусияти умумидоштаро дар назар дорад. Қонун гузаронидани озмунро барои додани иҷозатномаҳои нав талаб намекунад. Баъди ворид кардани тағйиру иловаҳо соли 2008 Қонун дигар гузаронидани ягон таҳлили бозор ё SMP/мавқеи бартариро пешбинӣ намекунад (МДВ қаблан масъули пешгирӣ намудани рақобати беинсофона ё фаъолияти монополистӣ буд). Мақомоти зиддиинҳисорӣ акнун ин ду вазифаро мутобиқи Қонун дар бораи рақобат иҷро мекунад, ки бартарияти 50 фоиз ё ҳиссаи бештарро дар бозор дар назар дорад, инчунин надоштани бартарият камтар аз 35 фоиз дар бозор. Мақомоти зиддиинҳисорӣ инчунин пардохтро барои дастрасӣ ба инфрасохтор дар асоси сметаи хароҷот танзим мекунад ва дар бозор ба рақобат мусоидат мекунад. Ваколатҳои МДВ оид ба танзим ва тасдиқи тарифҳо, аз он ҷумла тарифҳои пайваستшавӣ, эҳтимолан дар натиҷаи ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Қонун аз соли 2008 хориҷ карда шуданд. Бо вучуди ин, чунин ба назар мерасад ки МДВ дар доираи Қонун дар бораи муҳофизати ҳуқуқҳои истеъмолкунандагон ҳанӯз дорои ваколоти тасдиқкунии тарифҳои чаканаи корхонаҳои хизматрасони бартариятдошта мебошад. Кумитаи давлатӣ оид ба истифодаи спектри радиобасомадҳо (КДСР) масъули тарҳрезӣ ва татбиқи сиёсати ягонаи тақсимои басомадҳо ва таъмини мутобиқати электромагнитии таҷҳизоти радио мебошад. КДСР Нақшаи миллии тақсимои басомадҳоро омода намуда як қатор «тавсияҳо ва тартибот»-ро тарҳрезӣ менамояд, манфиатҳои Тоҷикистонро дар ташкилотҳои хориҷӣ намояндагӣ мекунад, истифодаи ғайрмақсадноки спектр ё таҷҳизоти радиоро манъ мекунад ва аз истифодабарандагони спектр гирифтани иҷозатномаро талаб мекунад. Сохтор, вазифаҳо ва ваколатҳои КДСР дар «Низомнома дар бораи Кумитаи Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба радиобасомадҳо» аз соли 2004 ба таври муфассал баён шудаанд. Қонуни алоҳида дар бораи спектр гузаронидани «озмун»-ро дар байни якҷанд операторҳо, ки барои гирифтани спектр кӯшиш мекунанд, тақозо менамояд. Қонун савдои спектр ё пешниҳоди ваколатҳои мушаххасро оид ба ҳалли баҳсҳо лар робита бо радиобасомадҳо пешбинӣ намекунад.

БАТР ба воситаи шӯъбаи худ оид ба ислоҳоти ҳуқуқӣ Ҳукуматро дар давоми солҳои 2002/3 ва 2008/9 дар самти ислоҳоти заминаи меъёрию ҳуқуқӣ, ки ба аз нав дида баромадани заминаи меъёрию ҳуқуқӣ ва институтсионалӣ бо мақсади беҳтар мутобиқ намудани он бо таҷрибаи пешқадам ва бартараф намудани камбудихои дар боло зикршуда равона шудааст, дастгирӣ намуд. Тавсияҳои ҳаматарафа ва муфассал ба Ҳукумат пешниҳод шуданд ва дар ин робита аз рӯи онҳо бояд тадбирҳои зарурӣ андешида шаванд.

Иқдомҳои асосӣ ва муҳим дар самти озодии пурраи бахш, қабул ва татбиқи ҳуҷҷати замонавӣ, соҳавӣ ва меъёрӣ хеле муҳим мебошанд, агар рисолати бахши алоқаҳои электронӣ аз таъмин намудани Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аҳоли бо манфиатҳои эҳтимоли, ва ҳамчун муҳаррики рушди замонавии иқтисодӣ иборат бошад.

ЗАМИМАИ 5 – БАРОБАРИИ ЧИНСӢ

Индекси нобаробарии чинсӣ ва рушди инсон

Мутобиқи гузориши БРСММ дар бораи рушди имкониятҳои инсон Ҷумҳурии Тоҷикистон дар раддабандии нобаробарии чинсӣ (ГП) дар байни 187 кишвар ҷои 57-умро ишғол мекунад.¹¹ Аз рӯи индекси рушди имкониятҳои инсон (ИРИ) дар байни 187 кишвари ҷаҳон Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷои 125-умро ишғол мекунад. Тибқи индекси тафовути чинсӣ аз рӯи фарзияи Форуми ҷаҳонии иқтисодӣ соли 2014 Тоҷикистон дар байни 142 кишвар ҷои 90-умро ишғол мекард.¹² Тибқи индекси ниҳодҳои иҷтимоӣ ва гендер (ИНИГ) Тоҷикистон дар байни 86 кишвар ҷои 40-умро ишғол мекунад.

Маориф

Тибқи арзёбии ЮНЕСКО аз солҳои 2011-2012, сарфи назар аз сатҳи баробари фарогирии хонандагони мактаби ибтидоӣ (96 фоиз - духтарон ва 99 фоиз - писарбаччагон), фарогирии духтарон бо маълумоти миёна нисбатан паст мебошад (79 фоиз дар байни духтарон ва 88 фоиз барои писарбаччагон). Ғайр аз ин, дар байни духтарон сатҳи тарки хониш баландтар буда имкониятҳои дохилшавӣ ба донишгоҳҳои олии камтар мебошад (15 фоиз барои духтарон ва 29 фоиз барои писарбаччагон). Камбизоатӣ, набудани дастгирии духтарон дар таҳсил, набудани дастрасӣ ба нақлиёт ва мушкilotи амният, набудани шароитҳои санитарӣ ва эътиқоди фарҳангӣ дар бораи он ки таҳсили бардавом ба имкониятҳои издивоҷ таъсири манфӣ мерасонад омилҳои маҳдудкунанда дар таҳсили духтарон ба ҳисоб мераванд (ЮНЕСКО/ЮНИСЕФ, с.2013).

Иштирок дар ҳаياتи қувваи корӣ ва нобаробарӣ дар музди меҳнат

Сатҳи иштироки занон дар ҳаياتи қувваи корӣ (ИҚК) дар муқоиса бо нишондиҳандаҳои миёнаи минтақа (50 фоиз) нисбатан баланд буда 62 фоизро ташкил медиҳад (СБМ, с.2012). Дар давраи гузариш коҳишёбии ҷойҳои корӣ дар бахши давлатӣ ва қатъ гардидани хизматрасониҳои иҷтимоӣ (аз ҷумла нигоҳубини кӯдакон) ба сатҳи шуғли занон таъсири манфӣ расонид. Бухрони молиявии соли 2008 ба коҳишёбии шумораи занон дар шуғли музднок ба зиёда аз 40 фоиз дар соли 2012 оварда расонид (дар муқоиса бо 30 фоизи мардон) (Дансером ва Иващенко, 2010; Eurasianet, 2012). Сатҳи нисбатан баланди иштироки занон дар ҳаياتи қувваи корӣ қисман бо сатҳи баланди муҳоҷирати мардон алоқаманд аст (асосан ба Россия). Айни замон, Тоҷикистон кишвари аз ҳама бештар вобаста аз интиқоли маблағи пулӣ мебошад, ки интиқоли маблағҳои пулӣ 52 фоизи ММД-ро ташкил медиҳад (Бонки умумиҷаҳонӣ, 2014). Дар кишвар ҷудокунии назарраси чинсӣ дар бозори меҳнат ба ҷашм мерасад, дар ҳоле ки занҳо дар соҳаҳои дорои сатҳи пастии музди меҳнат тамаркуз ёфтаанд (кишоварзӣ, тандурустӣ, маориф, меҳмонхонаҳо ва сайёҳӣ). Сатҳи даромади занон ба ҳисоби миёна ба 41 фоиз пасттар аз онҳо мардон мебошад.

¹¹ Индекси нави ГП барои арзёбии нобаробарии чинсӣ истифода мешавад ва нишондиҳандаест, ки аз даст додани имкониятро дар робита бо нобаробарии чинсӣ дар дохили кишвар ба қайд мегирад ва се ченакро барои арзёбӣ истифода мебарад: саломатӣ, вусъатдиҳии имкониятҳо ва иштирок дар бозори меҳнат.

¹² Индекси тафовути гендерӣ аз рӯи фарзияи ФЦИ тафовутро байни мардон ва занон дар чор категорияи асосӣ чен мекунад: иштирок дар ҳаёти иқтисодӣ, сатҳи маълумотнокӣ, саломатӣ, қобилияти зинда мондан ва имкониятҳои сиёсӣ. 1 – ки ба мавҷуд набудани тафовут байни мардон ва занон ишора мекунад, ва 0, ки тафовути хеле калонро байни мардону занон нишон медиҳад. Балли Тоҷикистон 0,338 ташкил медиҳад.

Занҳои расман ба кор таъминшуда ҳаққи истифодаи 140 рӯз рухсатии пардохтшуда ва гирифтани 100 фоизи маош дар давраи ҳомиладориро доранд, ки тавассути суғуртаи иҷтимоӣ пардохт карда мешавад. Барои рухсатии падарон дар давраи ҳомиладории занон ягон муқаррарот пешбинӣ нашудааст ва занҳои хонашин аз тамоми манфиатҳои иҷтимоии марбут ба таваллуд маҳрум мебошанд.

Соҳибкорӣ, дастрасӣ ба маблағгузорӣ ва қарз

Тибқи маълумоти СБМ, занҳо 41,5 фоизи онҳое, ки худро ба кор таъмин намудаанд, ташкил медиҳанд, дар ҳоле ки мардон 52,6 фоизро ташкил медиҳанд. Дар муқоиса бо рақамҳои миёнаи минтақа сатҳи соҳибкории занон дар Тоҷикистон нисбатан баланд мебошад (гарчанде, ки занҳои тоҷик дар қиёс бо мардҳо камтар дар соҳаи соҳибкорӣ машғул мебошанд). Тибқи тадқиқоти фаъолияти соҳибкорӣ аз ҷониби Бонки умумичаҳонӣ соли 2009 гузаронида, тақрибан 34 фоизи корхонаҳо дорои як ё якчанд зани роҳбар мебошанд (нишондиҳандаи минтақавӣ ба ҳисоби миёна 33 фоизро ташкил медиҳад). Корхонаҳои занон одатан хурд, камарзиш ва ғайрирасмӣ мебошанд, ба монанди савдои хурд дар бозор, ва аксари онҳо таъя ба даромади иловагӣ аз ҳисоби интиқоли маблағҳои пулӣ мекунад. Тибқи маълумоти Агентии миллии омор занон 31,8 фоизи соҳибкорони инфиродиро ташкил медиҳанд ва идоракунии 17,7 фоизи КХМ дар соли 2012 ба зиммаи онҳо буд.

Ҳангоми дастрасӣ ба қарз дар қиёс бо мардон, занон дар Тоҷикистон ба мушкилиҳои бештар дучор мешаванд, бахусус, аз сабаби он ки имконияти соҳиби амвол будани онҳо камтар мебошад, зеро онҳо метавонистанд он амволро ҳамчун гарав истифода баранд. Сабаби дигар эътиқоди иҷтимоӣ дар робита бо он ки занҳо қобилияти камтари бозпас гардонидани қарз мебошанд, монеи дастрасии занон ба қарз мегардад (Бонки умумичаҳонӣ, 2012). Дигар омилҳо, ба монанди сатҳи пасти маълумоти ҳуқуқӣ ва молиявӣ, аз он ҷумла таълими расмӣ маҳдуд дар соҳаи соҳибкорӣ дар маҳдуд намудани дастрасии занон ба маблағгузорӣ низ нақши худро мебозад. Умуман, занон имконияти ду баробар камтар гирифтани қарз аз муассисаҳои расмӣ қарздиҳӣ нисбат ба мардон мебошанд (3,2 фоиз дар муқоиса бо 6,4 фоиз) (Индекси ҷаҳонӣ, 2011). Қарздиҳии хурд сарчашмаи муҳимми қарздиҳӣ барои занҳо дар Тоҷикистон мебошад. Занҳо 62 фоизи тамоми муштариёни ташкилотҳои қарздиҳии хурдро дар соли 2009 ташкил дода буданд. Аксарияти қарзҳои хурд барои занон ҷиҳати дастгирӣ намудани фаъолияти тиҷоратӣ истифода мешаванд (аз ҷумла дар минтақаҳои деҳот) (КБМ, 2009).

Меросбарӣ ва ҳуқуқҳои моликият

Бино ба шумораи калони аҳолии деҳоти кишвар ва гузаронидани ислоҳоти асосии замин дар давоми даҳсолаҳои охир дастрасӣ ба замин дар Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаи муҳим ба ҳисоб меравад. Кодекси шаҳрвандӣ ба ҳамаи шаҳрвандон ҳуқуқи соҳиб будан, идоракунӣ ва дар ихтиёр доштани амволро таъмин мекунад, дар ҳоле ки Кодекси оилавӣ ба зану шавҳар ҳуқуқҳои баробар дар робита бо соҳиб будан, истифода ва дар ихтиёр доштани моликияти шахсӣ ва умумиро таъмин мекунад. Бо вучуди гузаронидани ислоҳоти замин, занҳо ҳанӯз ҳам бо монеаҳои ҷорӣ дар ҳимояи ҳуқуқҳои худ дучор мегарданд. Соли 2012 дар муқоиса бо 12,3 фоиз танҳо 8 фоизи хоҷагиҳои хусусӣ аз ҷониби занон роҳбарӣ мешуданд. Кодекси замин интиқоли заминҳо азнавтасимшударо танҳо ба онҳое иҷозат медиҳад, ки талаботи барои идоракунӣ муқарраршударо қонеъ мекунад. Ин боиси он мегардад, ки аксарияти шаҳодатномаҳо ба шавҳарон ва агар бевазан бошанд, ба номи писари калонӣ дода мешаванд. Масъалаҳои муҳимми амалӣ ба монанди номҳои иловагӣ дар шаҳодатнома, ки ба андозҳои баландтар метавонанд оварда расонанд, низ шумораи шаҳодатномаҳои,

ки ба номи мардон ва занон дар якҷоягӣ дода шудаанд, маҳдуд месозад. Ҳуқуқи занон ба соҳибмулкӣ замин низ аз таҷрибаи анъанавии меросбарӣ ба ғоидаи писарон вобаста мебошад.

Иштирок дар ҳаёти сиёсӣ ва қабули қарор

Давраи гузариш бо афзоиши шукрати меъёрҳои анъанавии гендерӣ алоқаманд буд, ки онҳо вазифаҳои асосии занонро дар оила (оила/ухдадорихои хонаводагӣ) ва мардонро дар соҳаи ҷамъиятӣ (шӯғл, бизнес, намояндагии сиёсӣ) муайян мекунад. Ин ақидаҳо дар минтақаҳои деҳот аз сабаби эҳёи шаклҳои нисбатан консервативии ислом тақвият дода мешаванд. Қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон таъбириро ҷинсиро манъ мекунад (моддаи 3) ва баробариҳо дар робита бо иштирок дар ҳаёти сиёсӣ кафолат медиҳад (моддаи 4). Бо вучуди ин, дар гузориши охирини CEDAW (2013) нигарони нисбати сатҳи пасти иштироки занон дар ҳаёти ҷамъиятӣ ва сиёсӣ таъкид мегардад. Тибқи маълумоти Иттиҳоди байнипарлумонӣ аз соли 2014, баъди интихоботи соли 2010, аз 63 намояндаи Маҷлиси намояндагони Парлумони Ҷумҳурии Тоҷикистон 10 намояндаи мардумӣ занҳо мебошанд (15,8 ғоиз) ва 4 зан аз 34 аъзои Маҷлиси миллӣ (11,8 ғоиз). Хушунати ҷинсӣ бо назардошти издивоҷи маҷбурӣ, бисёрзанӣ, хушунати хонаводагӣ, озори ҷинсӣ дар ҷои қор (оиди ин мушкилӣ қонунгузорӣ вучуд надорад) низ ба масъалаи муҳим табдил ёфта истодааст.

ЗАМИМАИ 6 – БАТР ВА ЧОМЕАИ ДОНОРОН

Барномаҳои дастгирии техникӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки онҳоро донорҳо маблағгузорӣ мекунанд, барои Бонк имконияти гузаронидани корҳоро оид ба ташҳиси бармаҳал фароҳам овард, аз ҷумла гузаронидани тадқиқотҳои фаннию иқтисодӣ ва омӯзиши имкониятҳои сармоягузорӣ, кор оид ба рушди иқтисодии мизочони оянда, бахусус дар баҳши татбиқи лоиҳаҳои инфрасохторӣ ва шиносӣ бо таҷрибаи дар давраи гузариш аз ҷониби мақомоти ташаккулдиҳандаи сиёсати давлат ва тарафҳои манфиатдор дар кишварҳои Аврупои маркази ва шарқии ҷаҳони БАТР.

Ҳаҷми назарраси маблағҳои донорон барои дастгирии лоиҳаҳо дар шакли грантҳои инвеститсионӣ ҷиҳати дастгирии лоиҳаҳои барқарорсозии иншооти обтаъминкунӣ ва татбиқи лоиҳаҳои партовҳои саҳти маишӣ дар соҳаи инфрасохтори мунисипалӣ ва экологӣ (ИМЭ), ки дар он маҳдудиятҳои дастрасӣ ва хароҷоти назарраси алоқаманд бо қабули меъёрҳои экологии Бонк мебошанд, ҷудо гардиданд. Ғайр аз ин, дар Тоҷикистон лоиҳаҳои аз ҷониби донорҳо маблағгузоришаванда амалӣ гаштанд, ки ба афзоиши теъдоди кохонаҳои хурду миёнаи маҳаллӣ тавассути татбиқи маҷмӯи барномаҳои машваратӣ ва инвеститсионӣ мусоидат намуд, аз он ҷумла барномаҳо оид ба хизматрасониҳои машваратии бизнес (ХМБ), барномаҳои рушди соҳибкорӣ, барномаҳои дастгирии Шӯроҳои инвеститсионӣ.

Дар давоми ҷаҳор соли охир афзоиши дастгирии донорон дар доираи як қатор лоиҳаҳои калидии инфрасохтори мунисипалӣ дар соҳаи обтаъминкунӣ, нақлиёти ҷамъиятӣ ва аз рӯи имконият нест кардани партовҳои саҳти маишӣ бо натиҷаҳои муҳимми иҷтимоӣ ва экологӣ ба ҷашм мерасанд. Интизор меравад, ки диққати грантҳои донорон дар соҳаи беҳтар намудани инфрасохтори заминавии шаҳрҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон боқӣ мемонад. Ғайр аз ин, интизор меравад, ки маблағҳои донорон ба ҳавасмандкунии муколама бо мақомоти давлатӣ ва гузаронидани ислоҳоти қонунгузорӣ бо мақсади мусоидат ба Ҳукумат дар амалӣ намудани вазифаҳои гузошташуда оид ба гузаронидани ислоҳот ва таҳкимдиҳии иқтисодии ҳокимияти судӣ равона мегарданд. Илова бар ин, диққати махсус ба манфиатбардорӣ истифодабарандагони ниҳой ва минтақаҳои дурдаст аз маблағҳои донорон бо мақсади беҳтар намудани фарогирии минтақавӣ равона карда мегардад.

Бо мақсади қонеъ намудани талаботи зикршуда БАТР таъя ба як қатор сарчашмаҳои маблағҳои донорон, ки аз ҷониби худӣ Бонк ё дигар ташкилотҳо идора карда мешаванд, аз он ҷумла ба захираҳои, ки аз ҷониби саҳмдорони он ҷудо мегарданд, идома медиҳад:

- **Ҳазинаи маблағгузориҳои донорони кишварҳои давраи ибтидоии гузариш (Ҳазинаи ЕТС)** аз ҳисоби саҳми 14 ташкилотҳои донорони дучониба ташаккул меёбад; аз ҳисоби маблағҳои ҳазинаи мазкур маблағгузориҳои лоиҳаҳо дар 10 кишвари мухталиф дар давоми 10 соли охир амалӣ гардид. Ҳазинаи мазкур пешниҳоди дастгирии техникиро дар якҷанд самт бо диққати махсус ба афзалиятҳо, ба монанди беҳтар намудани дастрасӣ ва сифати хизматрасониҳои дастраси заминавӣ идома медиҳад.
- **Ташкилотҳои донорони дучониба:** ҷаҳонӣ оид ба ҷалби грантҳо дар доираи муносибатҳои дучонибаи донорӣ аз донорони манфиатдори дастгирии лоиҳаҳо дар Тоҷикистон ба монанди лоиҳаҳои инфрасохтори коммуналӣ, нерӯи устувор ва

муколама оид ба масоили сиёсат идома дода мешавад. Бахусус, Япония, Швейтсария (SECO), ва Британияи Кабир аз рӯи анъана донорҳои фаъол барои лоихаҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб мераванд.

- **Барномаи сармоягузори ИА барои давлатҳои Осиёи Марказӣ (IFCA)** сарчашмаи муҳимми грантҳо ва дастгирии техникӣ дар Осиёи Марказӣ боқӣ мемонад, асосан барои дастгирии лоихаҳои инвестиционӣ аз рӯи принсипи маблағгузори муштарак бо дигар СХМ дар соҳаи ҳифзи муҳити зист, энергетика ва рушди бахши хусусӣ. Мутобиқи Барномаи ИА оид ба руши молиявӣ барои солҳои 2014-2020 интизор меравад, ки ҳаҷми маблағгузорӣ дар доираи IFCA дар сатҳи баробар бо ҳаҷми кунунӣ, яъне 20 млн. Евро дар як сол боқӣ мемонад (бе тақсмоти пешакӣ байни кишварҳо). Интизор меравад, ки дар доираи IFCA маблағгузори иловагии барномаҳои миллии Иттиҳоди Аврупо метавонад равона карда шавад. **Барномаи миллии фаъолияти Иттиҳоди Аврупо** дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2014-2020, эҳтимолан ба се самти асосӣ диққатро равона месохад: волоияти қонун, маориф ва рушди фарогири манотиқи деҳот. Бонк метавонад дар доираи татбиқи барномаи мазкур барои маблағ муроҷиат намояд.
- **Ҳазинаи махсуси саҳмиядорони БАТР (ХМС)**, ки маблағ дар он аз ҳисоби даромади ҳолиси Бонк таъмин мегардад. Ҳазинаи мазкур иловаест ба захираҳои донорон ва маблағҳои онро ба маблағгузори дастгирии техникӣ ва дигар шаклҳои ҳамкорӣ дар он самтҳо, ки барои ҳадафҳои Бонк оид ба пешбурди чараҳои гузариш афзалиятнок мебошанд, аммо дар доираи онҳо дастгирии кофӣ мавҷуд нест, метавон равона намуд.
- **Ҳисоби мақсадноки барқарорсозии муҳити зист барои Осиёи Марказӣ:** ин ҳисоби бисёрҷониба мебошад, ки бо ташаббуси Иттиҳоди Аврупо кушода шудааст ва аз ҷониби БАТР идора карда мешавад; маблағи он барои баргараф намудани оқибатҳои истихроч ва ғайи гардонидани уран дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷумҳурии Қирғизистон ва Ҷумҳурии Ўзбекистон равона карда мешавад. Илова бар ин маблағи ҳисоби мазкур ба таъмир ва таҷдиди иншооти афзалиятнок бо мақсади муҳофизати муҳити зист ва саломатии аҳолии маҳаллӣ ва пешгирии ифлосшавии фаромарзӣ, аз он ҷумла рушди иқтидор ва такмилдиҳии заминаи меъёрию ҳуқуқии кишварҳои баҳрабаранда дар самти нобудсозии пардовҳои радиоактивии раванди истихроч ва ғанигардонӣ равона карда мешаванд.